

Keszy-Harmath Zoltánné–
Kóczán Gergely–Kovács Surd–
Martinovic Boris–Takács Kristóf

A bankközi jutalék szerepe a kártyás fizetési rendszerekben

MNB-TANULMÁNYOK 96.
2011

MAGYAR NEMZETI BANK

Keszy-Harmath Zoltánné–
Kóczán Gergely–Kováts Surd–
Martinovic Boris–Takács Kristóf

A bankközi jutalék szerepe a kártyás fizetési rendszerekben

MNB-TANULMÁNYOK 96.
2011

Az „MNB-tanulmányok” sorozatban megjelenő írások a szerzők nézeteit tartalmazzák, és nem feltétlenül tükrözik a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontját.

MNB-tanulmányok 96.

A bankközi jutalék szerepe a kártyás fizetési rendszerekben

Írta: Keszy-Harmath Zoltánné, Kóczán Gergely, Kováts Surd*, Martinovic Boris*, Takács Kristóf

Budapest, 2011. október

Kiadja: Magyar Nemzeti Bank

Felelős kiadó: dr. Simon András

1850 Budapest, Szabadság tér 8–9.

www.mnb.hu

ISSN 1787-5293 (on-line)

* Gazdasági Versenyhivatal.

Tartalom

Összefoglaló	5
1. Bevezetés	6
2. A bankközi jutalék kialakulása és működése	7
2.1. A négyszereplős kártyarendszer	7
2.2. A kereskedői és a bankközi jutalék	7
3. A bankközi jutalék közgazdasági háttere	11
3.1. Kétoldalú piacok és hálózati externáliák	11
3.2. Használati externáliák és bankközi jutalék modellek	13
4. A bankközi jutalék versenyjogi megítélése	18
4.1. Versenyproblémák a bankközi jutalékkal kapcsolatban	18
4.2. A bankközi jutalék hiányában érvényesülő megoldások	19
5. Versenyhatósági eljárások a bankközi jutalékkal kapcsolatban	22
5.1. Az Európai Bizottság versenyügyi eljárásai	22
5.2. Versenyjogi eljárások az Európai Unió tagállamaiban	34
5.3. Versenyjogi eljárások és perek nem EU-tagállamokban	38
6. Szabályozási kérdések és kísérletek	40
6.1. Szabályozói dilemmák	40
6.2. Szabályozási példa – Ausztrália	42
7. A magyarországi bankkártyapiac	45
7.1. A magyarországi kártyaüzletág jellemzői és fejlődésének bemutatása	45
7.2. A magyarországi kártyaüzletág fejlettsége nemzetközi viszonylatban	49
7.3. A belföldi interchange-díjak alakulása Magyarországon	51
7.4. Hazai és nemzetközi interchange-díjak összehasonlítása	52
7.5. A hazai bankkártya fizetési üzletág jövedelmezősége	56
7.6. A kártyaelfogadással kapcsolatos kereskedői attitűdök	62

8. Versenyjogi eljárás Magyarországon	67
8.1. A megállapodás létrejötte és szereplői	67
8.2. A GVH döntése	68
9. Szabályozási kísérletek Magyarországon	72
9.1. Szabályozás a bankközi jutalékkal és a kereskedői díjakkal kapcsolatban	72
9.2. Szabályozás a felárazással kapcsolatban	74
10. Következtetések	75
10.1. Elképzelhető a bankközi jutalékok szabályozása	75
10.2. Egyelőre kevés példa áll rendelkezésre, és uniós szabályozás nem is várható a közeljövőben	75
10.3. A magyar kártyapiac fontos sajátosságai	75
10.4. Versenyhatások az elfogadói piacon	76
10.5. A magyar piac kapcsán megfontolandó lépések	76
Felhasznált irodalom	78

Összefoglaló

A négyszereplős kártyarendszerekben alkalmazott bankközi jutalék (interchange-díj) a fizeteskártya-üzletágban a kereskedőktől a kártyabirtokosok felé csoportosít át jövedelmeket. Az elmúlt években a jutalék megítélése, szerepének értelmezése jelentős szakmai vita tárgyát képezte. A szakmai vita mellett több esetben versenyhatósági vizsgálatok is folytak a bankközi jutalékkal kapcsolatos bankközi megállapodások, illetve a jutalék mértékének meghatározásával kapcsolatban, konkrét szabályozásra azonban eddig csak néhány országban láthattunk példát. A tanulmány első része ismerteti a bankközi jutalék működését és a kapcsolódó közgazdasági elméleteket, majd pedig versenyhatósági és szabályozói szempontból mutatja be a jutalék kapcsán felmerülő kérdéseket. A tanulmány második része bemutatja a magyar fizeteskártyapiaccal és a bankközi jutalékokkal kapcsolatos elemzések eredményeit. Ez alapján megállapítható, hogy a magyar piac szerkezete és fejlettségi szintje miatt indokolt lehet egy, a bankközi jutalékokkal kapcsolatos, körültekintő és mind az elsődleges, mind a másodlagos piaci hatásokat figyelembe vevő szabályozói beavatkozás.

JEL: D04, D23, D43, D52.

Kulcsszavak: bankközi jutalék, interchange-díj, kereskedői jutalék, fizetési kártya, kereskedő, kártyabirtokos, elfogadó, kibocsátó, versenyjog, versenyhatóság, versenykorlátozó megállapodás, négyszereplős kártyarendszer.

1. Bevezetés

A négy szereplős kártyarendszerek¹ esetében alkalmazott bankközi jutalék (interchange-díj) számos heves vita tárgyát képezte a közelmúltban, és képezi jelenleg is mind szabályozási, mind versenyjogi szempontból. Az egymással versengő fizetési rendszerek esetében nagy jelentősége van az egyes rendszerek költségeinek és árának mind az azokat használó fogyasztók és kereskedők, mind a társadalmi jólét szempontjából.

A bankkártyás fizetés rendszerszinten valószínűleg potenciális megtakarításokat magában foglaló elektronikus fizetési rendszer. A bankkártyás fizetések segíthetik a fizetési rendszer fejlesztését, ennek modernizálása mellett azonban nem világos, hogy a jelenlegi fizetési rendszerben működő különféle ösztönzők valóban a társadalmilag optimális fizetési eszköz felé terelik-e a résztvevőket.

A vizsgált rendszerekben a bankközi jutalék segítségével az egyes szereplők költségátcsoportosításokról döntenek, amelyek a rendszer egészének vagy egyes szereplőinek érdekeit is szolgálhatja. A bankközi jutalék az a díj, amelyet a bankkártya-elfogadást biztosító hitelintézet (elfogadó bank) fizet a kártyát kibocsátó hitelintézet részére kártyás fizetési művelet során. A bankközi jutalék jövedelemtranszfert generál a kártyahasználók, a kártyát nem használók, a kereskedők és a bankok között, aminek célja lehet a rendszer optimalizálása, de alkalmas lehet egyes szereplők nyereségének optimalizálására is. A magas jutalékok miatt a rendszert finanszírozó kereskedők érdekvédelmi szervezetei általában a bankközi jutalékok maximalizálásáért vagy annak megszüntetéséért harcolnak. A bankközi jutalék megállapításával kapcsolatban számos versenyjogi eljárás, illetve szabályozási kezdeményezés történt. Jelen tanulmányban arra teszünk kísérletet, hogy bemutassuk a bankközi jutalékkal kapcsolatos elméleti alapokat, valamint az ezzel kapcsolatos szabályozási és versenypolitikai megfontolásokat, illetve a magyarországi kártyapiac rövid ismertetése mellett ezeknek a kérdéseknek a hazai fejleményeit.

A tanulmány első részében a négy szereplős kártyarendszer alapfogalmai és működésének bemutatása után ismertetjük a kártyapiacokkal kapcsolatos közgazdasági elmélet jelentősebb eredményeit. A modellek különböző feltételezések mellett a bankközi jutalék szerepét és hatását vizsgálva annak versenyjogi megítéléséről és szabályozási lehetőségeiről nyújtanak információkat.

Tekintettel arra, hogy a közelmúlt számos versenyjogi eljárásán túl jelenleg is számos eljárás és per van folyamatban a bankközi jutalék meghatározásának módjával kapcsolatban, feltétlenül indokolt a releváns versenyjogi esetek bemutatása. Ezek közül különösen hangsúlyos szerepet kapnak az Európai Bizottság Versenypolitikai Főigazgatóságának a nagy, négy szereplős kártyarendszerek (Visa, MasterCard) ellen folytatott, illetve jelenleg is folyamatban levő eljárásai.

A bankközi jutalékkal kapcsolatban beazonosítható externáliák számos jogrendszerben felvetették a szabályozás igényét, így célszerűnek látjuk bemutatni a szabályozás kapcsán figyelembe veendő legjelentősebb kérdéseket, dilemmákat. Ennek során részletesen ismertetjük az ebben a témában úttörő jelentőségű ausztrál szabályozási példát.

A magyar bankkártyapiacra érvényesülő folyamatok megértéséhez célszerű a piac rövid áttekintése. A tanulmányban írunk a 2009-ben zárult versenyfelügyeleti eljárásról (Vj-18/2008/341), valamint a 2009-2010-ben zajlott szabályozási kísérletekről is. A tanulmányt a fenti ismeretekből levonható következtetések zárják.

¹ A tranzakcióban részt vevő négy szereplő a kereskedő, a kereskedő bankja (elfogadó), a kártyabirtokos és a kártyabirtokos bankja (kibocsátó).

2. A bankközi jutalék kialakulása és működése

A bankközi jutalék a négy szereplős fizetési kártya-rendszerek speciális eleme.² A bankközi jutalék megítéléséhez a négy szereplős kártyarendszerek működésének alapos ismerete szükséges. Ezen fejezet a rendszer szereplőit, a tranzakció jellemzőit, a bankközi jutalék működését, illetve az ahhoz kapcsolódó szabályokat mutatja be.

2.1. A NÉGYSZEREPLŐS KÁRTYARENDSZER

A rendszer szereplői. A négy szereplős kártyarendszer szereplői az alaptranzakció szintjén a kártyás fizetést kezdeményező ügyfél (kártyabirtokos), valamint a kártyát elfogadó kereskedő. A kártyaelfogadást a kereskedő részére a kártyaelfogadó bank végzi, míg a kártyát a kártyabirtokosnak a kártyakibocsátó bank biztosítja. A tranzakció ötödik – közvetett – szereplője a kártyatársaság, amely a tranzakció lebonyolításához szükséges platformot biztosítja.³

A négy szereplős kártyarendszerben lebonyolított fizetés folyamatát, valamint a művelethez kapcsolódó díjak áramlásának irányát mutatja az 1. ábra.

A tranzakció folyamata. A kártyabirtokos fizetési műveletet kezdeményez a kereskedőnél a kártyája POS-terminálon történő lehúzásával. A kereskedőtől egy automatikus felhatalmazást kérő üzenet indul a vásárlás összegének és a kártyabirtokos adatainak a feltüntetésével az elfogadó bankon keresztül a kártyatársasághoz, amely továbbítja azt a kibocsátó bankhoz. A kibocsátó (vagy az általa megbízott szolgáltató) ellenőrzi, hogy van-e elegendő fedezet a kártya mögött álló számlán, és ugyanezen az úton visszaküldi a kereskedőnek a művelet engedélyezését (vagy tiltását).

Általában a nap végén a kereskedő a nála lebonyolított összes bankkártyás művelet adatait elküldi a bankjának (elfogadó banknak), amely azokat a kártyatársaságok (például MasterCard, Visa) által üzemeltetett elszámolási és kiegyenlítési rendszerbe továbbítja. A kártyatársaságok kiszámítják az egyes kibocsátó és elfogadó bankok nettó pozícióit (a bank nettó tartozását vagy követelését) beleértve az interchange-díjat és egyéb kártyatársasági díjakat. A kártyatársaságok által előállított banki nettó pozíciók bankközi kiegyenlítése a kiegyenlítő banknál vezetett számlákon történik.⁴

2.2. A KERESKEDŐI ÉS A BANKKÖZI JUTALÉK

A négy szereplős kártyarendszerben a tranzakcióért különféle díjak kerülnek felszámításra. A kereskedők a kártyaelfogadásért jellemzően kereskedői jutalékot fizetnek, amely általában a szolgáltatás bizonyos százalékában meghatározott összeg. A kártyabirtokosok számára a tranzakciók jellemzően díjmentesek, ők a kártyakibocsátók felé fizetnek általában éves gyakoriságú bankkártyadíjat.

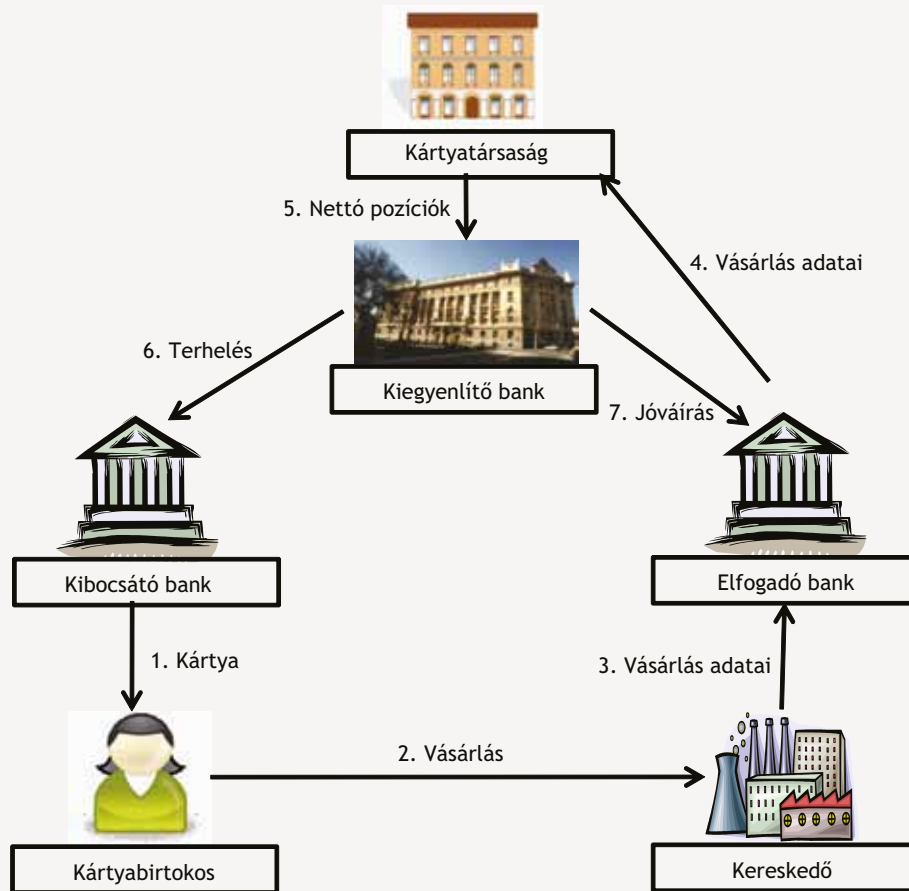
² A bankközi jutalék elnevezést nemcsak a bankkártyás fizetések viszonylatában használják, hanem például a készpénzfelvételi tranzakciók esetében is (ATM bankközi jutalék). A tanulmány csak a kártyás fizetéssel kapcsolatos bankközi jutalékot vizsgálja.

³ A négy szereplős modell valójában tehát ötszereplős, azonban tradicionálisan a négy szereplős elnevezést használják.

⁴ Magyarországon a MasterCard esetében a Magyar Nemzeti Bank valós idejű bruttó elszámolási rendszerében (VIBER) történik a kiegyenlítés, a Visa kiegyenlítő bankja pedig az MKB Bank. Míg a MasterCard esetében a VIBER-ben számlaátvezetéssel könyvelik a tartozik és követel pozíciókat, addig a Visa esetében minden tartozik pozícióban lévő bank Giró-átutalással indítja a tartozásának összegét, és ugyanígy utalja a követel pozícióban lévő bankok részére a jóváírandó összegeket.

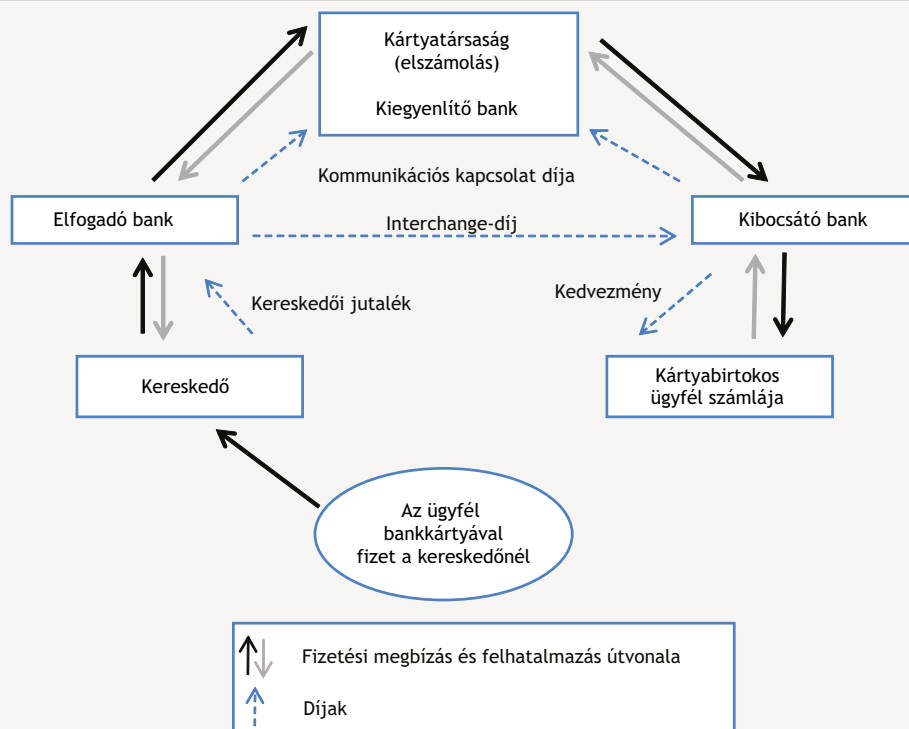
1. ábra

A négy szereplős kártyarendszerben lebonyolított fizetési művelet folyamata

2. ábra

Információ- és díjáramlás a négy szereplős kártyarendszerben

A rendszer speciális eleme a bankközi jutalék, amelyet a kártyaelfogadó bankok fizetnek, jellemzően az egyes tranzakciók meghatározott százalékában a kártyakibocsátó banknak, ezáltal a bevételek egy részét a kártyaelfogadói oldalról a kártyakibocsátókhoz átcsoportosítva.

A rendszer szereplői ezenkívül díjakat fizetnek a platformot biztosító kártyatársaság felé; ezek jellemzően éves tagsági díjak, illetve tranzakciónkénti változó díjak lehetnek.⁵

2.2.1. Kereskedői jutalék

A kereskedői jutalék az a – többnyire a fizetési művelet százalékában meghatározott – összeg, amelyet a kereskedő bankja számít fel kártyaelfogadó ügyfele részére. Mértéke a bank és az ügyfele (a kereskedő) közötti alku tárgya, befolyásolja például:

- a kereskedő által lebonyolított forgalom mértéke (például különbözik a kiskereskedők és a nagy áruházláncok vagy a benzinkutak részére megállapított díj),
- a tranzakció helyszíne (személyes vagy internetes elfogadóhely – ez utóbbinál nagyobb a bank felelőssége visszaélés esetén, ezért magasabb a jutalék is),
- a kereskedő tevékenységi köre (például kiemelten magas jutalék jellemzi a szórakozóhelyek, játéktérmelek elfogadóhelyeit vagy a mobiltelefonok ATM-es feltöltését is,
- a kártyán szereplő védjegy: Visa, MasterCard (a hazai kártyák 98%-a), vagy American Express, Diners – ez utóbbiak, az ún. T&E kártyák⁶, esetükben világszerte jóval magasabb a jutalék mértéke,
- milyen szolgáltatásokat számít be a bank a kereskedői jutalékba (kizárólag a bankkártyás fizetési művelethez kapcsolódó szolgáltatásait, vagy például a POS-terminál bérleti díját, karbantartását stb.).

2.2.2. Bankközi jutalék

A bankközi jutalék (interchange-díj) a bankkártya elfogadását biztosító hitelintézetek (elfogadó bank) által a kártyát kibocsátó hitelintézet részére, a fizetési művelet során fizetett díj. Mértékét általában egy bankközösség vagy kártyatársaság határozza meg, és írja elő kötelező jelleggel a részt vevő bankok számára (de lehet két bank között bilaterálisan⁷ meghatározott érték is). A bankközi jutalék lehet fix összeg, de a tranzakció értékének a százalékában megállapított összeg is, illetve a kettő kombinációja.

Multilaterális bankközi jutalék. A bankközi jutalék mértékét szabályozó bankközi egyezmények lehetnek bilaterálisak (csak két szereplő egymás közötti viszonylatában irányadó) vagy multilaterálisak (az egyezmény valamennyi résztvevőjére egyformán érvényes). Ez utóbbi esetben a bankközi jutalékot multilaterális interchange-díjnak (MIF) nevezzük.⁸

A bankközi jutalék fajtái területi megkülönböztetés szerint: belföldi jutalék, regionális jutalék és régiók közötti jutalékok. **Belföldi** bankközi jutalékot országon belül lebonyolított műveleteknél számítanak fel. **Regionális** bankközi jutalékot adott földrajzi régióban elhelyezkedő országok közötti forgalomban használnak, vagyis abban az esetben, amikor a kártyát kibocsátó bank és az azt elfogadó kereskedő két különböző országban található, de még ugyanazon a régió belül. **Régiók közötti** bankközi jutalék használatára akkor kerül sor, amikor a kibocsátó intézmény más régióban honos, mint a kártyát elfogadó kereskedő. A regionális és a régiók közötti interchange-díjakat minden esetben a nemzetközi kártyatársaságok állapítják meg, míg a belföldi forgalomban használatos díjakat megállapíthatja a nemzetközi kártyatársaság vagy a nemzeti bankközösség, és arra is van példa, hogy az illető ország hatóságai teszik ezt meg.

⁵ A kártyatársaságoknak fizetett tranzakciónkénti díjak általában alacsony, fix összegek.

⁶ Travel&Entertainment, jellemzően speciális kedvezményekkel rendelkező terhelési kártyák.

⁷ Lásd: A bankközi jutalék hiányában érvényesülő megoldások c. fejezetben.

⁸ Ezekben a multilaterális egyezményekben a kártyatársaságok is részt vehetnek.

A bankközi jutalék mértéke kártyatípus, kártyabirtokos, kereskedőtípus és egyéb szempontok szerint. A bankközi jutalék mértéke mindhárom esetben tovább tagozódhat: a hitel- és terhelési kártyákra általában a vásárlás összegének százalékában állapítják meg a díjakat, míg a betéti kártyákra fix összegben is megállapodhatnak (mindkettő akár nulla is lehet).⁹ Eltérhet a díjak mértéke aszerint is, hogy lakossági vagy vállalati (business) bankkártyával bonyolították le a tranzakciót. Kereskedőtípusonként is változhatnak a díjak: általában a kereskedői jutalékok megállapításánál jobb alkupozícióban lévő nagy áruházláncok, benzinkutak esetében az átlagnál jóval alacsonyabb az interchange-díj mértéke is. Más tényezők is befolyásolhatják a díj mértékét: az alkalmazott technológia (mágnescsíkos vagy chipkártyával bonyolítják le a műveletet, elektronikus POS-terminálon¹⁰ vagy imprinteren¹¹), illetve az, hogy a tranzakció jelenlevők vagy távollevők között bonyolódik-e (személyes vagy internetes, esetleg telefonos vásárlásról van-e szó).

2.2.3. Két fontos kártyaüzletági szabály: a felárazás tilalma és a minden kártya elfogadásának kötelezettsége

A kártyás fizetési rendszerekben számos szabály létezik, amelyek közül a bankközi jutalékkal kapcsolatban kiemelésre érdemes a felárazás tilalmát előíró (no-surcharge), illetve a minden kártya elfogadását (honour-all-cards) előíró szabály. Ezeket általában a kártyatársaságok határozzák meg.

No-surcharge rule. A felárazás tilalmát előíró szabály értelmében a kereskedők nem tehetnek különbséget az alkalmazott fizetési eszközök szerint; az értékesített áruért vagy szolgáltatásért ugyanakkora ellenértéket kell felszámítaniuk akár kártyás, akár készpénzes, akár egyéb (pl. átutalásos) formában történik a fizetés. Ennek következtében a fizetési szolgáltatások árában meglévő különbségeket a kereskedők a fogyasztói árban nem tudják érvényesíteni.¹²

Honour-all-cards rule. A minden kártya elfogadását előíró szabály értelmében a kereskedő köteles egy adott kártyatársaság által kibocsátott valamennyi típusú kártyát elfogadni. Ennek azért van különös jelentősége, mert az egyes kártyatípusok költsége korántsem egyforma: vannak például különböző ösztönző programokkal támogatott kártyatípusok is, amelyek elfogadása jóval költségesebb is lehet.

⁹ Egyes szakértők megkérdőjelezik a százalékos díjmegállapítás indokoltságát, mondván, hogy a fizetési művelet feldolgozásával kapcsolatos költségek függetlenek a kifizetett összeg nagyságától.

¹⁰ Elektronikus POS (Point of Sale): az üzletek pénztáraiban üzemelő elektronikus kártyaelfogadó berendezés.

¹¹ Imprinter: mechanikus kártyalehúzó berendezés (vasalónak is nevezik). Hazánkban általában akkor használják, ha az elektronikus POS valamilyen okból nem működik, vagy olyan elenyésző a bankkártyás forgalom, hogy nem gazdaságos elektronikus POS telepítése.

¹² A felárazással kapcsolatos legfontosabb kérdéseket a későbbi fejezetek tárgyalják.

3. A bankközi jutalék közgazdasági háttere

A bankközi jutalék mértéke és meghatározásának módja, valamint a kártyarendszerek működéséhez kapcsolódó szabályok alkalmazása körül jelentős viták alakultak ki. A bankközi jutalék szabályozói és versenyjogi megítéléséhez fontos segítséget nyújthatnak a négyzereplős kártyarendszerekkel és azon belül a bankközi jutalék alkalmazásával kapcsolatos közgazdasági elméletek, modellek. Ezek az elméletek többnyire leegyszerűsített keretek között vizsgálják a kártyarendszerek működését, a bankközi jutalék szerepét és hatását, valamint megpróbálnak megfelelő megoldást kínálni a modellekben feltárt problémákra, piaci kudarcokra.

A fejezet további részében részletesen bemutatjuk a kártyapiaccal és a bankközi jutalékkal kapcsolatos legfontosabb közgazdasági elméleti kutatásokat és azok eredményeit. Az ezen elméleti modellek alapján történő szabályozói és versenyjogi lépéseket a következő fejezetek mutatják be.

3.1. KÉTOLDALÚ PIACOK ÉS HÁLÓZATI EXTERNÁLIÁK

Kétoldalú piacok. Kétoldalú piacok esetében a piac keresleti-kínálati viszonyait két, egymásra is ható alpiac befolyásolja: a piacnak két oldala, két eltérő fogyasztói csoportja van, amelyek egy közös platformon keresztül tranzakcióba lépnek egymással. A két alpiacon a kereslet, valamint az érvényesített ár nem függetlenek egymástól: az egyik alpiacon létrejött tranzakciók számát befolyásolja a másik alpiac tranzakcióinak száma.¹³ Ahhoz, hogy egy kétoldalú piac optimális hozzáadott értéket teremtsen, a két oldal keresletének megfelelő koordinálása válhat szükségessé, aminek során indokolt biztosítani a két fogyasztói csoport kiegyensúlyozott részvételét a rendszerben.¹⁴

Négyzereplős fizetésikártya-rendszerek. A négyzereplős kártyarendszerek esetében a két oldal a kártyaelfogadás és a kártyakibocsátás. A kártyatársaság biztosítja a platformot, amely összekapcsolja a két oldalt. Ahhoz, hogy a rendszer működőképes legyen, biztosítani kell mindkét oldali fogyasztói csoport – az elfogadói oldalon kereslettel jelentkező kereskedők, valamint a kibocsátói oldal keresletét jelentő kártyabirtokosok – megfelelő mértékű részvételét a rendszerben.

Hálózatos hatás. Mind a kártyaelfogadás, mind a kártyakibocsátás területén nagy jelentőségű a fogyasztók **számossága**. A kártyabirtokosok annál inkább érdekeltté válnak a tranzakciók során a kártyás fizetés használatában, minél inkább elterjedt a kereskedők körében a bankkártyák fizetési eszközként való elfogadása. A kereskedő oldali kártyaelfogadást viszont az ösztönzi, ha minél több kártyabirtokos, vagyis potenciálisan kártyával fizető ügyfél található a piacon. A két oldal kereslete tehát pozitívan és kölcsönösen hat egymásra, hiszen mindkettő a másik oldal számosságában érdekelt.

Hálózatos hatásról beszélhetünk, ha a terméket használók számának emelkedésével növekszik egy termék értéke a fogyasztó számára.¹⁵ A bankkártyapiac sajátossága, hogy ezek a hálózatos hatások nem az egyes alpiacokon külön-külön, hanem azok között hatnak. A bankkártyapiacokon ennek megfelelően keresztirányú hálózatos hatásokról, illetve a két oldal között keresztirányú pozitív hálózati externáliákról beszélhetünk.^{16, 17}

¹³ Példák a kétoldalú piacokra az újságok, ahol a két oldalt az olvasók és a hirdetők képviselik; a társkereső oldalak, ahol a két nem jelenti a két alpiacot; vagy a videojáték konzolok, ahol a játékkészítők és a játékosok igényeit kell figyelembe venni a termékkel kapcsolatos döntéseknél.

¹⁴ A kétoldalú piacokkal foglalkozik részletesen többek között Armstrong (2006), Armstrong-Wright (2007), Gabszewitz-Wauthy (2004), Kaiser-Wright (2006), Rochet-Tirole (2003b) és Rochet-Tirole (2006).

¹⁵ Evans (2002), 4. o.

¹⁶ A legtöbb, hálózati externáliákkal rendelkező piac egyben kétoldalú piac is (Rochet-Tirole, 2003b, 1. o.)

¹⁷ A közgazdasági szakirodalomban vita tárgyát képezi, hogy a hálózati hatás (minden esetben) externáliának tekinthető-e. A negatív álláspontról lásd pl. Liebowitz, S. J.–Stephen E. Margolis (1994): Network Externalities: An Uncommon Tragedy. *Journal of Economic Perspectives*, vol. 8 no. 2, pp. 133–150.

A piac érettségi fokának szerepe. A hálózatos externáliák hangsúlyosabban jelentkezhetnek egy rendszer indításakor, mint annak folytonos működése során. A hálózatos hatás egyfajta „tyúk vagy tojás” problémát jelent új termék vagy szolgáltatás bevezetésekor. A kártyapiacok példáján ez a következőt jelenti: hogyan szerezzünk kártyabirtokos ügyfeleket a kártyákat elfogadó kereskedői hálózat nélkül, illetve hogyan szerzödjünk kereskedőkkel kártyaelfogadásra kártyabirtokos ügyfélbázis hiányában? A kártyapiacok elindításához szükség lehet kiegyenlítő mechanizmusra, amely segíti a rendszer elindulását – ilyen kiegyenlítő mechanizmus szerepét töltheti be a bankközi jutalék, amely a kártyakibocsátói oldal fejlődését ösztönözheti.¹⁸

A hálózat érettségi fokának emelkedésével párhuzamosan általában csökken a hálózati externáliák hatása.¹⁹ Ha tehát magyarázható is a bankközi jutalékok létjogosultsága a kártyapiac egy alacsonyabb érettségi szintjén, érett kártyarendszerek esetében már kevésbé állja meg a helyét. Különösen nehéz megmagyarázni ebben az elméleti keretben, ha érett, széles körű elterjedtséggel rendelkező kártyarendszerekben a rendszer fejlődésével nem a bankközi jutalék csökkenése, hanem emelkedése figyelhető meg.

Optimális árszerkezet és árszint. A kétoldalú piacok sajátosságaiból adódik, hogy az árazással kapcsolatban nemcsak az árszint, hanem az árszerkezet, a két oldal eltérő kereslettel rendelkező fogyasztói csoportja által fizetett árak egymáshoz viszonyított aránya is fontos kérdés.²⁰ Mind az árszint, mind az árszerkezet függ a két oldallal kapcsolatban felmerülő költségektől, a két oldal keresleti ár rugalmasságától, valamint a két oldal közötti hálózati hatásoktól. A profitmaximalizáló **árszerkezet** a legtöbb, kétoldalú piacra vonatkozó általános modellben erősen **aszimmetrikus** az egyik oldal javára. A rendszer tehát az árszerkezet megfelelő alakításával, valamelyik oldal támogatásával a másik oldal hátrányára hozható egyensúlyba. Általában a magasabb ár rugalmasságú kereslettel rendelkező oldalt célszerű támogatni, ami a kártyapiacokon nagy valószínűséggel a kártyabirtokosokat jelenti.²¹ A támogatás a bankközi jutalékon keresztül valósul meg, ami a felmerülő költségek nagy részét a kereskedőkre terheli. Természetesen az árszerkezetről hozott döntés mellett a konkrét árszint meghatározásának is jelentős szerepe van az adott piac megfelelő működésének biztosításában.

A fenti megfontolások alapján elképzelhető egy olyan „kiegyenlítő” mechanizmus létjogosultsága a piacon, ahol a kiegyensúlyozást végző bankközi jutaléknak létezhethet jóléti/társadalmi szempontból optimális szintje. Ennek irányáról és mértékéről azonban a rendelkezésre álló elméletek és kutatások nem szolgálnak egyértelmű válasszal, mivel mind az árszint, mind az árszerkezet kérdésében számos bizonytalansági tényező áll fenn.

A kétoldalú piacokon a társadalmi/jóléti szempontból **optimális árszint** meghatározását nehezítik többek között a fent tárgyalt hálózati externáliák. Elképzelhető ugyanis, hogy a kibocsátás növelése az A oldalon, előnyökkel jár a B oldal számára, ami azonban nem jelenik meg az A oldal keresleti görbéjében. Még olyan esetekben is, amikor az egyik alpiac (A) önmagában optimális állapotban van,²² társadalmilag mégis előnyös lehet az elmozdulás, az A oldali kibocsátás növelése a B oldalon jelentkező hasznok miatt.²³

A kétoldalú piacok árszerkezetével kapcsolatban az elemzések többnyire a profitmaximalizáló és a jólét-maximalizáló árszerkezet összehasonlítására irányulnak (a jólét-maximalizáló árakat általában „Ramsay”-árakkal²⁴ helyettesítve). A kutatások alapján két, a modellek feltételeire robusztus megfigyelés is tehető. Egyik részről sem a jólét-maximalizáló, sem a Ramsay-árazás alapján meghatározott optimum **nem pusztán költségalapú**. Az optimális árszerkezet függ mindkét oldali ár rugalmasságoktól és externáliáktól is. A megállapítás különösen azon modellek és szabályozási kísérletek fényében érdekes, amelyek a bankközi jutalék meghatározását a mögöttes álló, a kibocsátó bank által végzett szolgáltatások költség-

¹⁸ A gyakorlatban számos olyan példa is van, ahol hálózati externáliákkal rendelkező termékek és szolgáltatások – többek között kártyarendszerek – sikeres bevezetése történt „kiegyenlítő” mechanizmus, támogatás nélkül.

¹⁹ Rochet (2003), 98. o.

²⁰ Evans-Schmalensee (2005), 8. o.

²¹ Az elméleti szakirodalomban széles körben elfogadott feltételezés, hogy a kártyabirtokosok árérzékenyebbek a kereskedőknél. Vita tárgyát képezi azonban, hogy a rugalmasságok alapján melyik oldalt célszerű „támogatni”. Rochet és Tirole például arra az eredményre jut, hogy monopol helyzetben lévő platformszolgáltató esetében a magasabb ár rugalmasságú kereslettel rendelkező oldal fizet magasabb árat. Az eredményt egyesek vitatják – mondván, hogy ellentmond az általános közgazdasági intuíciónak –, vannak azonban, akik a rugalmasság árfüggvényeként való kezelése esetén bizonyítottnak látják az eredményt. A témáról lásd bővebben pl. Krueger (2009).

²² Az A oldali fogyasztók számára a piaci ár a határköltséggel egyenlő.

²³ Evans-Schmalensee (2005), 12. o.

²⁴ Olyan ár, amely úgy maximalizálja a társadalmi jólétet, hogy közben kizárja a negatív profit lehetőségét.

ge alapján tartják indokoltnak.²⁵ A másik észrevétel szerint a **profitmaximalizáló árszerkezet nem feltétlenül esik egybe a jólét-maximalizáló árszerkezettel**. Nem látszik egyértelmű kapcsolat ugyanis a profitmaximalizáló és a jólétet „second-best” módon optimalizáló Ramsay-árszerkezet között. Miközben a kettő ritkán azonos, a különbség iránya és mértéke is függ a költségektől, a keresletektől és az externáliáktól is.²⁶ Más szóval, amennyiben a profit maximalizálása és a társadalmi jólét maximalizálása nem vezet azonos eredményre – márpedig a legtöbb modell erre a következtetésre jut –, nehéz meghatározni a kétféle optimum közötti kapcsolatot, így nehéz szabályozói oldalról megközelíteni a bankközi jutalék megállapításának kérdését.

Ármeghatározó szereplők. „Kiegyenlítő” mechanizmus alkalmazása esetén szintén fontos kérdés, hogy ki hivatott meghatározni annak irányát és mértékét. A négy szereplős kártyarendszerek jelenlegi formájában több szereplő nem rendelkezik semmilyen beleszólással a bankközi jutalék meghatározásába. A rendszer fontos szereplői, a kereskedők, akik annak ellenére, hogy a kártyaelfogadónak fizetett kereskedői jutalékon keresztül finanszírozzák a bankközi jutalékot, semmilyen formában nem vesznek részt annak megállapításában. A kártyabirtokosok ugyancsak nem vehetnek részt közvetlenül a jutalék mértékének megállapításában, holott elképzelhető, hogy a kereskedők a fogyasztói árakon keresztül rájuk hárítják át a bankközi jutalék finanszírozását.

3.2. HASZNÁLATI EXTERNÁLIÁK ÉS BANKKÖZI JUTALÉK MODELLEK

Használati externália. A vásárlási tranzakciók gyakori jellemzője, hogy a vásárlók (kártyabirtokosok) döntenek arról, milyen fizetési módot választanak vásárláskor, miközben a kereskedők viselik a döntésből fakadó, a választott fizetési módtól függő közvetlen költséget. A szakirodalom ezt használati externáliának nevezi.²⁷ Elméletben a bankközi jutalék képes lehet használati externália internalizálására,²⁸ ahogy képes lehet annak létrehozására vagy súlyosbítására is. Az alábbi elméleti modellek jelentős részben ennek az externáliának a kezelését vizsgálják.

3.2.1. Baxter-modell

A Baxter-modell. A bankközi jutalékok vizsgálatában úttörő jelentőségű William Baxter 1983-as tanulmányában²⁹ ismertetett elméleti modellt, amely szerint a bankközi jutalék alkalmas lehet a használati externália internalizálására. A Baxter-modell lényege, hogy a bankközi jutalék teremti meg az egyensúlyt a kártyás fizetési rendszer költségei és hasznai között. A modellben a kártyarendszerek esetében a kibocsátó bankok kártyabirtokosoktól származó bevétele nem fedezi az átlagos kártya-kibocsátók költségeit, míg a kártyaelfogadó bankok kereskedőktől származó bevétele átlagban meghaladja az elfogadó bankoknál felmerülő költségeket.³⁰ Baxter keretrendszerében a bankközi jutalék kiigazítja a költségekben jelentkező egyensúlyhiányt úgy, hogy a rendszer kibocsátói oldalát támogatja. Tökéletesen versenyző körülmények között az optimális szinten megállapított bankközi jutalék internalizálja a használati externáliát, és biztosítja a kártyahasználat hatékonyságát.^{31, 32}

A Baxter-modell problémái. A Baxter-modell számos feltételt tartalmaz, amelyek feloldása a modell alapváltozatához képest eltérő eredményhez vezet. Az egyik legfontosabb feltétel, hogy a kereskedők és a kártyabirtokosok kereslete adott, és nem függ mások viselkedésétől. Szintén erősen restriktív feltétel a bankok közötti tökéletes verseny feltételezése, valamint a kereskedői oldal homogén kezelése. A modell továbbá nem veszi figyelembe a kártyahasználat „downstream” piacokra gyakorolt hatását sem (kereskedelmi árak emelkedése).

²⁵ A megállapítás lényegében amellet érvel, hogy a bankközi jutalék optimális mértékének meghatározása során nem indokolt kizárólag a mögöttes szolgáltatások költségét figyelembe venni, hanem egyéb, a kétoldalú piacok sajátosságaiból fakadó tényezőket is. A gyakorlatban a Visa is javasolt egy ilyen költségalapú modellt a bankközi jutalék meghatározására, valamint egyes országok hatóságai is (pl. Ausztráliában) költségalapú szabályozást alkalmaztak. (Bővebben lásd a *Versenységi eljárások a bankközi jutalékkal kapcsolatban* c. fejezetben.)

²⁶ Evans-Schmalensee (2005), 13. o.

²⁷ Lásd pl. Rochet (2003), 98. o.

²⁸ Lásd pl. Baxter (1983), 553. o.; Rochet (2003), 101. o.

²⁹ Baxter (1983).

³⁰ „...income from card holders is too small for the average card-issuing bank to cover its costs, whereas income from merchants is, on average, more than sufficient for merchant banks to cover their costs.” (Baxter, 1983, 575–576. o.)

³¹ Rochet (2003), 101. o.

³² Baxter szerint egy kártyarendszer mérete – és ezzel a rendszerben részt vevők jóléte – akkor maximális, ha a kibocsátók és az elfogadók teljes határköltségén a kártyabirtokosok és a kereskedők a részükre nyújtott szolgáltatások számukra képviselt értékének arányában osztoznak. Túl alacsony bankközi jutalék esetén a kibocsátói oldalon jelentkező veszteségek révén romlik a rendszer hatékonysága, míg túl magas interchange-díj esetén a kereskedőknél jelentkező többletköltségek járnak hasonló következménnyel.

Baxter modelljében a kereskedők hajlandósága, hogy a bankközi jutalékon keresztül fizessenek a kártyaelfogadásért, kizárólag a kártyaelfogadásból számukra származó tranzakciós előnyök függvénye. A szakirodalom ugyanakkor egyetért abban, hogy *a kereskedők viselkedésében stratégiai elemek* is megfigyelhetők, így azok hajlandóak akár a „baxteri” árnál többet is fizetni a kártyaelfogadásért, hogy ne kerüljenek versenyhátrányba a többi kereskedővel szemben.³³

A tökéletes versenyre vonatkozó feltételezés feloldása és a kibocsátó bankok oldalán valamennyi *piaci hatalom* feltételezése esetén a Baxter-modell egyensúlyi bankközi jutaléka már nem maximalizálja a rendszer kibocsátását, vagyis a szereplők jólétét. Ennek oka, hogy a piaci hatalom révén a kibocsátó bankok pozitív profitra tehetnek szert a bankközi jutalékon keresztül, ami eltéríti a bankközi jutalék egyensúlyi értékét a tökéletes verseny esetén előálló egyensúlyi helyzettől.³⁴

A bankközi jutalék mint költségelem eredményezheti továbbá a *fogyasztói árak* növekedését is. Amennyiben a kereskedők nem differenciálnak ár szerint az egyes fizetési módok között, a drágább fizetési módok miatt a bankközi jutalék beépülhet a fogyasztói árakba, aminek hatására csökkenhet mind a kártyabirtokosok, mind a kereskedők jóléte. Ebben a tekintetben a rendszer kibocsátásának maximalizálása nem feltétlenül vezet a rendszerben szereplők (elsősorban a kereskedők és a kártyabirtokosok) jólétének maximalizálásához.³⁵

A modellben alkalmazott erős és a valós piaci helyzettől elrugaszkodó feltételezések, valamint a modell gyakorlati alkalmazhatóságának korlátozott volta miatt a szakirodalom – és az Európai Bizottság – nem tekinti³⁶ a Baxter-modellt megfelelő keretnek az interchange-díjak optimális mértékének meghatározására.³⁷

3.2.2. Alternatív elméletek

A költségmentes felárazáson alapuló egyensúlyi helyzetek – semleges bankközi jutalék. Baxter modellje óta több tanulmány és vitaanyag is született, amely logikailag hibásnak gondolja Baxter érvelését³⁸, és eltérő módszert ír le a használati externália internalizálására.³⁹ Továbbra is tökéletesen versenyző környezetben maradvá,⁴⁰ továbbá tranzakciós költségek hiányában (költségmentes felárazás) a kereskedők fizetési mód szerint differenciált árazást alkalmazhatnak – vagyis eltérő árakat szabhatnak attól függően, hogy készpénzzel, kártyával vagy egyéb módon fizet-e a vásárló. A vásárlók így tökéletesen internalizálják az externáliát, és kártyabirtoklást, valamint kártyahasználati döntésüket a kártyás tranzakció mindkét oldalán felmerülő költségek és hasznok fogják vezérelni. Az eredményként előálló „kétáras” egyensúlyban („two-price equilibrium”) **semlegessé válik a bankközi jutalék hatása, vagyis szükségtelenné a létezése.**⁴¹

Az alternatív modellek tanulságai. Rochet és Tirole I. modelljében,⁴² továbbá Wright⁴³ a költségmentes felárazás lehetősége mellett vizsgálják a bankközi jutalék hatásait. Rochet⁴⁴ úgy foglalja össze a Rochet-Tirole-, valamint a Wright-model-

³³ Lásd pl. Rochet-Tirole (2002), 5. o. A kereskedők viselkedésének e stratégiai elemét az Európai Bizottság empirikus kutatásai is megerősítik (Bizottság, 2007, 193. o., 704. bek.).

³⁴ Lásd pl. Bizottság (2007), 193–194. o., 706. bek.

³⁵ Uo., 707. bek.

³⁶ A modell hiányosságairól lásd pl. Katz (2001), 90–91. bek.; Rochet-Tirole (2002); COMP/34.579 MasterCard bizottsági döntés, 2007. 12. 19., 704–708. bek.

³⁷ A tanulmány és a modell jelentősége ugyanakkor vitathatatlan a témában született további kutatások és elemzések fejlődése tekintetében, továbbá – a modell egyértelmű hiányosságai ellenére – a kártyatársaságok az Európai Bizottság által indított eljárásokban (lásd később: *Versenyhatósági eljárások a bankközi jutalékkal kapcsolatban* c. fejezetben) a mentesüléssel kapcsolatos megfontolások során előszeretettel hivatkoznak a Baxter-modellre.

³⁸ Lásd pl. Carlton-Frankel (1995a); Katz (2001), 25–26. o.

³⁹ Pl. Carlton-Frankel (1995a), 657–659. o.; Katz (2001), 19–21. o.; Rochet-Tirole (2003a), 76. o.; Wright (2003), 603. o.

⁴⁰ Például a Carlton-Frankel (1995) modellben.

⁴¹ Ez lényegében azt jelenti, hogy a tökéletes verseny, valamint a költségmentes felárazás miatt az egyik oldalon a kereskedők a kártyás tranzakciók minden hasznát és költségét a kártyabirtokosokra hárítják, de a másik oldalon a kibocsátóknál jelentkező költségek és hasznok is továbbkerülnek a kártyabirtokosok felé. Így tehát, akármekkora is a bankközi jutalék, azt a kereskedők teljes mértékben áthárítják a kártyabirtokosokra, de a kibocsátó bankok is ugyanezt teszik, csak ellenkező előjellel – hiszen míg a kereskedőknél a bankközi jutalék költségként jelentkezik, a kibocsátó bankoknál bevételt jelent. Tehát semleges a bankközi jutalék.

⁴² Rochet-Tirole (2003a) a kártyakibocsátók között tökéletes versenyt feltételez, illetve feltételezi a kereskedők stratégiai viselkedését. A modell azt sugallja, hogy erős kereskedői verseny esetén a kibocsátó bankok által megállapított, azok profitját maximalizáló bankközi jutalék magasabb, mint ami társadalmi jóléti szempontból kívánatos lenne.

⁴³ Wright (2003) a kereskedői viselkedés alternatív modelljeivel végez elemzéseket. Megvizsgálja a monopol és a tökéletesen versenyző kereskedői modelleket. A modellnek ebben a változatában a kereskedők specializálódnak oly módon, hogy az alacsony árakkal dolgozó kereskedők kizárólag készpénzt fogadnak el, míg a magasabb árkategóriában fekvő kereskedők csak a kártyával fizető vásárlókat szolgálják ki.

⁴⁴ Rochet (2003), 110. o.

lek eredményeit, hogy költségmentes felárazás mellett a bankközi jutalék semleges hatású a piaci (profitmaximalizáló) egyensúlyra nézve, a kártyahasználat pedig szuboptimális. A felárazást tiltó szabály a kereskedők monopol piaci helyzete esetében javít a kártyahasználaton, és emeli a társadalmi jólétet, míg versenyző kereskedők esetében szintén növeli a kártyahasználatot, de nem egyértelmű a társadalmi jóléti hatása. Tökéletesen versenyző kereskedői oldal esetében a felárazást tiltó szabály nem befolyásolja sem a kártyahasználat volumenét, sem a jólétet. Katz megjegyzi,⁴⁵ hogy a modellek tanulságai alapján a **felárazás** lehet olyan mechanizmus, amely képes egyensúlyt teremteni a kártyapiac két oldala között a költségek és hasznok tekintetében, vagyis a felárazás révén a piac **képes lehet externáliák internalizálására**. Szintén megjegyzi, hogy az optimálisnál alacsonyabb mértékű kártyahasználatért, a modellek alapján, jelentős mértékben felelős a kibocsátó oldali piaci hatalom, így társadalmi szempontból indokolt a kibocsátói piaci verseny előtt álló akadályok lebontása.⁴⁶

Schmalensee kritikája. A Rochet-Tirole I. modell egyik jelentős hátránya, hogy homogén kereskedői kört feltételez, miközben a kártyabirtokos oldal heterogén. Ez aszimmetriát hoz létre a két oldal között, holott a gyakorlatban valószínűleg nagyobb egyensúly jellemzi a rendszert.⁴⁷ Richard Schmalensee egy kiegyensúlyozottabb modellt javasol,⁴⁸ amelyben a kártyatranzakciók volumene két „kvázikereslet” függvényétől függ.⁴⁹ A modellben egy tranzakció akkor és csak akkor jön létre, ha a vevő használni akarja kártyáját, a kereskedő pedig elfogadja azt. Schmalensee megengedi a tökéletes verseny hiányát a kártyarendszerben (a kibocsátói és/vagy az elfogadói oldalon), de a gazdaság többi részét tökéletesen versenyzőnek tekinti.⁵⁰

Ebben a modellben a **bankközi jutalék szerepe** (Baxter modelljéhez hasonlóan) a **költségek átcsoportosítása** az elfogadó és a kibocsátó bankok között. Olyan speciális körülmények között, ahol egyetlen elfogadó bank és egyetlen kibocsátó bank van, valamint lineárisak a keresleti görbék, a profitmaximalizáló bankközi jutalék a rendszer kibocsátását és a jólétet is maximalizálja.⁵¹ Egy általánosabb specifikációban azonban – még a keresletre vonatkozó szigorú feltételezések mellett is – lényegesen bonyolultabbak ezek a kapcsolatok. A társadalmilag optimális bankközi jutalék mértéke így függ a keresleti feltételektől, a költségektől, a kibocsátók közötti és az elfogadó bankok közötti versenytől, valamint a kereskedők és vásárlók közötti externáliáktól.⁵² Ez a modell tehát nem képes a bankközi jutalék szabályozására vonatkozó javaslattételre.

3.2.3. A turistateszt

Rochet-Tirole II. modellje – a turistateszt. A korábbi modellekhez képest jelentős előrelépésnek tekinthető Rochet és Tirole második modellje, amely az ún. turistateszten („tourist test”) alapul.⁵³ Az alapmodell fontosabb feltételezései közé tartozik az árkoherencia, a kibocsátói marzsok konstans volta,⁵⁴ a kibocsátók adott száma, az elfogadó bankok közötti tökéletes verseny, valamint a kereskedők homogenitása.⁵⁵ A modell továbbá feltételezi, hogy a kereskedők képesek internalizálni a kártyabirtokosok kártyahasználatból eredő többletét, így hajlandók kártyás tranzakciót elfogadni akkor is, ha azok nettó költsége számukra pozitív.⁵⁶

A turistateszt lényege, hogy feltételezünk egy olyan vásárlót, aki turista,⁵⁷ és rendelkezik a megvásárolni kívánt áru értékével készpénzben is. A **kereskedői jutalék teljesíti a turistatesztet**, amennyiben a **kereskedő hajlandó elfogadni a**

⁴⁵ Katz (2001), 21. o., 74. bek.

⁴⁶ Katz (2001), 22. o., 77. bek.

⁴⁷ Rochet (2003), 113. o.

⁴⁸ Schmalensee (2002).

⁴⁹ Vagyis a két oldal közötti nagyobb egyensúlyt Schmalensee a kereslet ilyen kettős specifikációjával teremti meg.

⁵⁰ Evans-Schmalensee (2005), 20. o.

⁵¹ Evans-Schmalensee (2005), 20. o.

⁵² Evans-Schmalensee (2005), 21. o.

⁵³ Rochet-Tirole (2007).

⁵⁴ A modellben a kártyabirtokosok is szembesülnek valamekkora árral a kártyás tranzakciók során, de annak mértéke a modellben lehet negatív is (vagyis a kártyabirtokosok részesülhetnek a tranzakciókhoz kapcsolódó kedvezményekben is). Mivel a kártyakibocsátók oldalán nincs tökéletes verseny, vagyis a szerzők feltételeznek valamekkora piaci hatalmat a kibocsátó bankoknál a kártyabirtokosokkal szemben, ezért a modellben a kártyabirtokosok által fizetett tranzakciós díj egyenlő a kibocsátó banknak a tranzakcióhoz kapcsolódó nettó határköltsége és valamekkora marzs összegével. A marzs képviseli azt a pozitív profitot, amelyet a piaci hatalomnál fogva a kibocsátó bank el tud érni.

⁵⁵ Rochet-Tirole (2007), 5. o., 10. o.

⁵⁶ A vásárlók többletének internalizálása tehát kárpótolhatja a kereskedőket a megemelkedett költségeikért.

⁵⁷ Vagyis nem visszatérő ügyfél.

kártyával történő fizetést, vagyis ha a kártyaelfogadás **nem növeli a kereskedő működési költségét**.⁵⁸ A kereskedői jutalék turistateszt alapján való maximalálása megátolja a kártyarendszereket, hogy olyan kártyatranzakciók elfogadására kényszerítsék a kereskedőket, amelyeket azok nem kívánnak elfogadni.⁵⁹ Ez lényegében kiegyensúlyozási mechanizmus azzal a céllal, hogy a kereskedők ne fizessenek többet a kártyás tranzakciókért, mint amekkora előnyt számukra ezen tranzakciók generálnak a készpénzes fizetéshez képest. A kiegyensúlyozó díj alkalmazása révén a kereskedők számára közömbössé válik, hogy kártyás vagy készpénzes fizetés történik-e.

A szerzők ezt követően abból a szempontból vizsgálják a modellt, hogy alkalmazható-e a bankközi **jutalék mértékével kapcsolatos megállapítások** megtételére. Az alapmodellnél maradva, amennyiben tökéletes verseny jellemzi a kibocsátó bankok piacát, a turistatesztet teljesítő legmagasabb bankközi jutalék megegyezik a társadalmi szempontból optimális bankközi jutalékkal. A kereskedők ebben az esetben közömbösek a fizetés módjával szemben.⁶⁰ Ha azonban feltételezünk valamekkora piaci hatalmat a kibocsátó bankok oldalán, a társadalmilag optimális bankközi jutalék már nem teljesíti a turistatesztet. Ezzel szemben a „csupán” **fogyasztói többletet maximalizáló bankközi jutalék pontosan megegyezik a turistateszt küszöbértékével**.⁶¹ Tehát az alapmodellben a turistateszt tökéletes eszköz annak megállapítására, hogy a bankközi jutalék túlzott mértékű-e a teljes fogyasztói (kereskedők és kártyabirtokosok) többlet szempontjából, de túl restriktív a teljes társadalmi jólét szempontjából.⁶²

Változó marzsok. Az alapmodell ugyanakkor számos feltételezésen alapul, amelyekről korábban már szó esett. A szerzők megpróbálják egyenként feloldani a jelentősen restriktív feltételezések egy részét, így először megvizsgálják a modellt változó kibocsátói marzsok mellett, majd a kibocsátó bankok piacra való be- és kilépésének megengedésével, végül pedig heterogén kereskedők mellett. Amennyiben megengedjük, hogy a kibocsátói marzs a költségek függvényében változó legyen, lesznek olyan esetek – nevezetesen, ha a költségek változásával nem azonos mértékben változik a kártyabirtokosok felé felszámított díj –, amikor a fogyasztói többletet maximalizáló bankközi jutalék nem lesz egyenlő a turistateszt szerinti bankközi jutalékkal.^{63, 64}

Hosszú távú fogyasztói többlet. A fogyasztói többlet alapú vizsgálat rövid távon megfelelőnek tekinthető, legalábbis amíg jóval fontosabbnak értékeljük a kereskedők és kártyabirtokosok jólétét. Hosszú távon azonban a piacra való be- és kilépésnek hatása lehet az árakra és a termékináltra, így Rochet és Tirole bevezeti a hosszú távú fogyasztói többlet fogalmát, amelyet a piacra lépés megengedése mellett vizsgálnak. Homogén kibocsátói piac feltételezése esetén⁶⁵ a hosszú távú fogyasztói többletet maximalizáló bankközi jutalék a korábbi, rövid távú többletet maximalizáló jutalék és a társadalmilag optimális jutalék közé esik. Ha ezzel szemben differenciált kibocsátók közötti monopolisztikus versenyt feltételezünk a kibocsátói piacon, a hosszú távú fogyasztói többletet maximalizáló bankközi jutalék semmilyen esetben sem teljesíti a turistatesztet.⁶⁶

Kereskedői heterogenitás. Utolsó lépésként a szerzők bevezetik a kereskedői oldal heterogenitását. Az eredmények szerint a kártyabirtokosok fizetési módok közötti választását megfelelően vezérlő bankközi jutaléknak a kártyás fizetésből eredő átlagos kereskedői hasznot kell tükröznie a határhaszon helyett.^{67, 68} Ebben az esetben az átlagos kereskedő közömbös lesz a vásárló által választott fizetési móddal szemben. Feltételezve, hogy nem minden kereskedő azonos, valószínűsíthető, hogy ilyen körülmények között lesz olyan kereskedő, aki vásárláskor elutasítja a kártyával való fizetést. A kártyás fizetésből legkevesebb hasznot húzó kereskedők tehát nagy valószínűséggel nem tudják teljesíteni a turistatesztet.

⁵⁸ Rochet-Tirole (2007), 7. o.

⁵⁹ Vagyis a kártyabirtokosok nem lesznek túlzott mértékben ösztönözve a kártyahasználatra.

⁶⁰ Rochet-Tirole (2007), 9. o.

⁶¹ Vagyis a turistateszt eredményeképpen előálló bankközi jutalék a modellben egyenlő lesz azzal a bankközi jutalékkal, amelyet akkor kapunk, ha a teljes társadalmi jólét helyett „csupán” a fogyasztók (tehát kereskedők és kártyabirtokosok) jólétét maximalizáljuk.

⁶² Rochet-Tirole (2007), 10. o.

⁶³ Rochet-Tirole (2007), 12. o.

⁶⁴ A társadalmi jólétet maximalizáló bankközi jutalék egyik esetben sem teljesíti a tesztet.

⁶⁵ Ahol nincs tökéletes verseny, vagyis a piacra lépés csökkenti az árat, de nem növeli a kínálat változatosságát.

⁶⁶ Rochet-Tirole (2007), 17. o.

⁶⁷ Feltételezve, hogy a kereskedők teljes mértékben képesek internalizálni a kártyabirtokosok kártyafizetésből eredő többletét.

⁶⁸ Kereskedői jutalék maximalálása a kártyás tranzakción elért átlagos kereskedői haszon mértékében.

3.2.4. KÖVETKEZTETÉSEK

A közgazdaságtani irodalomban leírt bankközi jutalék modellek jól láthatóan nem nyújtanak tökéletes választ a jutalék indokoltságával vagy megfelelő mértékével kapcsolatos kérdésekre, valamint nem szolgáltatnak olyan eszközt, amellyel viszonylag nagy pontossággal lehetne meghatározni az optimális bankközi jutalékot egy adott piacon. A Rochet és Tirole által kidolgozott **turistateszt** áll talán a legközelebb ahhoz, hogy a gyakorlatban is alkalmazni lehessen, ám ez az elméleti keret is olyan szigorú feltételezéseken alapszik, amelyek feloldása esetén lényegesen romlik a modell ereje. A gyakorlatban **a kártyatársaságok költségalapú megközelítést javasoltak**.⁶⁹ A módszer lényege, hogy a kártyás tranzakciók feldolgozásához, a hitelkártyák kamatmentes periódusához, valamint a fizetési garanciához kapcsolódó költségek alapján határozzák meg a bankközi jutalék mértékének felső határát. A módszert több országban is alkalmazták ugyan szabályozási céllal,⁷⁰ vita tárgyát képezi, hogy mely költségelemeket indokolt figyelembe venni a számítások során. Egyes szerzők⁷¹ elméleti szempontból is hibásnak tekintik a módszert, amely így nem alkalmazható a bankközi jutalék szabályozására. Ahogy Rochet–Tirole rámutat,⁷² a költségalapú módszer implicit módon vertikális struktúrát tételez fel, amelyben a kibocsátó bankok egyfajta közvetítői szolgáltatást nyújtanak az elfogadó bankok számára, az elfogadó bankok pedig a végső szolgáltatást a kereskedőknek. A bankközi jutalék ebben a struktúrában egy szolgáltatásért fizetett díj. A vertikális megközelítés azonban hibás Rochet és Tirole szerint, mivel figyelmen kívül hagyja a kártyabirtokosokat mint a kártyaszolgáltatás fogyasztóit – vagyis azt, hogy a kártyapiac egy kétoldalú piac hálózati externáliákkal, amelyben ki kell egyensúlyozni a kétféle fogyasztói keresletet. A bankközi jutalék tehát nemcsak a kereskedők határköltségére van hatással, hanem a kártyabirtokosok számára és a kártyahasználatra is.⁷³

⁶⁹ A Visa az Európai Bizottság által indított eljárásban. Bővebben lásd a *Versenyhatósági eljárások a bankközi jutalékkal kapcsolatban* c. fejezetben.

⁷⁰ Például Ausztráliában és Svájcban is. Bővebben lásd a *Versenyhatósági eljárások a bankközi jutalékkal kapcsolatban* c. fejezetben.

⁷¹ Lásd pl. Rochet–Tirole (2003a), 77. o., 4.1 fejezet.

⁷² Rochet–Tirole (2003a).

⁷³ Rochet–Tirole (2003a), 77. o.

4. A bankközi jutalék versenyjogi megítélése

A versenyszabályozás fő célja a piacok hatékony működésén keresztül a hosszú távú fogyasztói jólét maximalizálása,⁷⁴ amire a legtöbb piacon a hatásos verseny⁷⁵ érvényesülése a legmegfelelőbb biztosíték.

4.1. VERSENYPROBLÉMÁK A BANKKÖZI JUTALÉKKAL KAPCSOLATBAN

A bankközi jutalékok és az ahhoz kapcsolódó szabályok alkalmazásával kapcsolatban több olyan versenyprobléma is felmerült, amelyek potenciálisan gátolhatják a piacok hatékony működését. Ezek közül kiemelésre érdemes

- a fogyasztói árak emelkedését okozó hatás,
- a fizetési módok torzítására vonatkozó hatás,
- illetve a piacra lépést gátló hatás.

A fogyasztói árakra gyakorolt hatás. A bankközi jutalékokkal kapcsolatos egyik legfontosabb kritika, hogy kedvezőtlen hatással vannak a fogyasztói árakra, mivel (indokolatlanul) növelik azokat.

A kártyás fizetés lehetővé tételéért (a kártyaelfogadási szolgáltatásért) a kereskedők díjat fizetnek a kártyaelfogadónak. A bankközi jutalékokat a kártyaelfogadó hitelintézet fizeti a kártyakibocsátó hitelintézetnek, aminek következtében ez a díj a kártyaelfogadás költségei között jelenik meg, ezt jellemzően érvényesítik a kereskedők felé. A bankközi jutalék így a kártyaelfogadási szolgáltatás árának egyik összetevője, egyik áreleme, amit megállapodás rögzít. A kereskedők így azzal szembesülhetnek, hogy a kártyaelfogadási szolgáltatásért a piacon érvényesülő árak egy rögzített árelem (bankközi jutalék) és egy feltételezhetően versenyző árelem (az elfogadásért felszámított egyéb díjak) összegeként alakulnak ki.⁷⁶

Amennyiben a bankközi jutalék szintje versenykorlátozó módon (a versenyzői ár felett) kerül meghatározásra, a kártyaelfogadó kereskedők számára megjelenő többletköltség szükségszerűen megnöveli a kereskedők összköltségét, ami ahhoz vezet, hogy ennek versenyző piacon a fogyasztói árakban is jelentkeznie kell. Így összességében a bankközi jutalék szintjének meghatározása a kereskedői költségek emelkedésén keresztül a fogyasztói árak emelkedését eredményezi.

A fizetési rendszer torzítására vonatkozó hatás. A bankközi jutalékok általános költségnövelő hatásán túl a bankközi jutalékok alkalmazásával kapcsolatban leggyakrabban felhozott kritika, hogy torzulnak a fizetési rendszer egyes csatornáinak igénybevitelére vonatkozó fogyasztói döntések.

A fizetési rendszer torzítására vonatkozó hatás akkor jelentkezhet, ha az egyes fizetési csatornák igénybeviteléért fizetett díjak (azok ára) nem tükrözik az adott fizetési csatorna költségét. Ez különösen akkor jelentkezik, ha az adott fizetési rendszerben létezik az egyes fizetési módok megkülönböztetését tiltó szabály (a felárazás tilalma, no-surcharge rule), de gyakorlati hatása valószínűsíthetően olyan esetekben sem elhanyagolható, ahol engedélyezett az egyes fizetési módok megkülönböztetése (és ezáltal a hatékonyabbak kedvezményezése), hiszen a fogyasztói árak egységessége felé a legtöbb iparágban létezhet egy bizonyos inercia.

⁷⁴ Lásd például A verseny szabadságával kapcsolatos, a GVH által követett alapelveket, http://www.gvh.hu/gvh/alpha?do=2&pg=95&m5_doc=4880&m92_act=1&st=1.

⁷⁵ Hatásos verseny alatt általában azt értjük, hogy a piaci szereplők nem rendelkeznek jelentős piaci hatalommal (significant market power). A hatásos versenyről lásd például Bishop–Walker (2010), 15–50. o.

⁷⁶ Azt a tényt, hogy a bankközi jutalék a kereskedők felé érvényesített díjak alsó korlátját képezi, a Bizottság empirikusan is igazolta a MasterCard elleni eljárásban, COMP/34.579 MasterCard bizottsági döntés 2007. 12. 19., 425–436. pontok.

A szakirodalom⁷⁷ a fenti gyakorlat *három potenciális káros jóléti hatását* említi. A nem megfelelő ösztönzők következtében előfordulhat, hogy a fogyasztók gazdaságilag túlzott mértékben használják bankkártyáikat. Ennek oka, hogy a felárazás tilalma következtében a kereskedők elveszítik a lehetőséget a fizetési módra vonatkozó fogyasztói döntés árjelzések általi befolyásolására, vagyis a számukra előnyösebb, hatékonyabb fizetési módok alkalmazásának árakon keresztüli ösztönzésére.

További hatás, hogy a magasabb árak következtében visszaszorulhat a fogyasztás, mivel a számukra relatív magasabb árak miatt csökken a nem kártyával fizetők fogyasztása. Így a fizetési rendszer nem hatékony működése következtében valószínűleg az optimálisnál kevesebb tranzakciót hajtanak végre.

A harmadik ilyen hatás a kártyás fizetések kereskedők általi elfogadásának potenciálisan alacsonyabb szintje. Ha ugyanis a kártyás fizetés ára a valós költségei által indokoltnál magasabb szinten kerül meghatározásra, lesznek olyan kereskedők, akik számára a kártyaelfogadás versenyzői áron még hatékonyabb lenne, de a megállapodással rögzített szinten már nem, így esetleg a kártyaelfogadás mellőzése vagy szüneteltetése mellett döntenek. Ezen kereskedők számára megoldást jelenthetne, ha a kártyával fizetőknek külön felszámíthatnák a kártyás fizetés kereskedői költségeit.⁷⁸

Egyes közgazdasági elméletek szerint az interchange-díj gazdasági hatása valószínűleg semleges lenne egy olyan hipotetikus világban, ahol tökéletes verseny jellemzi a kereskedői és a kártyakibocsátói piacot, valamint költségmentesen alkalmazható a fizetési módok szerinti felárazás.⁷⁹ Pusztán ilyen megfontolások alapján, ha tökéletes verseny jellemezné a kereskedői és a kibocsátói piacokat, a fenti érvelés alapján feltétlenül indokolt lenne a „no-surcharge” szabály eltörlése. A tranzakciós költségek és a piacok nem tökéletesen versenyző volta miatt ezt az érvelést is sokan vitatják.⁸⁰

A fizetési rendszer működésének optimalizálása: Kibocsátás- vagy profitoptimalizálás? A négy szereplős kártyatársaságok gyakran hangoztatott érve, hogy a bankközi jutalékok rendszerének működtetésével kapcsolatban nem reális semmilyen szabályozói vagy hatósági kifogás, hiszen a rendszer célja önmagában a többi pénzügyi rendszerhez képest hatékonyabb működés, vagyis a minél több tranzakció kártyás fizetés útján történő megvalósítása. Ennek értelmében a kártyarendszerek célja is az lenne, hogy optimalizálják a kártyás fizetési rendszer működését, és a szolgáltatást a legkedvezőbb áron kínálva biztosítsák, hogy a lehető legtöbb kártyás fizetés történjen (*kibocsátásoptimalizálás*).

Amennyiben azonban valóban hatékonysági előnyök vannak a kártyás fizetésben, és a kártyás fizetés a vele versenyző egyéb fizetési módoknál olcsóbb, akkor a kártyás fizetési rendszer szereplői számára nem feltétlenül az a legnyereségesebb piaci helyzet, ha a lehető legtöbb tranzakció valósul meg kártyás fizetéssel, hiszen elképzelhető, hogy az árak emelésével a tranzakciószám csak olyan mértékben csökken, ami még nyereségesen végrehajtható (profitoptimalizálás). Így a kártyás fizetés esetében a társadalmi optimum és a rendszer szereplői számára optimális helyzet eltérhet egymástól.

A bankközi jutalék mint piacra lépési korlát. A bankközi jutalék eltérő mértéke bizonyos esetekben piacra lépési korlátot is jelenthet. Ha ugyanis a határon átnyúló szolgáltatásért felszámított bankközi jutalékok jóval magasabbak, mint a belföldi bankközi jutalékok, a külföldi elfogadók piacra lépését ez jelentősen gátolhatja, szélsőséges esetben akár meg is akadályozhatja, hiszen a külföldi elfogadó így a tranzakciók zömét kitevő belföldi kártyákkal végrehajtott tranzakciók esetében a magasabb díjat kényszerülne megfizetni.

4.2. A BANKKÖZI JUTALÉK HIÁNYÁBAN ÉRVÉNYESÜLŐ MEGOLDÁSOK

A bankközi jutalék rendszere a korábbiakban felsorolt hátrányai mellett alkalmas lehet a kártyás fizetési rendszerben megfigyelhető externáliák kezelésére. A bankközi jutalékokkal kapcsolatos versenyjogi gyakorlat bemutatása előtt érdemes röviden áttekinteni, hogy milyen alternatív megoldások képzelhetők el egy négy szereplős kártyás fizetési rendszer

⁷⁷ Lásd például Katz (2001), 38–40. o. (VII. A. Adverse welfare effects of no-surcharge rules).

⁷⁸ Elhárulna a kereskedői kártyaelfogadás lényegi akadálya.

⁷⁹ Egy ilyen világban a kártyabirtokos magasabb árat fizet ugyan kártyás vásárlás alkalmával, viszont ugyanezt az összeget végül visszakapja kártyakibocsátó bankjától különböző kedvezmények és támogatások formájában. Lásd pl. Carlton–Frankel (1995b), 912. o.; Gans–King (2003); Frankel–Shampine (2006), 633. o.

⁸⁰ Evans–Schmalensee (2005), 26. o. (IV.D. Barriers to Surcharging); Frankel–Shampine (2006), 649. o. (IV.A.2. The Economic Effects of Deviations from the Theoretical Optimum).

működtetésére. A szakirodalom több olyan fizetési struktúrát is vázol a kártyapiac esetében, amelyekkel elkerülhető lenne a bankközi jutalék multilaterális megállapítása, vagy magának a díjnak a használata.⁸¹ Az alábbiakban röviden összefoglaljuk ezen alternatív megoldások lényegét, előnyeit és hátrányait.

Bankközi jutalék nélkül – „par beszedés”. Par beszedés esetén a rendszer bankközi jutalék nélkül működik: a kártyás vásárlás összegét névértéken számolják el egymás között az elszámolásban részt vevő felek. Egy ilyen rendszerben a kibocsátó és az elfogadó bankok kizárólag saját ügyfeleiknek számítanak fel díjakat, amelyek konkrét, az ügyfél által igénybe vett szolgáltatásokhoz kapcsolódnak. A kártyarendszer kibocsátó és elfogadó szereplői nem fizetnek jutalékokat egymásnak, miközben saját költségeik alapján versenyeznek a piacon.

A par rendszerrel kapcsolatban vannak olyan érvek, hogy az lényegében megfeleltethető egy olyan multilaterális interchange rendszernek, ahol az interchange-díjat nulla szinten rögzítik.⁸² Más vélemények szerint viszont olyan rendszer, amelyben a tranzakció két oldalán lévő bankok között nem kerül sor díjfizetésre, nem azonosítható egyszerűen a nulla interchange-díjjal rendelkező multilaterális interchange rendszerekkel.⁸³

Az, hogy a par alapú beszedés lenne a társadalmilag optimális állapot, nem bizonyított. A par alapú beszedés potenciális hátránya, hogy a kártyabirtokosokra terhelt költségeket jelentősen megnöveli, ami egyáltalán nem biztos, hogy optimális eredményre vezet. Frankel-Shampine (2006) szerint azonban, ha a kereskedők reális választási lehetőséggel rendelkeznek az elszámolási hálózat, és a módszer tekintetében (a kibocsátó bankok pedig többféle rendszerben is részt vennének), a kompetitív egyensúly lehet, hogy egy par alapú elszámolást eredményezne, vagy legalábbis alacsonyabb interchange-díjakat.⁸⁴

A par rendszerrel kapcsolatban végezetül említést érdemel, hogy ilyen típusú elszámolás sikeresen működött az Egyesült Államok papíralapú fizetési rendszereiben (pl. csekkek), de van példa kártyarendszerekben való alkalmazására is, hiszen ilyen rendszer működik jelenleg Kanadában (Interac Direct Payment), valamint Hollandiában, Finnországban, Dániában és egyes tranzakciók tekintetében Németországban is.^{85, 86}

Decentralizált díjmeghatározás – bilaterális megállapodások. A par beszedés mellett további alternatívát jelenthet egy decentralizált bankközijutalék-rendszer létrehozása. Egy ilyen rendszerben a kibocsátó és az elfogadó bankok bilaterális szerződéseket kötnek egymással, amelyekben rögzítik – többek között – az interchange-díj mértékét is.⁸⁷

A decentralizált interchange-díj rendszerrel szemben gyakran hangzik el két markáns ellenérv.⁸⁸ Az egyik szerint decentralizált rendszerben bankok ezreinek kellene számos szerződést kötniük egymással annak érdekében, hogy működtessék a rendszert, ami nehezebben megvalósítható és kevésbé hatékony a multilaterális rendszerhez képest. A másik ellenérv azt emeli ki, hogy egy ilyen rendszerben a minden kártya elfogadását kötelezővé tevő szabály miatt a kereskedő minden kibocsátó bank kártyáját kénytelen elfogadni – méretétől függetlenül –, amivel a bankok lényegében monopolárazást lehetővé tevő helyzetbe kerülnek minden elfogadó bankkal szemben.

Az első ellenérv a bilaterális rendszer alapvető működőképességét kérdőjelezi meg, bár egyes szerzők korábbi tapasztalatok alapján működőképesnek tartják ezt a rendszert. Ez jogos felvetés, és kérdéses, hogy a probléma fényében létre lehet-e hozni egy hatékony decentralizált rendszert.⁸⁹ A második ellenérv különösen kis kibocsátók esetében vetheti fel a lerablás (hold-up) problémáját.

⁸¹ Lásd pl. Frankel-Shampine (2006), 637–645. o. (III. Alternative Payment Arrangements).

⁸² Elsősorban az eljárás alá vont kártyatársaságok élnek az érveléssel antitruštyügyekben. Lásd pl. Brief of Appellee Visa U.S.A., Inc. at 64, National Bancard Corp. (NaBanco) v. Visa U.S.A., Inc, 779 F.2d 592 (11th Cir. 1986) (No. 84-5818), 44. („Par is simply another price”).

⁸³ Lásd pl. Frankel-Shampine (2006), 639. o.

⁸⁴ Frankel-Shampine (2006), 643. o.

⁸⁵ A felsorolt rendszerek mind betéti kártyás rendszerek.

⁸⁶ Forrás: Európai Bizottság, Versenypolitikai Főigazgatóság, Interim Report I: Payment Cards, Sector Inquiry under Article 17 Regulation 1/2003 on retail banking, (2006. 04. 12.), 45. o.

⁸⁷ A bilaterális megállapodások speciális esete, ha az egyik oldalon levő szereplők (jellemzően az elfogadók) egyoldalúan kihirdetnek egy díjmértéket, amihez a kibocsátók alkalmazkodhatnak. Ilyen esetekben nincs „valódi megállapodás”.

⁸⁸ Lásd pl. Frankel-Shampine (2006), 640–641. o.

⁸⁹ Uo., utalás a levelező bankok rendszerére.

Egyéb alternatívák – többmárkás kártyák. A bankközi jutalékok jelenlegi rendszerében a kártyatársaságok (hálózatok) közötti verseny általában felfelé ható nyomást gyakorol az interchange-díjakra, mivel a kártyatársaságok érdekeltek abban, hogy a kibocsátó bankoknak a minél nagyobb bevételt hozó, magas interchange-díjú kártyákat kínálják. Elképzelhető ugyanakkor olyan helyzet is, amelyben a hálózatok közötti verseny vélhetően éppen ellenkező hatást gyakorolna a díjakra.

Ehhez arra lenne szükség, hogy a fizetésnél ne a fizető, hanem az elfogadó legyen kezdeményező helyzetben; ez egy kártya használata esetén akkor lehetséges, ha a bankkártyák ún. „multi-branded” (többmárkás) kártyák lennének.⁹⁰ Ilyenkor a kereskedők és elfogadó bankjaik szabadon választhatnák ki, melyik hálózatot (márkát) használják egy adott tranzakció elszámolásához, a fizetendő bankközi jutalékot pedig az adott elszámolást végző hálózat (kártyatársaság) határozná meg. A döntés kereskedők szintjére való helyezése a hálózatok között valószínűsíthetően versenyt generálna, ami a bankközi jutalék csökkenéséhez vezetne.

⁹⁰ Vagyis több különböző hálózathoz is tartoznának (pl. Visa és MasterCard is egyszerre).

5. Versenyhatósági eljárások a bankközi jutalékkal kapcsolatban

5.1. AZ EURÓPAI BIZOTTSÁG VERSENYÜGYI ELJÁRÁSAI

Az Európai Unióban a versenyhatóság feladatát is ellátó Európai Bizottság⁹¹ (Bizottság) több eljárást is folytatott a négy-szereplős kártyarendszerek ellen, különösen a bankközi jutalék témájában.

A Bizottság által folytatott eljárások tárgyát elsősorban a négy-szereplős kártyarendszerek keretében lebonyolított *határon átnyúló tranzakciók* képezték. Bár a bizottsági eljárások jelentőségét aligha lehet túlbecsülni a kártyás fizetési rendszerek szempontjából, szükséges megjegyezni, hogy Európában ezek a tranzakciók az összes ilyen kártyával végrehajtott tranzakciónak csak alacsony százalékát teszik ki.⁹²

A Bizottság bankközi jutalékokkal foglalkozó eljárásai időben három szakaszra oszthatók: a Bizottság három egymást követő eljárásban vizsgálta a jutalékokat. Először a Visa ellen 2002-ben zárult eljárásra, majd a MasterCard ellen 2007-ben zárult eljárásra került sor, illetve jelenleg is folyamatban van a Visa ellen egy eljárás. A Bizottság eljárásairól először rövid kronológiai áttekintést adunk, utána pedig a versenyjogi megítélés szempontjából legfontosabb kérdéseket, illetve azok megítélésének változását mutatjuk be.

1. keretes írás

Versenyjogi alapfogalmak

Az Európai Unió versenyjogi eljárásaiban számos olyan jogintézmény alkalmazása figyelhető meg, amelyek ismerete feltétlenül szükséges az itt felsorolt eljárások egyes lépéseinek megértéséhez. Ezek a jogintézmények általában megtalálhatók az Európai Unió tagállamainak szabályai között is, nem szükségszerű azonban, hogy minden esetben teljesen egybeessenek az uniós szabályokkal.

Mentesítés. A főszevegben részletesen tárgyalt mentesülés kérdését a Bizottság a versenykorlátozó megállapodásokkal kapcsolatos eljárásokban vizsgálja, a bizonyítási teher ebben a kérdésben az eljárás alá vontakon (jelen esetben a kártyatársaságokon) van. A kártyatársaságoknak kell tehát bizonyítaniuk, hogy a bankközi jutalékrendszerek megfelelnek az EUMSZ 101. cikk (3) bekezdésében foglalt négy feltételnek.

Korábban arra is lehetőség volt, hogy amennyiben egy megállapodás résztvevői nem voltak biztosak megállapodásuk versenyjogi megítélésében, arról értesítsék az Európai Bizottságot (a megállapodást bejelentsék), és kérjék a megállapodás mentesítését. A megnövekedett munkateher miatt az Európai Bizottság (és a tagállamok) 2004-ben ezt a rendszert eltörölték, azóta a megállapodás esetleges versenyjogi kockázatainak megítélése a felekre hárul.

Kifogásközlés. A kifogásközlés (statement of objections) az Európai Bizottság eljárásának egyik formális eleme, amelyben a Bizottság tájékoztatja a feleket álláspontjáról és a velük szemben felmerült versenyaggályokról. A kifogásközlés küldése után dönthet arról a Bizottság, hogy az abban megjelölt magatartások beleütköznek-e a versenyszabályokba. Esetenként kiegészítő (második) kifogásközlésre is sor kerül.

⁹¹ Az Európai Bizottság versenyügyekért felelős főigazgatósága korábban a DG IV, jelenleg pedig a DG Competition (Versenypolitikai Főigazgatóság) nevet viseli.

⁹² A jegybanki adatgyűjtés szerint a MasterCard eljárás esetében ez az összes tranzakció mindössze 5%-át tette ki.

Kötelezettségvállalás. Az Európai Bizottság eljárásrendje szerint határozatával elfogadhat, és kötelezővé teheti az érintett vállalkozások által benyújtott, az előzetes értékelésben kifejezett elvárásoknak eleget tevő kötelezettségvállalásokat is. Ilyenkor nem kerül megállapításra a jogsértés, és az eljárás lezárul.

Az Európai Bizottság versenyjogi eljárását jelenleg elsősorban az 1/2003/EK tanácsi rendelet, 2004-ig pedig a 17/62/EK tanácsi rendelet szabályozta. További fontos információk találhatóak az 1/2003 rendelethez kapcsolódó 773/2004/EK számú bizottsági rendeletben.

5.1.1. Eljárás a Visa ellen (1992–2002)

Előzmények. Az Európai Bizottság a négyszereplős kártyatársaságok szabályzatait először a Visa jogelődjének, az Ibancónak a bejelentése alapján vizsgálta. Az Ibancó 1977 januárjában nyújtotta be a Bizottság felé nemzetközi fizetési kártya rendszerének szabályzatát versenyjogi megítélés céljából. Az Ibancó azt kérte⁹³, hogy a Bizottság állapítsa meg, hogy a bejelentett szabályzat nem sérti a versenyszabályokat (*nemleges megállapítás*)⁹⁴, illetőleg ha felmerül a versenyszabályok megsértésének lehetősége, akkor a jogszabályi feltételekre tekintettel állapítsa meg annak mentesülését a semmisségi jogkövetkezmény alól (*egyedi mentesítés*)⁹⁵.

A Bizottság nem hozott formális döntést az ügyben, informálisan azonban tájékoztatta a feleket arról, hogy nem látja indokoltnak a versenyszabályokba ütközést vizsgáló eljárás lefolytatását.⁹⁶ Amikor azonban 1992 decemberében a British Retail Consortium (a brit kereskedők érdekvédelmi szervezete) a bankközi jutalék rendszerét kifogásoló panaszt nyújtott be a Bizottsághoz, a Bizottság új eljárást indított, az informális tájékoztatást pedig visszavonta.

A vizsgálat tárgya. A Bizottság vizsgálata a Visa fizetési kártyarendszerének szabályaira és előírásaira terjedt ki, különös tekintettel a Visa, a kártyakibocsátó és a kártyaelfogadó bankok kapcsolataira. A vizsgálat tárgyát képezték ezen túl azok a szabályok is, amelyek a kereskedők és az elfogadó bankok közötti viszonyt érintették – ilyen volt például a „no-surcharge-rule” (felárazás tilalma) és az „honour-all-cards-rule” (minden kártya elfogadásának kötelezettsége), valamint a bankközi jutalék kérdése.⁹⁷

Visa I. határozat. A Bizottság az eljárás során 1999 májusában kifogásközlést küldött a Visa részére, amelyben kifogást emelt a felárazás tilalma ellen, valamint a határon átnyúló kártyakibocsátásra és kártyaelfogadásra vonatkozó korlátozások ellen.⁹⁸ Miután a határon átnyúló korlátozások 2000 októberével jelentősen enyhültek, vizsgálatainak eredményeként a Bizottság úgy döntött, hogy a Visa egyes szabályai tekintetében (amelyek közé ennek értelmében beletartozott a minden kártya elfogadásának kötelezettsége is) nemleges megállapítást ad ki. Erre 2001 augusztusában került sor⁹⁹, ezt a döntést szokták *Visa I*-nek nevezni.

Az előző döntésben vizsgált kérdéseken túl a bankközi jutalék esetében önálló döntés született. Itt a Bizottság 2000. szeptember 29-én megküldött kiegészítő kifogásközlésében a Visa regionális bankközi jutalék rendszerével kapcsolatban versenyaggályokat fogalmazott meg.¹⁰⁰

⁹³ Ilyen típusú kérelem benyújtására a kérelem benyújtása idején hatályos eljárási szabályok (17/62/EK rendelet) alapján volt lehetőség. A jelenleg hatályos eljárási szabályok (1/2003/EK rendelet) sem nemleges megállapításra, sem egyedi mentesítésre nem nyújtanak lehetőséget.

⁹⁴ A nemleges megállapítás (negative clearance) esetén a Bizottság kérelemre igazolhatta, hogy a rendelkezésére álló adatok alapján nincs alapja versenyjogi eljárásnak a vonatkozó jogszabályok esetén (17/62/EK rendelet, 2. cikk.).

⁹⁵ Egyedi mentesítés esetén a Bizottság megállapíthatta, hogy bár a vizsgált magatartásnak vannak versenykorlátozó elemei, a megállapodást azonban a vonatkozó kritériumok fennállása miatt mentesíthette.

⁹⁶ Ezeket az informális tájékoztatásokat „comfort letter”-nek nevezték, és a Bizottság formális döntéseinél értelemszerűen kisebb erővel bírtak, azokat akár vissza is vonhatták.

⁹⁷ Európai Bizottság (2001).

⁹⁸ COMP/29.373 – Visa International 2001/782/EC (23) pbek.

⁹⁹ COMP/29.373 – Visa International 2001/782/EC.

¹⁰⁰ COMP/29.373 – Visa International – Multilateral Interchange Fee 2002/914/EC (30) pbek.

A Visa javaslatot tesz MIF-rendszerének módosítására (2001). A Visa az eljárás során 2001-ben úgy döntött, hogy javaslatot tesz az addig alkalmazott MIF-struktúra módosítására.¹⁰¹ A korábbi rendszerre a transzparencia hiánya volt a jellemző, hiszen a kereskedők nem ismerhették a MIF mértékét, a Visa pedig lényegében önkényesen állapíthatta meg azt. A módosításnak négy fő eleme volt:

- **díjcsökkentés:** a Visa vállalta, hogy fix díjat vezet be a betéti kártyás tranzakcióknál, amivel azok éves, súlyozott átlag MIF-értéke legalább 0,28 euróig csökken; míg a tranzakciók értékéhez kapcsolódó, ad valorem díjak tekintetében (hitelkártyák, halasztott fizetésű betéti kártyák¹⁰²) folyamatos csökkentést vállalt 5 év alatt, amivel 2007 végéig 0,7%-ra kívánta csökkenteni ezen interchange-díjak éves, súlyozott átlagát;
- **költségelemzés:** a Visa vállalta, hogy költségtanulmány keretében meghatározza a betéti kártyákra, valamint a hitel- és a halasztott fizetésű betéti kártyákra vonatkozóan a tranzakciók feldolgozásához, a kamatmentes periódushoz, valamint a fizetési garanciához kapcsolódó költségeket, amely költségelemek összege felső határt fog képezni a MIF-mértékek meghatározásánál;
- **transzparencia:** a Visa vállalta, hogy a konkrét MIF-mértékeket ismerteti a kereskedőkkel;
- **önálló telefon/posta MIF:** a Visa külön MIF-eket határozott meg a telefonos, valamint a postai rendelésekre vonatkozóan.

Visa II. határozat – a Bizottság döntése a Visa MIF-rendszeréről (2002). A Bizottság 2002. július 24-én hozta meg a Visa ügyet lezáró, általában Visa II-nek nevezett, a bankközi jutalék-rendszert egyedi mentesítésben részesítő határozatát. A mentesítés a Visa módosított regionális interchange-díjstruktúrájára vonatkozott, azaz a határon átnyúló fogyasztói kártyás tranzakciókra.¹⁰³ A Bizottság döntésében megjegyezte, hogy a korlátozott időtartamú, öt évre megadott mentesítés elegendő időt biztosít arra, hogy megvizsgálják és kiértékeljék a módosított MIF-struktúra működését és hatásait egy későbbi újbóli beavatkozás lehetősége mellett.¹⁰⁴

5.1.2. A MasterCard elleni eljárás és utóélete (2002–2009)

A MasterCard elleni eljárás 1992 márciusában, ugyancsak a British Retail Consortium panasz alapján indult, amely a Europay International¹⁰⁵ által alkalmazott fizetési rendszer versenykorlátozónak tartott elemeit kifogásolta. Az eredeti panasz később visszavonásra került, mivel a EuroCommerce egy szélesebb kérdéskört lefedő panaszt adott be 1997-ben.¹⁰⁶ 1992 és 1995 között a Europay saját maga is értesítette a Bizottságot különböző fizetési rendszereiről, kérve azok verseny-szemponitú megítélését.

A Bizottság által megfogalmazott kifogásközlések kezdetben nem érintették a bankközi jutalék kérdését, ebben a témában csak 2002-ben indult hivatalból eljárás. A 2007-ben lezárult eljárás a határon átnyúló tranzakciók esetében alkalmazott mögöttes (külön megállapodás hiányában alkalmazandó, ún. fall-back) bankközi jutalékkal, valamint a minden kártya elfogadásának kötelezettségével foglalkozott.¹⁰⁷

A versenykorlátozás megállapítása. Az eljárás lezárásaként a Bizottság megállapította, hogy a MasterCard által alkalmazott bankközi jutalék-rendszer korlátozza az elfogadó bankok közötti versenyt, mivel alsó korlátként funkcionálva emeli a kártyát elfogadó kereskedők felé felszámított díjak mértékét.

Korrektív intézkedések. A Bizottság a jogsértés megállapítása mellett korrektív intézkedéseket írt elő a MasterCard számára, amelyek közül a legjelentősebb a vizsgálat tárgyát képező bankközi jutalékok hat hónapon belül történő hatályon

¹⁰¹ COMP/29.373 – Visa International – Multilateral Interchange Fee 2002/914/EC (16)–(26) pbe.

¹⁰² Angolul „deferred debit”.

¹⁰³ Beletartoztak azonban azon országok hazai (ún. „domestic”) interchange-díjai is, amelyek nem rendelkeztek külön megállapodásokkal a határon belüli tranzakcióknál alkalmazandó interchange-díjakról, hanem ezen országokban automatikusan a Visa regionális interchange-díjai voltak érvényben.

¹⁰⁴ COMP/29.373 – Visa International – Multilateral Interchange Fee 2002/914/EC (109) pbe.

¹⁰⁵ A Europay 2002-ben beolvadt a MasterCardba, előtte pedig a MasterCard és a Maestro márkák európai licencének kizárólagos birtokosa volt.

¹⁰⁶ COMP/34.579 MasterCard bizottsági döntés 2007. dec. 19. 15–16. pbe.

¹⁰⁷ COMP/34.579 MasterCard bizottsági döntés 2007. dec. 19. 118. pbe.

kívül helyezéseire való felhívás volt.¹⁰⁸ A MasterCard ennek úgy tett eleget, hogy 2008. június 21-i hatállyal visszavonta a kérdéses tranzakciók tekintetében alkalmazott bankközi díjakat.¹⁰⁹ A döntés ellen a MasterCard fellebbezett.¹¹⁰

A Bizottság 2007 végén született döntése azt állapította meg, hogy a MasterCard által akkor alkalmazott bankközijutalék-rendszer jogsértő; nem zárta ki ugyanakkor annak a lehetőségét, hogy alkalmazható olyan bankközijutalék-rendszer amely versenyjogi szempontból nem vet fel aggályokat, és megfelel a mentesítési feltételeknek.

Új MIF-mértékek 2009 áprilisában. A MasterCard 2009. április 1-jével új módszertan szerint számított MIF-díjakat határozott meg az Európai Bizottság vizsgálata által érintett tranzakciókra. Ennek eredményeként a MIF súlyozott átlaga jelentősen csökkent ahhoz a szinthez képest, amelyről a Bizottság megállapította, hogy sérti az uniós antitröszt szabályokat. A MIF számítását illetően a MasterCard elkötelezte magát az ún. turistateszt alkalmazása mellett.¹¹¹ A turistateszt a bankközi jutalék esetében olyan semleges, kiegyensúlyozó jutalékmértéket eredményez, amikor a kereskedők számára közömbös az alkalmazott fizetési módszer (kártyás vagy készpénzes vagy egyéb). A megfelelő jutalékmérték kiszámítása pedig a kereskedők költségeinek összehasonlításán alapul a készpénzes fizetés és a kártyás fizetés tekintetében.¹¹²

A MasterCard által benyújtott vállalások legfontosabb elemei a következők:¹¹³

- hitelkártyák súlyozott átlagos MIF értékének maximálása 0,3%-ban;
- betéti kártyák súlyozott átlagos MIF értékének maximálása 0,2%-ban;¹¹⁴
- a 2008 októberében bevezetett elfogadói banki díjstruktúra eltörlése, a korábbi struktúra visszaállítása;
- határon átnyúló, EGT-n belüli interchange-díjak, valamint a MasterCard által megállapított belföldi bankközi jutalékmértékek publikálása a MasterCard honlapján;
- a kereskedők felé különböző kártyarendszerek és kártyatípusok esetében eltérő díjakat kell ajánlani (a blending megszüntetése);
- új szabály, amely megengedi a kereskedőknek több elfogadó bank alkalmazását is a tranzakciók kezelésére;
- felárazás további megengedése a kereskedők részére;
- a kereskedelmi kártyák vizuális identifikálhatóságának megteremtése 2010 végéig.¹¹⁵

A MasterCard vállalásai alapján a Bizottság úgy döntött, hogy nem látja szükségesnek, hogy versenyjogi intézkedéseket kezdeményezzen a MasterCarddal szemben sem a 2007-es határozatnak való meg nem felelés, sem a versenyszabályok megsértése kapcsán.¹¹⁶

¹⁰⁸ COMP/34.579 MasterCard bizottsági döntés 2007. dec. 19. 3. cikk. A Bizottság további kötelezettségeket írt elő az érintett ügyfelek értesítése, a Bizottság tájékoztatása, valamint a nyilvánosságra hozatal tekintetében.

¹⁰⁹ Bővebben lásd: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/08/397&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=hu>.

¹¹⁰ A MasterCard fellebbezése alapján indult ügy száma: T-111/08.

¹¹¹ A turistatesztről bővebb információt nyújt a 2. keretes írás, valamint a bankközi jutalék megítélésével kapcsolatos elméleti háttérrel foglalkozó fejezet.

¹¹² A számítások alapját a holland, belga és svéd nemzeti bankok által végzett, a fizetési módok költségeit összehasonlító tanulmányok képezték.

¹¹³ Antitrust: Commissioner Kroes notes MasterCard's decision to cut cross-border Multilateral Interchange Fees (MIFs) and to repeal recent scheme fee increases – frequently asked questions, MEMO/09/143, Brüsszel, 2009. április 1.

¹¹⁴ Ez rendkívül jelentős csökkentést jelent: 2007-ben a MasterCard határokon átnyúló multilaterális bankközi jutalékai kártyától függően 0,8% és 1,9% között váltakoztak. (A Maestro kártyák esetében a határon átnyúló MIF 0,4% és 0,75% között volt.)

¹¹⁵ Antitrust: Commissioner Kroes notes MasterCard's decision to cut cross-border Multilateral Interchange Fees (MIFs) and to repeal recent scheme fee increases – frequently asked questions, MEMO/09/143, Brüsszel, 2009. április 1.

¹¹⁶ Bővebben lásd: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/09/515&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>.

2. keretes írás

A turistateszt – kereskedői közömbösségi teszt

A turistateszt a hatékony interchange-díj megállapítására kidolgozott közgazdasági módszer. A módszer eredményeként előáll ún. kiegyensúlyozó díj biztosítja a fogyasztók (kereskedők, kártyabirtokosok) oldalán jelentkező előnyök erősítését. A kiegyensúlyozás lényege, hogy a kereskedők ne fizessenek többet a kártyás tranzakciókért, mint amekkora előnyt számukra ezen tranzakciók generálnak a készpénzes fizetéshez képest. A kiegyensúlyozó díj alkalmazása révén a kereskedők számára közömbössé válik, hogy kártyás vagy készpénzes fizetés történik-e. A díj kártyabirtokosokra történő áthárításának mértékéig biztosított a kártyabirtokosok hatékony választása a fizetési módzatok tekintetében. A módszer olyan szinten maximálja a kereskedői jutalékot, amelynél a fizetési rendszer nem tudja arra használni a MIF internalizálási hatását (a kártyahasználatból eredő kereskedői költség megtakarításának internalizálását), hogy nagyobb költségű fizetési eszköz elfogadására kényszerítse a kereskedőket.¹¹⁷

5.1.3. Újabb eljárás a Visa ellen (Visa MIF-ügy)

A MasterCard eljárás lezárása után az Európai Bizottság a 2007 végéig hatályos egyedi mentesítés lejártát követően újra eljárást indított a másik nagy nemzetközi négyszereplős kártyarendszer, a Visa ellen 2008. március 6-án.¹¹⁸ Ebben az eljárásban a MIF mellett – a MasterCard eljáráshoz hasonlóan – vizsgálják a Visa által alkalmazott minden kártya elfogadásának szabályát is.¹¹⁹

Az eljárás során 2009. április 3-án elfogadott kifogásközlésben a Bizottság közölte, hogy előzetes álláspontja szerint a Visa Europe a vizsgált tranzakciók esetében a MIF megállapításával megsértette a közösségi versenyszabályokat. A Bizottság a kifogásközlésben „aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy a MIF-ek céljukat és hatásukat tekintve számottevően korlátozzák a versenyt”.¹²⁰ A bankközijutalék-rendszer további elemei tekintetében azt állapították meg, hogy azok az elfogadó piacokon érvényesülő korlátozó hatást tovább erősítik.¹²¹

A Visa vállalásai. Az eljárás során a Visa Europe a betéti kártyák piacán kötelezettségvállalást ajánlott fel, hogy eloszlassa a Bizottság versennyel kapcsolatos aggályait. A kötelezettségvállalás legfontosabb eleme, hogy a Visa Europe vállalja, hogy a kötelezettségvállalási határozatról szóló értesítéstől számított két hónapot követően 20 bázispontban (0,2%) korlátozza az azonnali terhelésű fogyasztói betéti kártyákkal lebonyolított tranzakciókra alkalmazandó, határokon átnyúló MIF-ek éves súlyozott átlagát.¹²² A vállalás valószínűsíthetően a magyar piacra is hatással lesz, mivel a „korlát külön-külön minden olyan EGT-országban is alkalmazandó lesz, amelyek vonatkozásában a Visa Europe közvetlenül határoz meg egyedi belföldi fogyasztói azonnali terhelésű MIF-rátákat, valamint azokban az EGT-országokban, ahol más MIF-ek hiányában a határokon átnyúló MIF-rátákat alkalmazzák.”¹²³

Az eljárás során a Visa további vállalásokat is tett, amelyek elsősorban a piac átláthatóságával kapcsolatosak. Ezek egy része eddigi gyakorlatának fenntartását rögzíti (a blending, a minden kártya elfogadásával kapcsolatos tilalom feloldását, valamint a több elfogadó engedélyezését), a továbbiak pedig a díjmértékek közlésével, valamint a kártyák megfelelő azonosíthatóságával kapcsolatosak.¹²⁴ A 2010. május 28-án közzétett vállalások tesztelése során a piaci szereplőknek egy hónap állt rendelkezésére észrevételeik megtételére. A Bizottság a piaci teszteléssel kapcsolatban kiadott dokumentumban is hangsúlyozta, hogy a vállalások nem terjednek ki a hitelkártyákra és halasztott fizetésű betéti kártyákra, így azok tekintetében az eljárás folytatása várható.

¹¹⁷ Bővebben lásd: Rochet-Tirole (2007).

¹¹⁸ Az ügy száma COMP/39.398 – Visa MIF.

¹¹⁹ http://ec.europa.eu/competition/antitrust/cases/dec_docs/39398/39398_110_6.pdf.

¹²⁰ A Bizottság közleménye a vállalatok piaci teszteléséről. OJ (2010/C 138/10), illetve <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:138:0034:0036:HU:PDF> 5. pont.

¹²¹ A Bizottság ilyenként jelölte meg a kifogásközlésben a hálózatos hatást, az általános elfogadási kötelezettséget, a megkülönböztetés tilalmának szabályát, a *blendinget*, valamint eltérő MIF-ek alkalmazását a határokon átnyúló és a belföldi elfogadó bankokra.

¹²² A Bizottság közleménye a vállalatok piaci teszteléséről. OJ (2010/C 138/10), illetve <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:138:0034:0036:HU:PDF> 7-9. pont.

¹²³ Uo., 9. pont.

¹²⁴ Uo., 11. pont.

3. keretes írás

A EuroCommerce a bankközi jutalékkal kapcsolatos eljárásokban

A EuroCommerce az európai kis- és nagykereskedők érdekvédelmi szervezete, gyakran nevezik az Európai Parlament kereskedelmi lobbiszervezetének is. 1993-ban alakult, székhelye Brüsszelben van. Több mint száz tagja között 31 európai ország kereskedelmi szövetségei, egyes kereskedelmi ágazatokat képviselő európai és nemzeti szövetségek, valamint vállalatok szerepelnek (pl. IKEA, Auchan, Tesco, H&M).¹²⁵ A EuroCommerce egyrészt képviseli az európai kereskedők érdekeit az európai uniós döntéshozatal folyamata során, másrészt naprakész információkkal látja el tagszervezeteit a döntéshozatalban bekövetkezett fejleményekről.¹²⁶ A EuroCommerce 1997-es panaszai a Bizottság mindhárom itt tárgyalt eljárásában fontos szerepet játszottak, illetve a EuroCommerce számos dokumentummal, illetve nyilvános eseményeken való részvétellel segítette az európai versenyhatóság munkáját.

A EuroCommerce üdvözölte a MasterCard döntést, de helytelenítette a Visa II döntést, a Visa I döntést pedig bíróságon is megtámadta. A Visa MIF-üggyel kapcsolatban 2010 áprilisában a EuroCommerce főtítkára, Xavier Durieu őszinte csalódásának adott hangot:¹²⁷ „Nagyon csalódtunk, hogy a Bizottság ezt a kitérő utat választotta a Visa ügyben. 13 éve adtuk be az első panaszunkat. A Bizottságnak azóta sem sikerült meggyőző eredményre jutnia a kártyás fizetési rendszerek bankközi díjaival kapcsolatban sem a Visa, sem a MasterCard ügyben. [...] Furcsának találjuk, hogy a Bizottság ezúttal is, ahogyan a 2009-es MasterCard megállapodás során is, olyan módszertani megoldást fogad el, a »kereskedői közömbösségi tesztet«, amelynek relevanciáját a mai napig nem tesztelték. [...] Ilyen magas MIF-ek mellett ellehetetlenül azoknak az európai kártyatársaságoknak a helyzete, akik igazságosabb árazási rendszerrel szeretnének a piacon jelen lenni.”

A EuroCommerce aggodalmának adott hangot a SEPA bevezetésével a kártyarendszerekkel kapcsolatban várható változásokkal is: „A kereskedők leginkább attól félnek, hogy a SEPA olyan nemzeti betéti rendszerekhez fog vezetni, amelyeket a Maestro és a Visa kártyarendszerek uralnak. A két márka jól jövedelmező szolgáltatást nyújt a bankoknak, ám sokba kerül a kereskedőknek és a bolttulajdonosoknak. Ez a helyzet már több EU-tagállamban bekövetkezett. Ha általános tendenciává válik, a fogyasztók szempontjából a SEPA óriási visszalépést fog eredményezni. [...] A SEPA nagyobb átláthatóságot, fokozott versenyt és kedvezőbb árakat ígért, ami ebben a nehéz időszakban az EU gazdaságának létszükséglete. Vezetőinknek ennek tudatában kell eljárniuk.”¹²⁸

2010. december 8-án az Európai Bizottság elfogadta a Visa kötelezettségvállalását, amelynek értelmében 2011. február 8-tól a betéti kártyák piacán 0,20% a határon átnyúló MIF éves súlyozott átlaga. Ugyanilyen mértékű interchange-díj van érvényben a jelzett időponttól kezdődően azoknak az országoknak a belföldi forgalmában is, amelyek esetében a kártyatársaság állapítja meg a belföldi interchange-díjakat, vagy ahol automatikusan a határokon átnyúló MIF-ráták érvényesülnek. Jelenleg ez a következő országokat jelenti: Magyarország, Izland, Olaszország, Luxemburg (csak az előre fizetett kártyákra), Málta, Hollandia (csak az előre fizetett kártyákra), Svédország.

5.1.4. A Bizottság álláspontja a bankközi jutalék versenykorlátozó természetéről

Az Európai Bizottság Versenypolitikai Főigazgatóságának eljárására irányadó legfontosabb anyagi jogi szabályokat már az Európai Unió alapító szerződése, jelenleg hatályos formájában az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés (EUMSZ.) tartalmazza. Az EUMSZ. 101. cikke rendelkezik arról, hogy az olyan megállapodások, amelyek céljukban vagy hatásukban korlátozzák a versenyt, semmisek.

¹²⁵ Magyarországi tagszervezetei a Vállalkozók és Munkáltatók Országos Szövetsége (VOSZ) és az Országos Kereskedelmi Szövetség (OKSZ).

¹²⁶ Az EuroCommerce szervezetéről bővebb információk: <http://www.eurocommerce.be/content.aspx?PageId=28193&lang=EN>.

¹²⁷ Forrás: <http://www.eurocommerce.be/content.aspx?PageId=41771> és Bos (2006).

¹²⁸ Forrás: <http://www.eurocommerce.be/content.aspx?PageId=41682>.

101. cikk

(az Európai Közösséget Létrehozó Szerződés [EKSz] korábbi 81. cikke)

„(1) A belső piaccal összeegyeztethetetlen és tilos minden olyan vállalkozások közötti megállapodás, vállalkozások társulásai által hozott döntés és összehangolt magatartás, amely hatással lehet a tagállamok közötti kereskedelemre, és amelynek célja vagy hatása a belső piacon belüli verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása, így különösen:

a) a beszerzési vagy eladási árak, illetve bármely egyéb üzleti feltétel közvetlen vagy közvetett rögzítése;

b) a termelés, az értékesítés, a műszaki fejlesztés vagy a befektetés korlátozása vagy ellenőrzése;

c) a piacok vagy a beszerzési források felosztása;

d) egyenértékű ügyletek esetén eltérő feltételek alkalmazása az üzletfelekkel szemben, ami által azok hátrányos versenyhelyzetbe kerülnek;

e) a szerződések megkötésének függővé tétele olyan kiegészítő kötelezettségeknek a másik fél részéről történő vállalásától, amelyek sem természetüknél fogva, sem a kereskedelmi szokások szerint nem tartoznak a szerződés tárgyához.

(2) Az e cikk alapján tiltott megállapodás vagy döntés semmis.

A Bizottság a bankközi jutalékról szóló megállapodást olyan vállalkozások közti megállapodásnak, illetve vállalkozási szövetségek döntésének tekintette, amely alkalmas a verseny korlátozására. Míg a Bizottság a bankközi jutalékról szóló megállapodást valamennyi itt tárgyalt eljárásában versenykorlátozó hatásúnak tartotta, az egyes eljárások során eltérően foglalt állást a versenykorlátozó cél tekintetében.

A Bizottság a versenykorlátozásról a Visa II ügyben. A Bizottság a 2002-es Visa II döntésben megállapította, hogy a MIF olyan versenytársak közti megállapodás, amely korlátozza a bankokat árazási politikájukban, és torzítja a versenyt a Visa-kártyák kibocsátói és elfogadói piacán. A MIF versenykorlátozó célját ugyanakkor ebben az eljárásban nem tartotta megállapíthatónak a Bizottság, mivel úgy ítélte meg, hogy a MIF inkább hozzájárul a rendszer stabilitásához, illetve hatékonyságához és a háromoldalú rendszerekkel való versenyképességéhez.¹²⁹

Versenykorlátozó hatás a MasterCard ügyben. A Bizottság a MasterCard esetben is megállapította a MIF versenykorlátozó hatását, a versenykorlátozó cél tekintetében pedig nem foglalt állást arra tekintettel, hogy a versenykorlátozó hatás megállapítása esetén ez az állásfoglalás nem szükségszerű.¹³⁰

A Bizottság a versenykorlátozó hatást elsősorban a kártyaelfogadói piacon látta érvényesülni úgy, hogy a bankközi jutalék hálózatos és a kibocsátói piacon megfigyelhető hatásai tovább erősítették a bankközi jutalék versenykorlátozó hatását.

Versenykorlátozó cél és hatás a Visa MIF-ügyben. A Bizottság 2009 áprilisában elfogadott kifogásközlésében „aggalmát fejezte ki amiatt, hogy a MIF-ek céljukat és hatásukat tekintve számottevően korlátozzák a versenyt az elfogadó piacokon a kereskedők és közvetetten az ő fogyasztóik kárára” – azaz ebben az esetben nemcsak a versenykorlátozó hatást, hanem a versenykorlátozó célt is kifogásolta az európai versenyhatóság.¹³¹ Tekintettel arra, hogy a hitelkártyák

¹²⁹ COMP/29.373 – Visa International) 2001/782/EC (64)–(69) pbek.

¹³⁰ COMP/34.579 MasterCard bizottsági döntés, 2007. 12. 19., 401–407. pbek.

¹³¹ A Bizottság közleménye a vállalatok piaci teszteléséről. OJ (2010/C 138/10), illetve <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:138:0034:0036:HU:PDF> 5. pont.

és a halasztott fizetésű betéti kártyák esetében az eljárás minden bizonnyal folytatódik, ebben a kérdésben további fejlemények várhatók.

5.1.5. A versenykorlátozó megállapodások mentesülése

Bizonyos megállapodásoknak vannak ugyan a verseny szempontjából káros, korlátozó hatásai, összességében azonban inkább pozitívnak értékelhetők – ilyen esetekben természetesen nem indokolt a megállapodás tiltása és semmisnek nyilvánítása. Amennyiben egy megállapodásról kijelenthető, hogy beleütközik a versenyszabályokba, az európai uniós (és a magyar) szabályok szerint is lehetőség van a mentesülésre, amennyiben a megállapodás teljesíti a jogszabályban rögzített négy feltételt. Ilyen esetekben kimondják ugyan, hogy a megállapodásnak van versenykorlátozó hatása vagy célja, azonban mentesül az EUMSz. 101. cikkének (3) bekezdése alapján.

A mentesülés négy kritériuma konjunktív feltétel, azaz valamennyit teljesíteni kell ahhoz, hogy a megállapodás mentesüljön a hátrányos jogkövetkezmények alól. A kritériumok a hatékonyságjavulást, a fogyasztók méltányos részesedését, a korlátozásnak az elérendő célhoz való nélkülözhetetlenségét, illetve a verseny teljes kizárásának a tilalmát írják elő. Az alábbiakban röviden megvizsgáljuk, hogy a Bizottság eljárásaiban milyen álláspontot alakított ki az egyes kritériumok tekintetében.

EUMSz. 101. cikk

„[...]”

(3) Az (1) bekezdés rendelkezéseinek alkalmazásától azonban el lehet tekinteni az olyan esetekben, amikor

- vállalkozások közötti megállapodás vagy megállapodások csoportja;*
- vállalkozások társulásai által hozott döntés vagy döntések csoportja;*
- összehangolt magatartás vagy összehangolt magatartások csoportja*

hozzájárul az áruk termelésének vagy forgalmazásának javításához, illetve a műszaki vagy gazdasági fejlődés előmozdításához, ugyanakkor lehetővé teszi a fogyasztók méltányos részesedését a belőle eredő előnyből anélkül, hogy:

- a) az érintett vállalkozásokra olyan korlátozásokat róna, amelyek e célok eléréséhez nem nélkülözhetetlenek;*
- b) lehetővé tenné ezeknek a vállalkozásoknak, hogy a kérdéses áruk jelentős része tekintetében megszüntessék a versenyt.”*

A technológiai-gazdasági fejlődés és a fogyasztók méltányos részesedése. A Visa II ügyben a Bizottság elfogadta a Visa érvelését, hogy az eljárás során módosított bankközijutalék-rendszer hozzájárul a technológiai-gazdasági fejlődéshez, mivel az nem is lehet kérdéses, hogy a Visához hasonló fizetési rendszerek hozzájárulnak ehhez, a kérdés inkább az, hogy a fogyasztók egyes érintett csoportjainak megfelelően teszik-e ezt. A Bizottság ezért a fejlesztési kritériumot a fogyasztók méltányos részesedésével együtt tárgyalta.¹³²

A Bizottság a fogyasztók méltányos részesedése kapcsán két csoportot különített el: a végfogyasztók és a kereskedők csoportját. Míg a kártyával fizető fogyasztók esetében az előnyök egyértelműek, a kereskedők tekintetében a Bizottság végül úgy találta, hogy a költségalapúvá tett átlátható árazás jelentős előnyöket hordoz számukra is a fizetési garancia, ill. a megnövekedett eladások terén.

¹³² COMP/29.373 – Visa International – Multilateral Interchange Fee 2002/914/EC (81) pbek.

A MasterCard ügyben viszont azt állapította meg a Bizottság, hogy a MasterCard által felhozott érvek alapján *nem bizonyított, hogy a bankközi jutalék alkalmazása valóban hozzájárul a technológiai-gazdasági fejlődéshez*. A hatékonyságok igazolásához arra van szükség, hogy a hatékonyságok reális feltételezéseken alapuló modell alapján, objektív igazolható módon kerüljenek meghatározásra. A Bizottság szerint a MasterCard általános érve, hogy a bankközi jutalék segít kiegyensúlyozni a kétoldalú rendszer keresletét és kínálatát, nem tekinthető megalapozottnak.¹³³

A fogyasztók méltányos részesedését tekintve ugyancsak úgy ítélte meg a Bizottság, hogy a MasterCard érvei nem megalapozottak. A Bizottság érvelése szerint mind a végső fogyasztók, mind a kereskedők tekintetében be kellett volna bizonyítania a MasterCardnak a hatékonysági előnyök méltányos továbbadását. Erre azonban nem adtak be bizonyítékot; a Bizottság különösen azt kifogásolta, hogy a kamatmentes időszak és a debit kártyákhoz kapcsolódó folyószámla költségei nem feltétlenül jelentenek előnyöket a kereskedőknek.¹³⁴

A versenykorlátozás nélkülözhetetlensége. A Visa II ügyben a Bizottság elfogadta, hogy a bankközi jutalék működtetése nélkülözhetetlen a rendszerben meglévő pozitív hálózatos externáliák kihasználásához, mivel nincs olyan nemzetközi kártyás fizetési rendszer, amely kevésbé versenykorlátozó bankközi jutalékkal lenne képes működni. A bilaterális megállapodásokat a Bizottság ebben a határozatban elvetette, mivel azok vélhetően még kevésbé áttekinthető, és költségesebb rendszerhez vezetnének.¹³⁵

A MasterCard ügyben a nélkülözhetetlenség tekintetében a bankközi jutalék nélkül működő rendszerek létezését és működését úgy értékelte a Bizottság, hogy az alátámasztja az ilyen rendszerek működőképességét. A Bizottság ennél a harmadik feltételnél is azt állapította meg, hogy a bankközi jutalék nem teljesíti a mentesítés feltételeit.¹³⁶

A verseny kizárásának tilalma. A Bizottság a Visa II döntésben megállapította, hogy a bankközi jutalékokra vonatkozó megállapodás nem zárja ki a versenyt sem a kibocsátók, sem az elfogadók között. A kibocsátók ugyanis továbbra is különböző árakat érvényesíthetnek ügyfeleik felé, az elfogadók pedig versenyezhetnek az elfogadói díjak bankközi jutalékon kívüli részében. Ezenkívül a Visa komoly versenyhelyzetben van a másik nagy nemzetközi kártyatársasággal.¹³⁷ A MasterCard eljárásban ebben a kérdésben a Bizottság nem foglalt állást.

5.1.6. Milyen piacokon érvényesül a versenykorlátozás?

A releváns piacnak a versenyjogi eljárásokban általában két dimenzióját különböztetik meg, a termékpiacot és a földrajzi piacot.¹³⁸ A bankközi jutalékkal kapcsolatos eljárásokban részletesen megvizsgálták mindkét dimenziót.

Tág piacdefiníció a kártyatársaságok szerint – fizetési kártyák, illetve egyéb fizetési csatornák. A kártyatársaságok általában a releváns termékpiac tág meghatározásában érdekeltek: ennek megfelelően a Visa álláspontja szerint¹³⁹ a **releváns árupiachoz** minden fizetési eszköz hozzátartozik; a különféle kártyák mellett a csekkek és a készpénz is. A Visa a korábbi bizottsági gyakorlatból kiemelt továbbá két csekkel kapcsolatos korábbi ügyet, amelyekben a Bizottság utalt arra, hogy elképzelhető helyettesíthetőség a csekkek és a többi fizetési mód között.¹⁴⁰

Szűk piacdefiníció a versenyhatóság szerint. A Bizottság nem osztotta a Visa álláspontját abban a tekintetben, hogy a releváns piachoz valamennyi fizetési mód hozzátartozik. A Bizottság álláspontja szerint a kereskedői és a fogyasztói oldal részéről megjelenő keresletet kell elemezni ahhoz, hogy a releváns piacot meg lehessen határozni. Ennek alapján azt kell

¹³³ COMP/34.579 MasterCard bizottsági döntés, 2007. 12. 19., 670–733. pontok és különösen 729–733. pontok.

¹³⁴ COMP/34.579 MasterCard bizottsági döntés, 2007. 12. 19., 739–747. pontok.

¹³⁵ Case No COMP/29.373 – Visa International – Multilateral Interchange Fee 2002/914/EC (96) (103) pbek.

¹³⁶ COMP/34.579 MasterCard bizottsági döntés, 2007. 12. 19., 751. pontok.

¹³⁷ COMP/29.373 – Visa International – Multilateral Interchange Fee 2002/914/EC (104) (106) pbek.

¹³⁸ Bővebben lásd Commission notice on the definition of the Relevant Market for the purposes of Community competition law OJ C 372, 09.12.1997, 5. o.

¹³⁹ CoMP/29.373 – Visa International – Negative clearance decision (32–33) bek., Case No CoMP/29.373 – Visa International – Exemption without condition (40–41) bek.

¹⁴⁰ Commission decision of 10. 12. 1984 in Case IV/30.717 – Uniform Eurocheques (OJ L 35 of 7.2.1985, 43. o.).

megvizsgálni, hogy a kereskedők és a fogyasztók mit tekintenek helyettesítőnek. A készpénz és a csekk sajátosságaiból¹⁴¹ adódóan a Bizottság véleménye szerint azok nem tartoznak a releváns árupiacokhoz. A fizetési kártyákon belül a Bizottság arra a következtetésre jutott, hogy ezen a részpiacra további szegmentációra nincs szükség, a releváns árupiac az összes fizetési kártyára kiterjed.

A bankkártyapiac kétoldalúsága. A bankközi jutalékos eljárásokban – különösen a MasterCard eljárásban – jelentős szerephez jutott a kétoldalú piacok elmélete. Az elmélet szerint a kétoldalú piac esetében a piac egyik oldalának árazási döntései befolyásolják a kapcsolódó piac keresleti viszonyait (a kereslet mennyiségét), ami viszont visszahat az eredeti piac keresletére. Kétoldalú piacokon a keresletek árrugalmassága, a költségek és egyéb (pl. a verseny intenzitásával összefüggésbe hozható) tényezők együttesen határozzák meg, hogy melyik keresleti oldal érdemes támogatni, a másik keresleti oldal terhére ahhoz, hogy magasabb számú tranzakció generálódjon. Mindkét oldal számára vonzóbb a szolgáltatás, ha „a másik oldalon” nő a használók száma. Egy további sajátos jellemző az is, hogy a piac két oldalán szereplő fogyasztók keresleti jellemzői különbözhetnek.¹⁴²

Hálózatos hatás. A kártyapiacok esetében ezenkívül még megfigyelhető a hálózatos hatás: minél nagyobb egy hálózat mérete (használóinak száma), a fogyasztók annál nagyobb értéket tulajdonítanak neki. A hálózatos hatás figyelembevételével jelentősen befolyásolhatja egy kétoldalú piac optimális működését.¹⁴³

Versenykorlátozás a kibocsátói és az elfogadói piacon. A Visa II ügyben a Bizottság azt állapította meg, hogy a bankközijutalék-rendszer versenykorlátozó hatásai mind a Visa-kibocsátók, mind a Visa-elfogadók körében, valamint a kártyarendszerek közötti versenyben is érezhetők.¹⁴⁴ Ezzel szemben a MasterCard ügyben a Bizottság úgy foglalt állást, hogy a bankközi jutalék a kártyaelfogadó piacon torzítja a versenyt, aminek versenykorlátozó hatását a kibocsátó piaci és hálózatos hatások tovább erősítik.¹⁴⁵

5.1.7. Minden kártya elfogadásának kötelezettsége – Honour all cards rule, HACR

A minden kártya elfogadását kötelezővé tevő szabály (HACR) értelmében: amennyiben egy kereskedő elfogadja valamelyik kártyarendszer kártyáit, az adott kártyarendszerhez tartozó (az adott kártyarendszer logóját viselő) valamennyi kártyát el kell fogadnia.

A HACR szükségességének elfogadása a Visa I ügyben. A Bizottság a Visa I döntésben osztotta a Visa azon álláspontját, miszerint a minden kártya elfogadásának szabálya elősegíti a kártyás fizetési rendszerek fejlődését, mivel biztosítja a kártyák általános elfogadását a kibocsátó bank kilitétől függetlenül.¹⁴⁶ A Bizottság döntésében kiemelte, hogy a minden kártya elfogadására vonatkozó szabály nem jelenti feltétlenül azt, hogy a kereskedő által elfogadott, egy kártyatársasághoz tartozó kártyákra ugyanolyan kondíciók érvényesek.¹⁴⁷

A Visa I döntés szerint a HACR szükséges a rendszer működéséhez, hiszen a kártyahasználók csak így lehetnek biztosak abban, hogy elfogadják kártyáikat a kereskedők. Ha a kereskedők dönthetnének ugyanis arról, hogy melyik kártyát fogadják el, a magasabb bankközi jutalékkal járó kártyát esetlegesen visszautasítanák, ami a kártyás vásárlókat elbizonytalanítaná, hogy lehetséges-e a kártya használata. A Bizottság ebben az ügyben elfoglalt álláspontja szerint a kikötés, miszerint a HACR értelmében a kereskedőknek az adott társaság által kibocsátott összes kártyát el kell fogadniuk, a kártyatípusra vagy az ahhoz kapcsolódó kártyadíjra tekintet nélkül, nem tekinthető versenykorlátozónak.¹⁴⁸

¹⁴¹ **Készpénz:** (1) nagyobb összeget nehezebben lehet kezelni, (2) veszélyes is lehet, (3) a készpénzfelvétel költséggel jár, (4) az átlagos vásárlási összeg alacsonyabb a készpénzes fizetés esetén, mint a kártyás fizetés esetén. **Csekk:** (1) a csekkel kapcsolatos szabályozás az egyes EU-tagországokban jelentősen eltér egymástól, továbbá (2) a kártyához képest a csekkek számos speciális jellemzője van, pl. az elfogadást tekintve.

¹⁴² Rochet-Tirole (2004)

¹⁴³ Bővebb áttekintést nyújt a kétoldalú piacokról és a hálózatos hatásokról *A bankközi jutalék közgazdasági háttere* című fejezet.

¹⁴⁴ COMP/29.373 – Visa International – Multilateral Interchange Fee 2002/914/EC (44) és (61) pbek.

¹⁴⁵ COMP/34.579 MasterCard bizottsági döntés, 2007. 12. 19., 400. pont.

¹⁴⁶ COMP/29.373 – Visa International – Negative clearance decision (67) bek.

¹⁴⁷ COMP/29.373 – Visa International – Negative clearance decision (66) bek.

¹⁴⁸ COMP/29.373 – Visa International – Negative clearance decision (68) bek.

A HACR erősíti a bankközi jutalék versenykorlátozó hatását a MasterCard döntésben és a Visa MIF eljárásban. A MasterCard döntésben a Bizottság azt állapította meg, hogy a minden kártya elfogadását kötelezővé tevő szabály erősíti a MIF versenykorlátozó hatását.

A szabály értelmében a kereskedők kötelesek minden érvényes MasterCard kártyát és tranzakciót egyenlően és megkülönböztetés nélkül elfogadni. A szabály alkalmazása két hatással jár:¹⁴⁹ egyrészt megakadályozza, hogy a kereskedők ne fogadják el egy bizonyos bank által kibocsátott MasterCard kártyákat (honour-all-banks), másrészt azt is, hogy a MasterCard magasabb bankközi jutalékkal bír, a kereskedők számára költségesebb kártyatípusait visszautasíthassák (honour-all-products).

A Bizottság álláspontja szerint ez azt jelenti, hogy a kibocsátó bankok által meghatározott bankközi jutalékok tekintetében tovább gyengül a kereskedők alkuereje.

A jelenleg folyamatban levő Visa MIF-eljárásban a Bizottság szintén megerősítette, hogy a HACR erősíti a bankközi jutalék versenykorlátozó hatását a kártyaelfogadó piacon.

5.1.8. A felárazás tilalmáról szóló szabály

A Bizottság az 1992-ben a Visa ellen indított eljárásában többek között a felárazás tilalmára vonatkozó szabályt is vizsgálta. A szabály értelmében a kereskedők áraikban nem érvényesíthettek felárat Visa-kártyával történő fizetéskor, illetve nem adhattak kedvezményt alternatív fizetési mód (pl. készpénz) használatakor.

A Visa elleni eljárás során a *Visa I* döntésben a Bizottság nem találta jogsértőnek a felárazás tilalmát kimondó szabályt, és végül nemleges megállapítást adott ki erre a szabályra vonatkozóan.¹⁵⁰ A Bizottság álláspontja szerint a szabálynak lehet ugyan versenykorlátozó hatása, ám az empirikus bizonyítékok alapján annak mértéke nem tekinthető jelentősnek, és így nem tekinthető versenykorlátozónak.¹⁵¹

A megállapítást alátámasztó empirikus bizonyítékokat a szabályt eltörlő két országban – Hollandiában és Svédországban – végzett piackutatás szolgáltatta. A piackutatásokról kiderült, hogy:¹⁵²

- a) a kereskedőknek csak igen csekély hányada alkalmazott felárazást annak megengedése után, tartva az ügyfelek elvesztésétől, vagyis hatással lehetne ugyan a felárazás a kártyatársaságok közötti versenyre, annak mértéke mégis elhanyagolható;
- b) a kereskedők nagy része szerint a szabály eltörlését követően a kereskedői jutalék nem változott, vagy egyes esetekben még növekedett is, vagyis nem volt jelentős hatása az intézkedésnek az elfogadó bankok közötti versenyre sem;
- c) a szabály eltörlése a kereskedők közötti versenyre sem volt érzékelhető hatással, és az árak transzparenciája sem növekedett.

A MasterCard ellen indított eljárás ugyancsak kiterjedt a kártyatársaság hálózati szabályaira, és így a felárazást tiltó szabályra is. A felárazás tiltására vonatkozó szabály kérdésében végül nem született bizottsági döntés, mivel a MasterCard 2005-ben kivette azt hálózati szabályaiból. A Bizottság 2007-es döntésében ugyanakkor megállapította, hogy a szabály eltörlése valószínűleg nem növeli a kereskedők azon képességét, hogy korlátozzák a kártyarendszerben részt vevő tagbankok piaci hatalmának a bankközi jutalékon keresztül közös gyakorlását.¹⁵³

¹⁴⁹ COMP/34.579 – MasterCard – Decision, (508).

¹⁵⁰ COMP/29.373 – Visa International 2001/782/EC 1. cikk.

¹⁵¹ COMP/29.373 – Visa International 2001/782/EC (58) pbek.

¹⁵² COMP/29.373 – Visa International 2001/782/EC (55)–(57) pbek.

¹⁵³ COMP/34.579 MasterCard bizottsági döntés, 2007. 12. 19., 511. pbek.

A MasterCard az eljárás során amellet érvelt, hogy a felárazás lehetőségének biztosítása erős versenynyomást gyakorol a kereskedői jutaléokra és így az interchange-díjra. A Bizottság viszont több okból sem találta meggyőzőnek a MasterCard érvelését. Az egyik ilyen indok, hogy a kereskedők gyakran ún. „blended” díjakkal szembesülnek, vagyis nem tudják megkülönböztetni az egyes kártyatársaságok díjait, és így a felárazást sem alkalmazhatják hatékonyan.¹⁵⁴ A felárazásnak továbbá magas adminisztrációs költségei is vannak a Bizottság szerint¹⁵⁵, a Visa / döntésben alkalmazott piackutatások pedig a felárazás alacsony elterjedtségéről tanúskodnak az azt megengedő országokban.

A Visa MIF-eljárás során még nem született döntés a felárazást tiltó szabállyal kapcsolatban, a Bizottság a Visának küldött kifogásközlésében azonban megállapította, hogy egyes hálózati szabályok – beleértve a felárazást tiltó szabályt is – erősítik a MIF versenykorlátozó hatását az elfogadói piacon.¹⁵⁶

5.1.9. Blending

A kártyaelfogadó bankok által gyakran alkalmazott módszer, hogy a kereskedőkkel kötött szerződéseikben nem tesznek különbséget az egyes kártyatársaságok kártyái között a kereskedői jutalék tekintetében. Az elfogadó bank ilyenkor azonos mértékű kereskedői jutalékot számít fel, függetlenül a fizetéshez használt kártyától, egységesen kezeli a különböző társaságok kártyáit. Ezt a gyakorlatot nevezi a szakirodalom „blending”-nek.¹⁵⁷ Ugyancsak blending névvel illetik azt a gyakorlatot is, ha az elfogadó bankok azonos kereskedői jutalék alkalmazása révén nem tesznek különbséget például a határon átnyúló és a hazai tranzakciók, vagy a fogyasztói és a kereskedelmi kártyák között.

Probléma lehet felárazás esetén? Az Európai Bizottság először a MasterCard ellen folytatott eljárásban foglalkozott részletesebben a problémával. A Bizottság álláspontja szerint a bankközi jutalék árakra gyakorolt gazdasági hatásának és versenykorlátozó hatásának értékelése szempontjából nem döntő fontosságú a blending¹⁵⁸, továbbá a blending nem változtat a bankközi jutaléknak az elfogadói piacon jelentkező versenykorlátozó hatásán.¹⁵⁹ Attól függetlenül ugyanis, hogy a kereskedői jutalékot ebben a formában fizeti-e meg a kereskedő vagy sem, az elfogadó bankok továbbhárítják költségeiket a kereskedőkre, mely költségek jelentős részét a bankközi jutalék teszi ki.¹⁶⁰ A blending gyakorlatát ugyanakkor a Bizottság olyan tényezőnek tekintette, amely a felárazást tiltó szabály feloldása esetén akadályt állíthat a felárazás elterjedésének, mivel a kereskedők ilyen esetben nem képesek megkülönböztetni az egyes kártyákat és azok költségeit.¹⁶¹

A Visa MIF-eljárásban a Bizottság előzetes álláspontja, hogy a blending egyike azon hálózati szabályoknak és gyakorlatoknak, amelyek erősítik a bankközi jutaléknak az elfogadói piacra gyakorolt versenykorlátozó hatását.¹⁶²

5.1.10. A Bizottság álláspontja és az európai vita a beszedések („direct debit”) esetében alkalmazott bankközi jutalékokról

A 2002-ben útjára bocsátott és az európai hatóságok, valamint bankszövetségek által támogatott SEPA (egységes euro fizetési övezet) kezdeményezésnek egyik legfontosabb eleme, hogy a jelenleg az euroövezeten belül létező nemzeti beszedési modelleket egyetlen, közös beszedési fizetési módnak kell felváltania. A pénzforgalommal foglalkozó európai bankszövetség, az Európai Pénzforgalmi Tanács (European Payments Council, EPC) ezért részletesen kidolgozott egy új beszedési fizetési módot, amelynek SEPA-beszedés (SEPA direct debit) lett a neve. Ezen fizetési mód hivatalos beindulása kapcsán azonban fellángolt a vita egy addig nem kezelt probléma kapcsán: az euroövezet hat tagállamában a nemzeti beszedési fizetési módok esetében létezik bankközi jutalék, amely a fizető fél bankja (kibocsátó bank) felé csoportosít át a kedvezményezett bankjától nem elhanyagolható jövedelmet minden egyes tranzakció után. Ez a bankközi jutalék lényeg-

¹⁵⁴ COMP/34.579 MasterCard bizottsági döntés, 2007. 12. 19., 517. pbe.

¹⁵⁵ COMP/34.579 MasterCard bizottsági döntés, 2007. 12. 19., 518. pbe.

¹⁵⁶ A Bizottság közleménye a vállalatok piaci teszteléséről. OJ (2010/C 138/10), illetve <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:138:0034:0036:HU:PDF> 5. pont.

¹⁵⁷ COMP/34.579 MasterCard bizottsági döntés, 2007. 12. 19., 249. pbe.

¹⁵⁸ COMP/34.579 MasterCard bizottsági döntés, 2007. 12. 19., 442. pbe., 657. pbe.

¹⁵⁹ COMP/34.579 MasterCard bizottsági döntés, 2007. 12. 19., 444. pbe.

¹⁶⁰ COMP/34.579 MasterCard bizottsági döntés, 2007. 12. 19., 444. pbe.

¹⁶¹ COMP/34.579 MasterCard bizottsági döntés, 2007. 12. 19., 517. pbe.

¹⁶² A Bizottság közleménye a vállalatok piaci teszteléséről. OJ (2010/C 138/10) illetve <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:138:0034:0036:HU:PDF> 5. pont

gét, valamint a léte mellett felsorakoztatott érveket tekintve azonos a kártyarendszerekben alkalmazott bankközi jutalékkal. Mivel a közös modellnek egységes szabályai kell hogy legyenek egész Európában a bankközi díjak tekintetében is, ezért egyezségekre kellett jutni a tekintetben, hogy legyen-e és ha igen, milyen bankközi jutalék az új európai beszedési modellben.

A nemzeti bankközösségek közötti vitába a bankkártya-üzletágakban jelentős versenyjogi lépéseket eszközölő Európai Bizottság is bekapcsolódott, jelezve, hogy nem tartja elfogadhatónak a multilaterálisan megállapított bankközi jutalékok európai szinten. A vita ideiglenes feloldására végül a határon átnyúló fizetéseket szabályozó EU-rendeletben (az Európai Parlament és a Tanács 924/2009/EK rendelete) került sor, amely kimondta, hogy belföldi forgalomban 2012-ig szabad bármilyen közösen megállapított bankközi jutalékok felszámítani, míg a határon átnyúló beszedések esetében a rendelet maga meghatározta, hogy legfeljebb 8,8 eurocent lehet ezek tranzakciónkénti mértéke. Mindazonáltal a hatóságok hangsúlyozták, hogy ezt csak ideiglenes megoldásnak tekintik, és alapvetően továbbra is úgy gondolják, hogy beszedések esetében nincs helye normál, tranzakciónkénti bankközi jutaléknak.¹⁶³

Az Európai Bizottság úgy érvel, hogy míg a bankkártya esetében gyakran megtörténik, hogy csak egyszeri kapcsolat van a kereskedő és a fizető kártyabirtokos között (és ezért elméleti oldalról védhető a kártyarendszerekben a bankközi jutalék léte az ösztönzésre), addig a beszedések esetében ez egy hosszabb távú, több fizetési művelettel járó üzleti kapcsolat, ahol – szemben a bankkártyákkal – lehetőség nyílik egyéb módon ösztönözni a fizető felet (pl. a szolgáltatás vagy áru árából adott kedvezményekkel, visszatérítésekkel stb.) a fizetési mód használatára, ezért nincs szükség a nem piaci úton megállapított bankközi jutaléokra.

5.2. VERSENYJOGI ELJÁRÁSOK AZ EURÓPAI UNIÓ TAGÁLLAMAIBAN

Az Európai Unió tagállamaiban is folytak eljárások a bankközi jutalékkal kapcsolatban. A tagállami eljárásokat elsősorban az indokolta, hogy az Európai Bizottság eljárásai csak a határokon átnyúló tranzakciókra terjedtek ki, a forgalom zömét kitevő belföldi tranzakciókra nem. A tagállami eljárások közül kiemelkedő jelentőségűnek tekinthető az Egyesült Királyságban folytatott eljárás¹⁶⁴, illetve fontos információkkal szolgálhat a lengyel, spanyol és a jelenleg folyamatban levő olasz eljárás.

5.2.1. Egyesült Királyság

Az első MasterCard-döntés. A brit versenyhatóság (Office of Fair Trading, OFT) 2005-ben hozott döntése¹⁶⁵ értelmében a MasterCard és a MasterCard-kártyákat kibocsátó bankok¹⁶⁶ közötti megállapodás a bankközi jutalékokról megsértette az Európai Unió és az Egyesült Királyság versenyszabályait.

Az Európai Bizottság eljárásához nagyban hasonlatos eljárásában az OFT megállapította, hogy a bankközi jutalék korlátozta az árversenyt, amikor az alsó küszöbként funkcionált a kereskedői jutalék – a kereskedő által az elfogadó banknak fizetett díj, MSC¹⁶⁷ – megállapításakor. A kereskedők többsége számára a bankközi jutalék a kereskedői jutalék jelentős részét tette ki: az OFT becslései szerint 2001 és 2003 között átlagosan a kereskedői jutalék 80%-át. A megállapodás lehetővé tette továbbá, hogy a felek olyan költségeket is fedezzenek, amelyek nem tartoznak a MasterCard fizetési rendszer működtetéséhez (extraneous cost).¹⁶⁸ Ez az elfogadók között korlátozta a versenyt azáltal, hogy magasabb árakat eredményezett; a magasabb kereskedői jutalékok pedig a kereskedők továbbhárították a fogyasztókra, magasabb fogyasztói árak formájában.

¹⁶³ Ezt azért fontos hangsúlyozni, mert az elrontott, hibás, vagy visszautasított tranzakciókra védhető külön bankközi díj megtartása még az Európai Bizottság szerint is.

¹⁶⁴ Az Egyesült Királyságban kerül lebonyolításra az Európai Unió összes belföldi kártyás kibocsátású tranzakciójának 26%-a.

¹⁶⁵ Az ügy száma [CP/0090/00/S], OFT sajtóközleménye; <http://www.of.gov.uk/news-and-updates/press/2005/168-05>.

¹⁶⁶ Angliában a MasterCard és a MasterCard kártyákat kibocsátó bankok egy fórumot alakítottak ki: a Mastercard UK Members Forum a bankközi jutalékok megállapításával foglalkozott.

¹⁶⁷ Merchant Service Charge.

¹⁶⁸ Például a hitelkártyák esetén a kamatmentes időszak biztosításának költségeit.

A megállapodás esetleges mentesíthetőségével kapcsolatban az OFT kifejtette, hogy a bankközi jutalék közös megállapítása előnyös is lehet a fogyasztók számára, és teljesítheti a mentesítéshez szükséges kritériumokat, amennyiben a díjak megfelelő mértékűek és nem nagyobbak annál, mint amekkora a kibocsátók számára a fizetési rendszer működtetésének költsége. Abból adódóan azonban, hogy a bankközi jutalék a rendszer működtetéséhez nem tartozó költségek fedezésére is szolgál, az OFT arra a következtetésre jutott, hogy a díjakat nem a megfelelő mértékben állapították meg, és nem teljesülnek a mentesítési kritériumok.

Az eljárás során 2004. november 18-tól a MasterCard a bankközi jutalékok megállapítására vonatkozóan új rendszert léptetett hatályba, amelynek értelmében megszűnt a MasterCard és a bankok által működtetett fórum díjmeghatározási joga. Az OFT az új rendszert ebben az eljárásban nem értékelte, viszont a 2004 novemberéig hatályos rendszert 2005-ös határozatában jogsértőnek találta.¹⁶⁹

Fellebbezés és a döntés visszavonása. Az Egyesült Királyság versenyügyekben illetékes fellebbviteli bírósága (Competition Appeals Tribunal, CAT) előtt zajló fellebbviteli eljárás során az OFT úgy döntött, hogy 2005-ös döntését visszavonja.

Újabb eljárás a MasterCard ellen, eljárás a Visa ellen. Az OFT a 2004. november 18-tól alkalmazott szabályrendszerrel kapcsolatban 2006. február 6-án újabb eljárást indított a MasterCard ellen.¹⁷⁰ Az OFT úgy döntött, hogy az első MasterCard-eljárás kapcsán a CAT előtt zajló fellebbviteli eljárás tapasztalatai alapján a MasterCard 2004-től alkalmazandó szabályrendszerét alaposabb vizsgálat alá veti, egyúttal egy 2004-ben indult eljárás tárgyát képezik a Visa bankközi jutalékok megállapító szabályai is. Az eljárás a MasterCard és Visa által alkalmazott jelenleg is érvényesülő díjakra fókuszál a hitelkártyák, a terheléses kártyák és a halasztott terhelésű betéti kártyák esetén. Az OFT a vizsgálatot 2007 februárjában kiterjesztette mindkét kártyatársaság esetén a betéti kártyáknál alkalmazott díjakra is.¹⁷¹

Az eljárások felfüggesztése. Az OFT az uniós MasterCard-ügyben született döntés és az azzal kapcsolatos fellebbviteli eljárás kapcsán saját eljárását felfüggesztette, egyebekben pedig támogatja a Bizottság eljárásait, és beavatkozóként részt vesz a fellebbezési eljárásban.¹⁷²

5.2.2. Lengyelország

Jogsértő megállapodás a bankok és a kártyatársaságok között. Lengyelországban 2001-ben indult eljárás a bankközi jutalék ügyében. Az eljárás alá vontak között volt 20 bank, a Visa Europe és a Visa International, a MasterCard Europe, valamint a lengyel bankszövetség. A lengyel hatóság által megfogalmazott versenyaggályok szerint¹⁷³ az érintettek között, versenykorlátozó megállapodás keretében állapították meg a bankközi jutalék mértékét, amivel korlátozták az elfogadó bankok közötti versenyt, valamint koordinált tevékenységük révén szándékosan korlátozták a releváns piacra való belépés lehetőségét.

Lengyelországban 1994 óta a megállapodás alapján történt a bankközi jutalék meghatározása. A lengyel versenyhatóság kimondta, hogy a bankközi jutalék nem objektív indokok alapján alakul, ezért a megállapodás – amely tulajdonképpen egy minimumszintet rögzít a kártyás fizetésért a kereskedők által fizetendő díjaknak – sérti az európai és lengyel verseny szabályokat. A lengyel versenyhatóság által kiszabott bírság összege akkori árfolyamon körülbelül 10 milliárd forintnak felelt meg.¹⁷⁴

¹⁶⁹ Companion paper to decision – Investigation of the multilateral interchange fees provided for in the UK domestic rules of Mastercard UK Members Forum Ltd (formerly known as MasterCard/ Europay UK Limited) Case CP/0090/00/S 6 September 2005, 3.11–3.12 bek.

http://www.offt.gov.uk/shared_offt/ca98_public_register/decisions/oft811.pdf;jsessionid=1D00D27F31B4D9B988349030FA539AE9.

¹⁷⁰ Az OFT sajtóközleménye <http://www.offt.gov.uk/news-and-updates/press/2006/20-06>.

¹⁷¹ Az OFT sajtóközleménye <http://www.offt.gov.uk/news-and-updates/press/2007/20-07>.

¹⁷² Az OFT sajtóközleménye <http://www.offt.gov.uk/OFTwork/competition-act-and-cartels/ca98-current/interchange-fees/>.

¹⁷³ Decision on determining the interchange fee in Visa and MasterCard systems, Lengyel Versenyhivatal (Office of Competition and Consumer Protection – UOKIK), sajtóközlemény, 2007. január.

¹⁷⁴ A lengyel versenyhatóság sajtóközleménye, 2007.január 4., elérhető <http://www.uokik.gov.pl/download.php?plik=6673>.

A lengyel versenyhatóság megállapította,¹⁷⁵ hogy a bankközi jutalék alsó korlátot állít a kereskedői jutaléknak, aminek következtében az elfogadó bankok által alkalmazott kereskedői jutalékok nem tükrözik megfelelően a felmerülő valós költségeket. A következmény a kereskedői jutalékok mesterséges növekedése, ami a végső fogyasztói árak növekedéséhez vezet. A lengyel hatóság továbbá azt is kimondta, hogy a bankközi jutalék rendszere megakadályozza, hogy új – akár hatékonyabb és olcsóbb – fizetési rendszerek fejlődjenek ki, ugyanis a rendszer mesterséges profitja miatt a bankok nem érdekeltek a változtatásban.

Az eljárás alá vontak védekezésükben hangsúlyozták a bankközi jutalék nélkülözhetetlen szerepét a négyoldalú fizetési-kártya-rendszer működésében. A lengyel versenyhatóság azonban nem fogadta el az érvelést: egyrészt, mivel több fizetési-kártya-rendszer is sikeresen működik bankközijutalék-rendszer nélkül, másrészt az alperesek nem tudtak olyan empirikus bizonyítékokat felmutatni, amelyek a mentesítés feltételeinek fennállását bizonyították volna.¹⁷⁶ 2006 után a lengyel bankszövetség, a Visa és a MasterCard képviselői kidolgoztak, és bevezettek egy új, költségalapú módszert az interchange-díjak meghatározására – a lengyel versenyhatóság erről a versenykorlátozó megállapodásról is kimondta, hogy nem teljesíti a mentesítés első és második kritériumát sem.¹⁷⁷ A hatóság 2006. decemberi döntésében megállapította, hogy a módszer olyan költségelemeket is a kereskedőkre hárít, amelyek alapvetően hibás és hiányos feltételezéseken alapulnak, így végül a versenykorlátozó megállapodás visszavonására, valamint bírság megfizetésére kötelezte az eljárás alá vontakat.

Fellebbezés. Az érintettek sikeresen megtámadták ugyan a határozatot a lengyel versenybírószágon, amely a releváns piac helytelen megállapítására hivatkozva hatályon kívül helyezte a versenyhatóság döntését, a fellebbezési (másodfokú) bíróság azonban a versenyhatóságnak adott igazat, és 2010 áprilisában döntésének felülvizsgálatára kötelezte az (elsőfokú) versenybírószágot.¹⁷⁸

5.2.3. Spanyolország

A Spanyolországban működő több kártyarendszer közül elsőként a Sistema Euro 6000 nevű, banki tagokból álló társaság fordult 2000 szeptemberében a nemzeti versenyhatósághoz az interchange-díj megállapítási rendszere mentesítésének kérelmével. A spanyol versenybírószágot még 1999-ben jelentést tett közzé, amelyben rögzítették az interchange-megállapodások mentesítésének három alapvető kritériumát:¹⁷⁹

- transzparencia;
- objektív kritériumok alkalmazása az interchange-díjak meghatározásában;
- a különböző interchange-díj szintek meghatározásánál a költségeket és kockázatokat tükröző leginkább objektív kritériumokat kell figyelembe venni, így nem elegendő csupán különböző ágazati kategóriákba sorolni a kereskedőket.

A Sistema Euro 6000 tevékenységük alapján csoportosította a kereskedőket, majd a csoport tagjainak árbevételi adatait felhasználva tevékenységi együttthatót rendelt minden egyes csoporthoz. Az interchange-díjakat főszabályként az együtttható alapján egy algoritmus felhasználásával határozta meg, de ezenkívül egy flexibilitást nyújtó elemet is beépített a rendszerbe, amely lehetővé tette, hogy az adott piaci helyzethez igazítsa az aktuális díjakat. Speciális ügyfelek esetén további kiigazításokra is sor kerülhetett.¹⁸⁰ A versenyhatóság 2001 júliusában úgy találta, hogy a Sistema Euro 6000 rendszere teljesíti a mentesítés kritériumait, így öt évre biztosította a társaság számára az interchange megállapodás egyedi mentesítését.¹⁸¹

2000 decemberében a Visa España is kérelemmel fordult a versenyhatósághoz bankközi jutalék megállapodásának mentesítése tárgyában. A spanyol versenyhivatal 2001 februárjában közleményben tudatta a Visával, hogy ugyan a spanyol

¹⁷⁵ Decision on determining the interchange fee in Visa and MasterCard systems, Lengyel Versenyhivatal (Office of Competition and Consumer Protection – UOKIK), sajtóközlemény, 2007. január.

¹⁷⁶ Decision on determining the interchange fee in Visa and MasterCard systems, Lengyel Versenyhivatal (Office of Competition and Consumer Protection – UOKIK), sajtóközlemény, 2007. január.

¹⁷⁷ Decision on determining the interchange fee in Visa and MasterCard systems, Lengyel Versenyhivatal (Office of Competition and Consumer Protection – UOKIK), sajtóközlemény, 2007. január.

¹⁷⁸ Interchange fee – UOKIK wins, Lengyel Versenyhivatal (Office of Competition and Consumer Protection – UOKIK), sajtóközlemény, 2010. április.

¹⁷⁹ Proceedings in the case of amendment or revocation – Case no. A287/00 Euro 6000, bírósági határozat, Madrid, 2005. április 11.

¹⁸⁰ Proceedings in the case of amendment or revocation – Case no. A287/00 Euro 6000, bírósági határozat, Madrid, 2005. április 11.

¹⁸¹ Proceedings in the case of amendment or revocation – Case no. A287/00 Euro 6000, bírósági határozat, Madrid, 2005. április 11.

versenybíróság korábban említett mentesítési kritériumait (objektivitás, transzparencia) a Visa España rendszere is valószínűleg teljesíti, a versenyhivatal döntésével mégis meg kívánja várni az Európai Bizottságnak a Visa II ügyben hozott döntését. Ennek tudatában a Visa España 2002 márciusában visszavonta kérelmét.¹⁸²

A Sistema Euro 6000 társaságon kívül két további hasonló társaság is működik Spanyolországban, amelyek a fizeteskártya-rendszerhez kapcsolódó szolgáltatásokat nyújtanak tagbankjaiknak. A Sistema 4B társaság 2001-ben, míg a ServiRed 2002-ben fordult a spanyol versenyhivatalhoz mentesítési kérelemmel interchange-díj-rendszerükkel kapcsolatban. Mindkét társaság interchange megállapítási rendszere nagyban hasonlít a Sistema Euro 6000 korábban bemutatott – és a versenyhatóság által mentesített – rendszeréhez. Az Európai Bizottság 2002-es, Visa II ügyben hozott döntései azonban új kritériumokat fogalmaztak meg az interchange-megállapodások mentesítésére vonatkozóan, amelyeket ezután a spanyol versenyhatóság is mérvadónak tekintett.

Mivel sem a Sistema 4B, sem a ServiRed nem tudta igazolni, hogy interchange megállapítási rendszerük teljesíti az új kritériumokat, a spanyol versenybíróság 2005 áprilisában elutasította a két társaság mentesítési kérelmét, és utasította őket interchange rendszerük visszavonására.¹⁸³ A bíróság továbbá úgy döntött, hogy a Bizottság a Visa II ügyben hozott döntése, valamint a Sistema 4B és a ServiRed esetében hozott spanyol versenybírósági döntések fényében újra megnyitja a Sistema Euro 6000 ügyet, és felülvizsgálta a 2001-ben megadott egyedi mentesítést is.¹⁸⁴ A Sistema Euro 6000 mentesítése végül lejárt, mielőtt a bíróság meghozta volna döntését, és nem került megújításra.

2005 decemberében végül – a spanyol Ipari, Turisztikai és Kereskedelmi Minisztérium közbenjárásával – a kereskedők és a kártyatársaságok megállapodtak, hogy 2008-ig 2,32%-ról 1,1%-ra csökkentik az országban alkalmazott interchange-díjak maximumát.¹⁸⁵

5.2.4. Olaszország

Az olasz versenyhatóság (Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato, AGCM) 2009 júliusában eljárást indított a MasterCard és nyolc elfogadó bankja ellen. A gyanú szerint az olaszországi MasterCard MIF olyan megállapodás, amely a kereskedői jutalék minimumának rögzítése révén versenykorlátozó lehet.¹⁸⁶

A versenyhivatal 2010. november 3-án hozott döntést az ügyben, amelynek eredményeképpen összesen több mint 6 millió euro összegben szabott ki bírságokat az eljárás alá vontakra.¹⁸⁷ A határozat szerint a MasterCard és az eljárás alá vont bankok versenykorlátozó megállapodásokat kötöttek azzal a céllal, hogy magasan tartsák a hitel- és betéti kártyás tranzakciók bankközi jutalékát, amely beépült a kereskedői jutalékba, azon keresztül pedig a fogyasztói árakba.

Az olasz versenyhatóság azt kifogásolta, hogy a MasterCard olyan multilaterális bankközi jutalékot állapított meg, amely nélkülözte a teljes rendszer hatékonyságát szem előtt tartó közgazdasági megalapozottságot. A döntés következtében a MasterCardnak a döntéstől számított 90 napon belül olyan bankközijutalék-rendszert kell kialakítania, ami közgazdasági és hatékonysági szempontból is megalapozott.

A versenyhatóság szintén kifogásolta és versenykorlátozónak minősítette a bankok azon gyakorlatát, amellyel – a kereskedőkkel kötött szerződések egyes passzusai révén – megakadályozták az egyes kártyatársaságok kártyáinak megkülönböztetését a kereskedői jutalék tekintetében. Ez az ún. (és a korábban bemutatott) „blending” gyakorlat, ahol az elfogadó bank azonos mértékű kereskedői jutalékot számít fel függetlenül a fizetéshez használt kártyától. A versenyhivatal döntésében kötelezte az eljárás alá vont bankokat a kereskedői szerződések ennek megfelelő módosítására.

¹⁸² Resolución – Expte. A 291/01 Tasas Intercambio Visa, bírósági határozat, Madrid, 2002. április 11.

¹⁸³ Judgment – Case A 318/02, SERVIDED Interchange fees, bírósági döntés, Madrid, 2005. április 11.; Judgment on individual exemption – Case no. A314/2002 SISTEMA 4B, bírósági döntés, Madrid, 2005. április 11.

¹⁸⁴ Proceedings in the case of amendment or revocation – Case no. A287/00 Euro 6000, bírósági határozat, Madrid, 2005. április 11.

¹⁸⁵ Bradford, Terry és Fumiko Hayashi (2008): *Developments in Interchange Fees in the United States and Abroad, payments system research briefing*. Federal Reserve Bank of Kansas City, Ápril.

¹⁸⁶ Relazione sull'attività svolta nel 2009 (olasz versenyhatóság 2009. évi jelentése a tevékenységéről), Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato, 2010. 03. 31.

¹⁸⁷ Az olasz versenyhivatal (Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato) határozata az ügyben olvasható a hivatal honlapján: <http://www.agcm.it>.

5.3. VERSENYJOGI ELJÁRÁSOK ÉS PEREK NEM EU-TAGÁLLAMOKBAN

5.3.1. Amerikai Egyesült Államok

Az Amerikai Egyesült Államokban az interchange-díjak kérdése jellemzően magánjogi peres eljárások keretében merül fel, kevés a precedens olyan esetekre, amelyekben valamely állami felügyelet kezdeményez versenyjogi pert. Az első jelentős szabályozási beavatkozások 2010-ben történtek.

NaBanco kontra Visa ügy. Az első bankközi jutalékokkal kapcsolatos versenyjogi ügyet a National Bancard Corp. (NaBanco) kezdeményezte 1986-ban: a NaBanco szerint a bankközi jutalékokra vonatkozó horizontális árrögzítő megállapodásokkal a Visa megsértette a vonatkozó amerikai versenyszabályokat, a Sherman Actet. A NaBanco kifejtette,¹⁸⁸ hogy a Visa által alkalmazott interchange-díjak versenyelőnybe helyezik azokat a bankokat, akik jelentős mennyiségű „on-us” tranzakciót tudnak lebonyolítani, mivel azok a kereskedők felé alacsonyabb díjakat tudnak kínálni.¹⁸⁹

A bíróságok végül – a fellebbezéseket követően is – a Visa javára döntöttek, a NaBanco ugyanis nem tudta bebizonyítani az antitruszt törvények megsértését. A bírósági döntések szerint¹⁹⁰ a nemfizetésből, csalásból vagy egyéb okból eredő kockázatok mind a kibocsátó bankokat terhelik, amelyek ráadásul gyakran kamatmentes periódust is nyújtanak a hitelkártya-birtokosoknak, így az interchange-díj végső soron egy olyan eszköz, amely révén diverzifikálható a kockázat az elfogadó bank és a kibocsátó bank között.

A bíróság szerint az interchange-díj abban az esetben elfogadható, ha annak mértéke összhangban van a rendszer legitim, prokompetitív célkitűzéseivel, és nincsenek jelentős versenykorlátozó hatásai. Ebben az esetben árrögzítő gyakorlat is elfogadható, azaz mentesíthető. A bíróság úgy fogalmazott, hogy a Visa rendszert tulajdonságai alapján egy integrált nagyvállalathoz lehet hasonlítani, amely méretéből eredően nagyobb hatékonyság elérésére képes. Ennek szellemében az interchange-díj nem versenykorlátozó gyakorlat, hanem a nagyobb hatékonyság elérésének fontos eszköze.¹⁹¹

Egyéb interchange perek. A kereskedők és különböző kereskedelmi szervezetek több mint ötven interchange témájú polgári pert indítottak az amerikai bíróságokon 2005 és 2006 folyamán, ezek jelentős része irányult a Visa és a MasterCard ellen. A perek nagy részét végül egyetlen perbe¹⁹² olvasztották össze 2006-ban – ez jelenleg is a Kelet-New York körzeti bírósága előtt van.¹⁹³

Per a minden kártya elfogadása ügyben – Wal-Mart. A másik jelentős ügy 1996-ban kezdődött, amikor kereskedők és kiskereskedelmi szövetségek több pert is indítottak a Visa és a MasterCard ellen a „minden kártya elfogadásának kötelezettsége” miatt. Az ügyeket végül egyesítették – ez lett az ún. „Wal-Mart ügy” –, amely végül a felek kiegyezésével zárult.¹⁹⁴ Az egyezség értelmében a kártyatársaságok összesen több mint 3 milliárd dollár kártérítést fizettek a felpereseknek, valamint részlegesen feloldották a minden kártya elfogadására vonatkozó szabályt.¹⁹⁵

Szabályozási kezdeményezés az Egyesült Államokban. A kereskedők érdek-képviselői szervei az elmúlt években az amerikai kongresszus elé is többször eljuttatták az interchange-díjakkal és a kártyatársaságok hálózati működési szabályaival kapcsolatos vitákat. A bírósági perek és a kongresszusi meghallgatások hatására az USA-ban egyre inkább teret nyert az a nézet, amely szerint szabályozás útján kell megoldást találni a problémák egy részére. A 2010. július 21-én

¹⁸⁸ National Bancard Corporation v. Visa Usa Inc, bírósági ítélet – United States Court of Appeals, 779 F.2d 592, 54 USLW 2402, 1986-1 Trade Cases 66,912, 1986. január 10.

¹⁸⁹ A Visa szervezetén belül akkoriban kétféle tagság létezett: a „tulajdonosi” tagok kártyakibocsátók és kártyaelfogadók is voltak, és részt vehettek a Visa igazgatóságában; míg az „ügynök” tagok csupán kártyaelfogadók voltak szavazati jogok nélkül. A NaBanco nem volt ugyan a Visa rendszer tagja, az ügy szempontjából azonban státusa egy „ügynök” típusú tagéval volt ekvivalens.

¹⁹⁰ National Bancard Corporation v. Visa Usa Inc, bírósági ítélet – United States Court of Appeals, 779 F.2d 592, 54 USLW 2402, 1986-1 Trade Cases 66,912, 1986. január 10.

¹⁹¹ National Bancard Corporation v. Visa Usa Inc, bírósági ítélet – United States Court of Appeals, 779 F.2d 592, 54 USLW 2402, 1986-1 Trade Cases 66,912, 1986. január 10.

¹⁹² In re Payment Card Interchange Fee and Merchant Discount Antitrust Litigation, 2006 WL 2038650 (E.D.N.Y. 2006).

¹⁹³ Prager et al. (2009).

¹⁹⁴ Prager et al. (2009)

¹⁹⁵ Így a kereskedők szabadon dönthetnek a hitelkártyák és az aláíráson alapuló betéti kártyák elfogadásáról.

elfogadott „Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act” értelmében az amerikai jegybank, a Federal Reserve (Fed) hatáskörébe került a betéti kártyákra vonatkozó interchange-díjak szabályozása.¹⁹⁶ Ennek értelmében a Fed maximálja az interchange-díjakat, valamint lehetővé teszi a kereskedők számára az egyes fizetési módok megkülönböztetését a fogyasztói árakon keresztül. A hivatkozott törvény szerint az elektronikus debit kártyákkal lebonyolított műveletek esetén felszámítható bankközi jutalék mértéke arányos kell, hogy legyen a kibocsátó banknál a tranzakcióval kapcsolatban felmerülő költségekkel. A Board (kormányzótanács) a törvény kihirdetésétől kezdődően kilenc hónapon belül el kell készítenie a vonatkozó szabályozást. A Fed 2011 júniusáig nyilvános konzultációt tart a szabályozás részleteiről, de az már most is biztos, hogy az a jelenlegi átlagoshoz képest lényegesen alacsonyabb felső határt fog szabni a felszámítható bankközi díjaknak. A szabályozás továbbá biztosítani fogja a kereskedők szabad hálózatválasztási jogát, tehát azt, hogy amennyiben lehetőségük van rá, akkor szabadon választhassák meg, hogy az adott kártyát milyen elszámolási hálózaton keresztül fogadják el.

Antitröszt eljárás no-surcharge témában. Az amerikai igazságügyi minisztérium (Department of Justice, DoJ) antitröszt részlege, amely az egyik versenyhatóság szerepét tölti be az USA-ban, polgári antitröszt keresetet nyújtott be a Visa, a MasterCard, valamint az American Express (AMEX) ellen az illetékes bíróságon, mivel szerintük a fogyasztói és a kereskedelmi kártyákra vonatkozó hálózati szabályok – amelyek megakadályozzák a kereskedőket abban, hogy előnyben részesítsék az olcsóbb fizetési módokat – az ún. Sherman törvénybe (1890) ütköznek. A Visa és a MasterCard esetében a felek kiegyezésre jutottak a DoJ-vel, ezt a bíróságnak jóvá kell hagynia. A kiegyezés értelmében a két kártyatársaságnak meg kellene engednie a kereskedők számára, hogy különböző módokon ösztönözzék a fogyasztókat az olcsóbb fizetési eszközök választására (információ, felárzás, egyéb ösztönzők).¹⁹⁷

5.3.2. Új-Zéland

Az új-zélandi versenyhatóság 2006 novemberében indított eljárást a Visa, a MasterCard és 11 hitelintézet ellen versenykorlátozó árrögzítés miatt interchange-díjaik tekintetében.¹⁹⁸ Az eljárás 2009 októberében a felek közötti kiegyezéssel zárult.

Az érintettek a következő vállalásokban egyeztek meg:¹⁹⁹

1. táblázat Az új-zélandi versenyhatóság vizsgálatát lezáró vállalások		
Visa	MasterCard	Bankok
– kártyakibocsátók joga az önálló interchange-díj megállapítása – a Visa csak nyilvános maximumokat állapít meg	– kártyakibocsátók joga az önálló interchange-díj megállapítása – a MasterCard csak nyilvános maximumokat állapít meg	– átlagos interchange-díj jelentős csökkentése
– felárzás tilalmának eltörlése	– felárzás tilalmának eltörlése	– „unblended” díjak a kereskedőknek a két kártyatársaság kártyái esetében
– bankokon kívüli egyéb társaságok is lehetnek elfogadók, ha megfelelnek bizonyos kritériumoknak	– bankokon kívüli egyéb cégek is lehetnek elfogadók, ha megfelelnek bizonyos kritériumoknak	– „unbundled” kereskedői jutalék lehetősége minden Visa és MasterCard kártyatípusra vonatkozóan: kártyatípusonként változó mértékű interchange-díj
		– felárzás tilalmának eltörlése a sztenderd szerződésekből

¹⁹⁶ US Senate votes to curb debit card interchange fees, 2010. május 14., <http://www.finextra.com/news/fullstory.aspx?newsitemid=21390>.

¹⁹⁷ DoJ: Justice Department sues American Express, MasterCard and Visa to eliminate rules restricting price competition; reaches settlement with Visa and MasterCard – sajtóközlemény, 2010.10.04, <http://www.justice.gov/opa/pr/2010/October/10-at-1115.html>.

¹⁹⁸ Commission alleges price-fixing in credit card interchange fees, sajtóközlemény, Commerce Commission, 2006. november 10.

¹⁹⁹ Commerce Commission and Visa reach agreement to settle credit card interchange fee proceedings, sajtóközlemény, Commerce Commission, 2009. augusztus 12.; Commerce Commission and MasterCard agree to settle credit card interchange fee proceedings, sajtóközlemény, Commerce Commission, 2009. augusztus 24.; Credit card settlements lower New Zealand business costs, sajtóközlemény, Commerce Commission, 2009. október 5.

6. Szabályozási kérdések és kísérletek

6.1. SZABÁLYOZÓI DILEMMÁK

Gazdasági hatékonyság szempontjából akkor indokolt a piaci folyamatokba történő beavatkozás, ha ennek célja az erőforrások jóléti szempontból helytelen eloszlásának korrigálása. A piacon az árak szabályozásának általában az a célja, hogy az árakat meghatározó piaci szereplőket korlátok közé szorítsák.

Árszabályozásra általában olyan piacokon kerül sor, ahol nem valószínűsíthető a verseny megfelelő működése: monopóliumok, egyes oligopóliumok vagy piaci kudarcok esetében előfordulhat, hogy szabályozói beavatkozás írja elő az árat. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy az adott piacon jellemző szolgáltatás árát rögzítik vagy maximálják. A szabályozók az árszabályozás eszközeivel általában csak korlátozottan élnek, mivel nehéz a piac számára megfelelő árat szabályozási úton meghatározni: túl magas ár esetén egyébként hatékony tranzakciók nem valósulnak meg, míg túl alacsony árak esetén a kínálat visszaesése miatt hiányok léphetnek fel.

A bankközi jutalékok kérdése meglehetősen speciális ebben a kérdésben, ugyanis itt nem egy piac, hanem egy kétoldalú piac két oldalát összekötő speciális eszköz esetében felszámított díj szabályozására kerül sor. Ebben az esetben ugyanakkor természetesen szintén fennáll annak esélye, hogy a nem megfelelő mértékben történő szabályozás a piac működését akár hátrányosan is befolyásolhatja.

A bankközi jutalék szabályozása kapcsán a legfontosabb megvizsgálandó kérdések: van-e olyan piaci kudarc, aminek orvoslása indokolt, illetve megfelelő eszköz-e erre a bankközi jutalék szabályozása.

6.1.1. Miben segíthet a bankközi jutalék szabályozása?

A négy szereplős kártyarendszerek esetében létezik olyan ösztönző, amely a rendszer működtetőit abba az irányba tereli, hogy minél több tranzakció kerüljön ezen a platformon keresztül lebonyolításra. Ez alapján az is elképzelhető lenne, hogy a piaci szereplők önmagukban olyan rendszert hoznak létre, ami a lehető legtöbb kártyás tranzakció lebonyolítását teszi lehetővé. Jóléti szempontból azonban ez több kérdést is felvet.

Tranzakció költségei. Nem egyértelmű, hogy a többkártyás tranzakció minden esetben egyértelműen jobb. Bár létezik egy természetes intuíció arra, hogy az elektronikusan lebonyolított tranzakciók a fejlettebb technológia következtében olcsóbbak, ez valószínűleg nem feltétlenül igaz mindig. Kis összegű tranzakcióknál például a bankkártyás tranzakció költsége akár jóval magasabb is lehet egyéb fizetési módok költségeihez képest. Nem feltétlenül a legmagasabb számú kártyás tranzakció jelenti azt, hogy a rendszer optimálisan működik.

Profítoptimalizálás. További nehézség a bankközi jutalék alkalmazása során, hogy annak meghatározásában csak a tranzakció szereplőinek egy része vesz részt. Ez szükségszerűen felveti annak lehetőségét, hogy ezek a szereplők nem a jóléti maximum elérésére, hanem saját profitjuk optimalizálására törekszenek. Ennek során részükről akár a társadalmilag optimálisnál magasabb bankközi jutalék meghatározása is indokolt lehet, aminek következtében az optimálisnál kevesebb kártyás tranzakció történik.

A fentiek és a korábban a 3. fejezetben a bankközi jutalék meghatározásával kapcsolatban tárgyalt elméletek alapján az valószínűsíthető, hogy pusztán elméleti megfontolások alapján nem tehető egyértelmű javaslat a bankközi jutalék szabályozásának irányára és mértékére, de még szükségességére sem. Ehhez olyan empirikusan alátámasztott vizsgálatokra van szükség, amelyek teljes körűen számba veszik az egyes fizetési módokhoz kapcsolódó hasznokat és költségeket.

Társadalmi határhaszon és határköltség. A pénzforgalom fontos elemét jelentő kártyás tranzakciók bankközi jutalékának szabályozása során figyelni kell a teljes pénzforgalom optimalizálása kapcsán felmerülő valamennyi kérdésre. Annak megítélését, hogy a kártyás tranzakciók nagyságrendje eltér-e a társadalmilag optimális mértéktől, nem lehet önmagában elvégezni. A fizetési módok határhasznait és határköltségeit a tranzakciókban részt vevő valamennyi szereplőnél számszerűsíteni kell, ami alól természetesen a platformot biztosító szereplő sem lehet kivétel. A készpénzes fizetés esetében például a tranzakciószám csökkenésével járó megtakarítások ugyanis jelentős részben az államnál csapódnak le, amit a szabályozás aligha hagyhat figyelmen kívül. Ebben a témában átfogó tanulmányok tudomásunk szerint eddig nem születtek, de véleményünk szerint jelen tanulmány a megfelelő szabályozás kiindulópontja kell hogy legyen.²⁰⁰

Alkalmas-e a bankközi jutalék szabályozása a rendszer fejlesztésére, optimalizálására? A kártyás fizetési rendszer esetében valószínű, hogy a bankközi jutalék alkalmas eszköz lehet arra, hogy a rendszer kibocsátását optimalizálja, ezért elképzelhető annak szabályozása. Nem egyértelmű azonban, hogy ez az eszköz feltétlenül szükséges, illetve, hogy más eszközzel ezek a célok nem érhetők el. A szabályozás alkalmazását különösen nehézé teszi, hogy a mérték tekintetében csak nem egyértelmű terminológián nyugvó, nagy hibahatárú becslések állnak rendelkezésre, ami a szabályozás hatásait kiszámíthatatlanná teszi.

6.1.2. A bankközi jutalék egyszerű csökkentésének következményei

Díjcsökkentések. A négy szereplős bankkártyamodellekkel kapcsolatos viták egyik fő kiváltója, hogy a rendszer által alkalmazott díjak meghatározásában részt nem vevő kereskedők számos országban kifogásolták a túl magas díjakat. Nem meglepetés tehát, hogy a bankkártya-üzletágba való intervenció az utóbbi években elsősorban a bankközi jutalék csökkentésére irányult, az elsődleges gazdaságpolitikai cél azonban nem egyszerűen a bankközi jutalékok csökkentése, hanem egy olyan díjstruktúra kialakítása lenne, amely a jelenleginél hatékonyabb fizetésimód-használatot (választást) eredményez.

Hatékonyági kérdések. A díjcsökkentés ugyanis önmagában vezethet ugyan a kereskedők költségeinek csökkenéséhez, ugyanakkor nem egyértelmű, hogy ez a jóléti optimumra milyen hatást gyakorol. Amennyiben elfogadjuk, hogy a fizetési rendszer átfogó vizsgálatával meghatározható optimális bankközi jutalék, akkor ennek előzetes ismerete elengedhetetlen ahhoz, hogy megfelelő szabályozási lépések történjenek.

A gyakorlatban azonban egy ilyen díjmérték meghatározása rendkívül erőforrás-igényes. Ez a nehézség oda vezetett, hogy néhány országban, ahol hatóságilag szabályozzák az interchange-díj mértékét (mint például Ausztrália), a költségalapú megközelítést alkalmazzák. Úgy szabják meg a felső határt, hogy a kibocsátók költségei még megtérüljenek, és így az interchange-díj csökkenése ne eredményezze a kártyabirtokosi díjak emelkedését. Nehézséget okoz azonban, hogy milyen költségeket kell figyelembe venni, illetve hogyan mérjék ezeket a költségeket (amelyeket ráadásul időről időre újra kell számítani). A gyakorlati tapasztalatok elemzése érdekében a későbbiekben részletesen bemutatjuk az ausztrál kártyapiacra megvalósított szabályozói beavatkozást.

További problémák – migráció. Az izolált díjcsökkentés ugyanakkor azzal járhat, hogy a fizetési forgalmat nem a szándékolt irányba tereli. A négy szereplős kártyarendszerekben alkalmazott bankközi jutalék csökkentése miatt például elképzelhető, hogy egy nagyobb kibocsátó bank kilép a kártyarendszerből, és kártyabirtokosi ügyfélkörét átviszi egy háromszereplős kártyarendszerbe (mint például az American Express vagy a Diners Club), ahol nincs ilyen szabályozói beavatkozás.

Egyéb kapcsolódó szabályozások. A kártyatársaságok által alkalmazott egyéb szabályok esetében is történtek kísérletek a szabályozásra.²⁰¹ A belső piaci pénzforgalmi szolgáltatásokról szóló irányelv (PSD) értelmében a tagállamok kötelesek engedni az egyes fizetési csatornák közötti megkülönböztetést (felárazást), azonban az irányelv megengedi, hogy az egyes tagállamok ettől eltérően rendelkezzenek.²⁰²

²⁰⁰ Jelen tanulmány írásával párhuzamosan zajlott a Magyar Nemzeti Bank felmérése az egyes fizetési módok társadalmi költségeiről Magyarországon (Turján et al., 2011).

²⁰¹ Ezeknek a szabályoknak a részletes ismertetésére az elméleti hátteret, illetve a versenyjogi fejleményeket bemutató fejezetekben került sor.

²⁰² PSD: az Európai Parlament és a Tanács 2007/64/EK irányelve (2007. november 13.) a belső piaci pénzforgalmi szolgáltatásokról.

Magyarországon nemcsak a bankközi jutalék, hanem a kereskedői jutalék mértékére is született szabályozás – ennek ismertetését a magyar szabályozás vizsgálatakor végezzük el.

6.2. SZABÁLYOZÁSI PÉLDA – AUSZTRÁLIA²⁰³

A bankközi jutalék szabályozásával kapcsolatban meglehetősen kevés példa áll rendelkezésre. A leggyakrabban idézett példa az ausztrál jegybank által végrehajtott szabályozás a 2000-es évek elején, amely hasznos tapasztalatokat nyújthat más országok számára is, ahol felmerül a bankközi jutalékok szabályozásának problematikája.

Ausztráliában az erre vonatkozó szabályozási feladatokat az Ausztrál Nemzeti Bank látja el. Az ausztrál jegybank egy, az 1990-es években lefolytatott vizsgálat eredményeképp a fizetési rendszerek tekintetében nemcsak a rendszer prudenciális felügyeletéért lett felelős, hanem a rendszerek hatékonyságának biztosításával kapcsolatban is kapott hatásköröket. A jegybanki feladatok kiterjesztésével párhuzamosan létrehozták a Fizetési Rendszerek Tanácsát (Australian Payments Systems Council), amelyet jogszabályalkotói hatáskörrel ruháztak fel.²⁰⁴

Az ausztrál bankkártyapiac. Az ausztrál kártyás fizetési rendszerekről 2000-ben készült egy átfogó, empirikus alapokon nyugvó vizsgálat.²⁰⁵ A vizsgálat során megállapították, hogy az egész rendszer hatékonysága növelhető lenne, ha a különböző fizetési módok relatív ára jobban tükrözné ezen fizetési módok relatív költségeit. A vizsgálatok hangsúlyozták, hogy a kereskedőkkel szemben érvényesülő korlátozások negatívan érintik a versenyt.²⁰⁶

Az ausztrál piacon a vizsgált időszakban háromféle kártyarendszer működött: hitelkártyák, aláírás alapú betéti kártyák, valamint PIN-alapú betéti kártyák (EFTPOS). Az egyes rendszerek kártyái között a fogyasztók szempontjából a felhasználhatóság terén nagyfokú helyettesíthetőség volt megfigyelhető, ugyanakkor a rendszerek relatív költsége és a relatív árak nagyon eltértek egymástól.²⁰⁷

A tanulmány megállapította, hogy bár az EFTPOS rendszer működési költségei lényegesen alacsonyabbak voltak a másik két rendszer költségeinél, a kártyabirtokosoknak mégis ennek használataért kellett a legtöbbet fizetniük.²⁰⁸ A vizsgálat idejében az EFTPOS rendszeren keresztül kártyával vásárlók gyakran tranzakciónkénti 40-50 AUD cent díjjal szembesültek, az aláírás alapú betéti kártyával fizetők semmilyen díjat nem fizettek, míg a hitelkártyával vásárlók jelentősen jobban jártak.²⁰⁹ A rendszerszinten költségesebb fizetési módot jelentő hitelkártyás tranzakciók száma ennek megfelelően a '90-es évek második felében rendkívül gyorsan, évi 20-30%-kal nőtt, míg a kevésbé költséges EFTPOS-rendszer esetében a növekedés csak 10% körüli volt.²¹⁰

A fizetési rendszerek relatív költségei és árai között megfigyelhető nagy eltérések vizsgálatakor kiderült, hogy a különbségektől jelentős mértékben a bankközi jutalék a felelős. A hitelkártyák és az aláírás alapú betéti kártyák esetében a bankközi jutalék átlagos mértéke a tranzakció értékének 0,95%-ára rúgott, a díjat pedig az elfogadó pénzügyintézet fizette a kibocsátó pénzügyintézet számára. Ezzel szemben az EFTPOS rendszerénél a bankközi jutalék iránya fordított volt, azt a kibocsátó pénzügyintézet fizette az elfogadó pénzügyintézet részére, átlagos mértéke pedig tranzakciónként 20 centet tett ki.

A bankközi jutalék iránya és mértéke alapvetően meghatározta a fogyasztói árakat is. Az EFTPOS betéti kártyával való vásárlásoknál a kibocsátó pénzügyintézetek az őket terhelő bankközi jutalék miatt tranzakciós díjat számítottak fel, míg a hitelkártyás vásárláskor a fogyasztónál keletkező többletbevétel ösztönözte a hitelkártyával való vásárlást. Így a fogyasztó

²⁰³ A fejezet közel azonos tartalommal megjelent az egyik szerző, Kováts Surd egy korábbi publikációjában, amelynek címe „A bankkártyás fizetések versenyjogi megítélése és társadalmi költségei” (Kováts, 2009, 16–20. o.)

²⁰⁴ A tanács vezetője a nemzeti bank elnöke, tagjainak száma pedig maximálisan nyolc, akik közül hat a bankon kívülről származó szakember. A tanács feladata a fizetési rendszerekben rejlő kockázatok ellenőrzése, valamint a hatékonyság és a verseny támogatása. A tanács hatáskörében az érintett piaci szereplők számára kötelező érvényű szabályokat alkothat.

²⁰⁵ Australian Competition and Consumer Commission – Reserve Bank of Australia (2000): *Debit and credit card schemes in Australia: A study of interchange fees and access*, 2000. október.

²⁰⁶ Katz (2001).

²⁰⁷ Lowe–Macfarlane (2005).

²⁰⁸ Lowe–Macfarlane (2005).

²⁰⁹ A hitelkártyás fogyasztók „jutalmazása” Ausztráliában is kamatmentes hitelperiódus, illetve egyéb visszatérítések formájában történik.

²¹⁰ Lowe–Macfarlane (2005).

tó számára éppen a legkisebb működési költségű kártyarendszer került a legtöbbe, ami hatékonysági veszteséget eredményezett. A hitelkártyás fizetések esetén beszedett bankközi jutalékot ugyanis a kereskedők (és a költségek továbbhárítása útján a fogyasztók) finanszírozták. A kártyás rendszereknek a felárazás tilalmára vonatkozó szabályai nem tették lehetővé, hogy a kereskedők megkülönböztessék a számukra költségesebb fizetési eszközöket.

A fent vázolt hatékonysági veszteségen túl további problémaként jelentkezett, hogy a kártyatársaságok közötti verseny a bankközi jutalékok mértékére felfelé hajtó erővel hatott. Minél magasabb ugyanis a bankközi jutalék, annál nagyobb támogatást tud nyújtani a kibocsátó pénzintézet ügyfelei számára az adott kártya használatához. A díjakat felfelé hajtó erőnek végső soron csak az szab határt, ha a kereskedők beszüntetik az adott kártya elfogadását. Az ausztráliai helyzetet tovább bonyolította, hogy a kártyarendszerek esetében általában problémát jelentő minden kártya elfogadását előíró szabály is érvényben volt, valamint korlátozott transzparencia érvényesült a fizetendő díjak tekintetében, ami megnehezítette mind a kereskedők, mind a fogyasztók számára a választást és döntést.

Szabályozási megoldás és következményei. Az ausztráliai szabályozás fő elemei a felárazás tilalmának eltörlése, a minden kártya elfogadására való kötelezettség megszüntetése, valamint a bankközi jutalék mértékének maximalása voltak. A felárazás engedélyezésével egy fontos piactorzító tényező szűnt meg, hiszen amennyiben a kereskedők felárat számítanak fel a hitelkártyával fizetők felé, úgy azok a kártyahasználat valós költségeit fizetik meg.

Az új bankközi jutalékok 2003. november 1-jén léptek életbe. A szabályozás következtében a bankközi jutalék átlagos mértéke a hitelkártyák esetében 0,5% körüli értékre csökkent, az aláírás alapú betéti kártyáknál 12 AUD centre, míg az EFTPOS esetében 4-5 AUD centre. Ez utóbbi esetben, mint azt korábban láttuk, a díjfizetés iránya fordított, vagyis továbbra is a kibocsátó pénzintézet fizet az elfogadó pénzintézetnek.²¹¹

A szabályozás célja. A szabályozás során az ausztrál jegybank célja az volt, hogy a díjmértékeket fokozatosan, az általa megfelelőnek tekintett irányba terelje. Ugyanakkor nem állítható, hogy az alkalmazott díjmértékek egyértelműen megfelelőek, illetve, hogy minden körülmény között követendőnek tekinthetők. A jegybank a szabályozás során mind a három kártyatípus esetében költségalapú megközelítést alkalmazott.²¹²

A szabályozás következményei. A szabályozás talán legfontosabb következménye, hogy valóban olcsóbb lett a kártyaelfogadás: a bankközi jutalékokkal párhuzamosan a kereskedői díjak is lecsökkentek. Ez pedig arra utal, hogy a kártyaelfogadói piacon jól működtek a verseny természetes ösztönzői, vagyis az árak követték a költségek csökkenését. A 3. ábra a kereskedői díjak alakulását mutatja be Ausztráliában.

A 3. ábra alapján jól beazonosítható a kereskedői díjak csökkenése a szabályozás 2003 novemberében történt hatályba lépését követően. Érdekes megfigyelni, hogy ezután a jutalékok folyamatos csökkenése figyelhető meg mind a négy szereplős kártyarendszerek, mind a szabályozás által nem érintett háromszereplős rendszerek piacán.

A szabályozással kapcsolatos félelmeket alátámasztó elméleti érvek. Az ilyen típusú interchange-szabályozás ellen gyakran hangoztatott érv, hogy a bankközi jutalék mértékének csökkentése a kártyakibocsátók bevételeinek csökkenéséhez vezet, és ezt a kieső bevételt a kibocsátók a kártyabirtokosoktól kénytelenek beszedni. Ez a kártyadíjak növekedéséhez (vagy a tranzakciónkénti díjak megjelenéséhez) vezet, ami viszont a kártyák iránti kereslet csökkenését eredményezi. Figyelembe véve azt a feltételezést is, hogy a kártyabirtokosok árugálmassága nagyobb, mint a kártyaelfogadó kereskedőké, elképzelhető, hogy számos kártyabirtokos lemond a kártya használatáról, ami viszont a hálózatos hatások következtében a rendszer destabilizálódásához, szélsőséges esetben összeomlásához vezet. A témában született tanulmányok előszeretettel nevezik ezt a forgatókönyvet „halálspirálnak”.²¹³

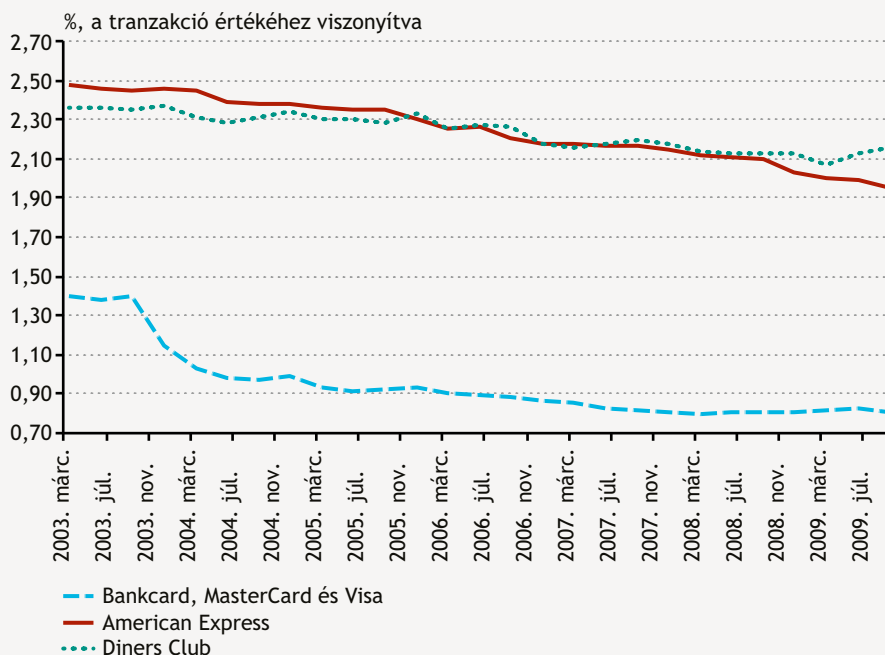
²¹¹ Az ausztrál jegybank a szabályozást először önszabályozás formájában igyekezett elfogadtatni, de ez a törekvés nem járt sikerrel, sőt a kártyatársaságok még pert is indítottak a jegybank ellen arra hivatkozva, hogy az túllépte hatáskörét. A bíróság a vitában végül a jegybanknak adott igazat.

²¹² Az egyeztetések során felmerült az EFTPOS esetében alkalmazott bankközi jutalék eltörlése, de ezt a kereskedők sikeresen megtámadták. A hitelkártyák és az aláírás alapú betéti kártyák esetében a figyelembe vett költségelemek között a feldolgozással, a tranzakciók jóváhagyásával, a kártyacsallással kapcsolatos költségek, valamint a kamatmentes időszak költségei szerepeltek.

²¹³ Frankel-Shampine (2006).

3. ábra

Kereskedői jutalék alakulása Ausztráliában

A szabályozás tapasztalata. Az ausztrál adatok nem igazolják a bankkártyás fizetési piac összeomlásával kapcsolatos félelmeket: a kártyahasználat folyamatosan, nagyjából egyenletes ütemben bővült 2003–2009 között. Ugyancsak nem következett be drámai átrendeződés az egyes kártyatársaságok között. Bár a szabályozás nem érintette a háromszereplős modellt, és azok jóval magasabb kereskedői díjakkal működnek, mégsem következett be a piac átrendeződése: a négy-szereplős kártyarendszerek piaci részesedése kisebb ingadozásokkal tartósan 90% körül alakult.

A szabályozás egyik kiemelkedő tanulsága a felárazás engedélyezésével kapcsolatos. 2005-ig nagyon kevés kereskedő élt azzal a lehetőséggel, hogy felárat alkalmazzon a kártyás fizetési módot választó ügyfeleivel szemben. 2005 után azonban igen gyorsan elkezdett emelkedni a fizetési módszereket megkülönböztető kereskedők száma. A tapasztalat azt mutatta, hogy minél nagyobb egy kereskedő, annál inkább folyomodik a felárazás gyakorlatához. Egy 2009-es felmérés szerint a megkérdezett kis- és közepes méretű kereskedők 18-20%-a alkalmazott felárat, a megkérdezett nagyméretű kereskedők közel 26%-a, míg a legnagyobb kereskedő vállalatoknak közel 35%-a tette ugyanezt.²¹⁴ A hitelkártyás fizetésekkel kapcsolatban említésre méltó fejlemény, hogy a hitelkártyát használók számára kifizetett banki támogatások 2003-tól kezdve folyamatosan csökkentek.

A szabályozás felülvizsgálata. Az Ausztrál Nemzeti Bank 2007-2008-ban átfogó vizsgálatot végzett, amelynek célja a szabályozás eredményeinek és hatásainak feltérképezése és értékelése, valamint a további intézkedési irányok meghatározása volt. Ennek során a nemzeti bank a bankokkal és a kereskedőkkel együttműködve újra, még pontosabban megmérte a különböző fizetési módokkal járó működési költségeket. A kutatás megerősítette a korábbi eredményeket, ismét bebizonyosodott, hogy a hitelkártya-tranzakciók drágábbak, mint az EFTPOS rendszer (a hitelfunkció leválasztásával is), valamint, hogy az alacsonyabb összegű tranzakcióknál a készpénz a legkevésbé költséges fizetési mód.

A felülvizsgálat során ismét felszólaltak a szabályozás ellenzői, így felmerült a szabályozás megszüntetésének kérdése is. Néhány közgazdász álláspontja szerint az alacsonyabb díjmértékek gátolják az innovációt, így egyúttal az iparágban elvárt megtérülések elmaradásaért is felelősek. Empirikus vizsgálatok ugyanakkor épp az ellenkezőjére utalnak: alacsonyabb bankközi jutalékok támogatják az innovációt, mivel a szükséges beruházások nagy része az elfogadói banki oldalon jelentkezik. A jegybank végeredményben a szabályozás fenntartása mellett döntött, és megjelentek a díjmértékek további csökkentését követelő hangok is.

²¹⁴ Reform of the Australian Payments System.

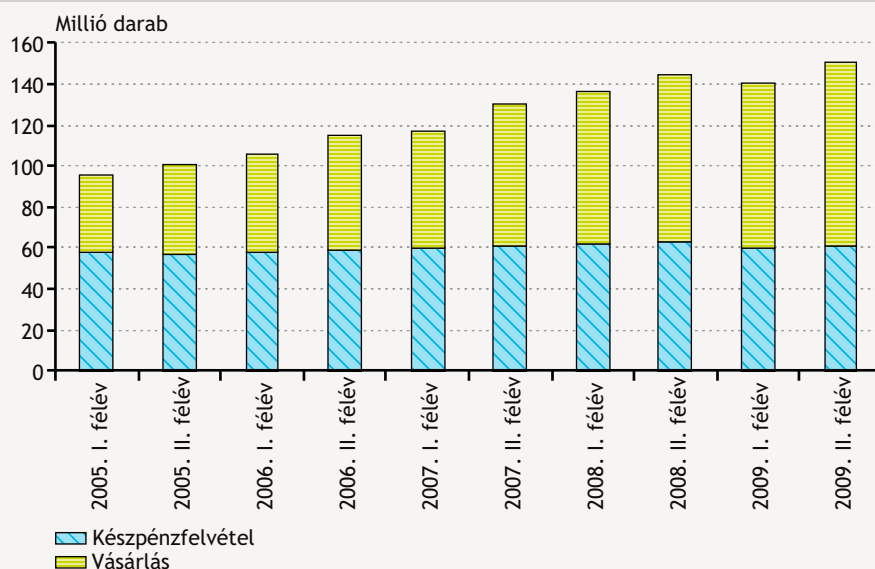
7. A magyarországi bankkártyapiac

7.1. A MAGYARORSZÁGI KÁRTYAÜZLETÁG JELLEMZŐI ÉS FEJLŐDÉSÉNEK BEMUTATÁSA

Bankkártyahasználat Magyarországon. Magyarországon 2009-ben a forgalomban lévő **8,8 millió bankkártya** 98%-a Visa vagy MasterCard védjeggyel ellátott termék volt.²¹⁵ Az ezekkel lebonyolított belföldi készpénzfelvételi és vásárlási forgalom darabszámának megoszlását mutatja a 4. ábra az elmúlt öt év távlatában.

4. ábra

Visa- és MasterCard-kártyákkal lebonyolított vásárlások és készpénzfelvételek aránya

A gazdasági világválságnak tulajdonítható megtorpanás kivételével évről évre fokozatosan nőtt a bankkártyákkal lebonyolított készpénzfelvételi és vásárlási műveletek száma, és ezen belül a vásárlások aránya.

A tranzakciók értékét nézve azonban nem ennyire kedvező a kép: 2009-ben a hazai kártyákkal lebonyolított összes belföldi forgalom 6530 milliárd forintot tett ki, amelynek mindössze **19%-a volt fizetési művelet**, a többi készpénzfelvétel.

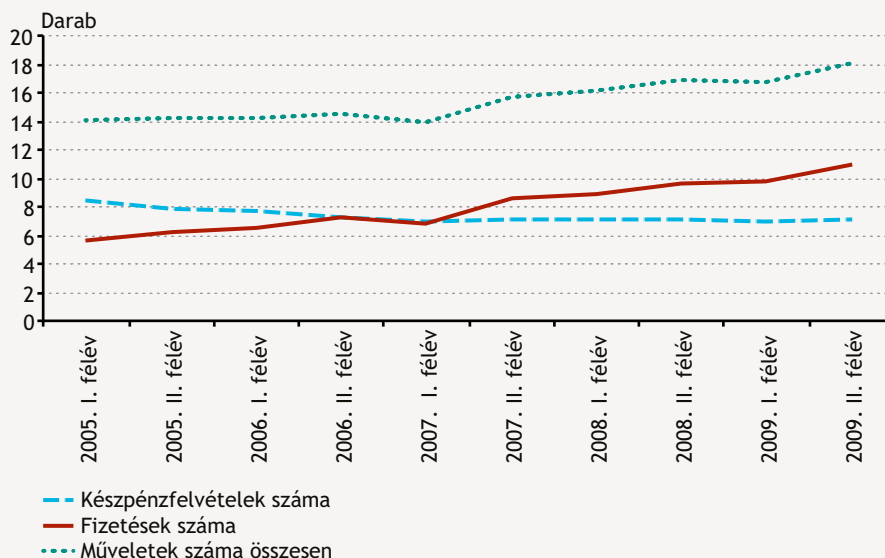
A kártyahasználat gyakoriságát mutatja az 5. ábra, kiemelve az egy kártyára eső fizetési műveletek féléves darabszámát. A 4. és az 5. ábrán is jól látható, hogy 2007 második félévében volt a váltás, ekkor haladta meg először a fizetési műveletek száma a készpénzfelvételekét; a megelőző egy év során közel fele-fele volt a megoszlás.

Miközben egy-egy kártyát félévente átlag hét alkalommal használnak a birtokosaik készpénz felvételére (durván havi egy művelet), 2007 második felétől fokozatosan nő az **egy kártyára eső fizetési műveletek darabszáma**, és már megközelíti a havi két tranzakciót.

²¹⁵ A maradék az American Express védjeggyel ellátott, nemzetközi használatú kártya, illetve a kibocsátó bank saját hálózatában használható termék.

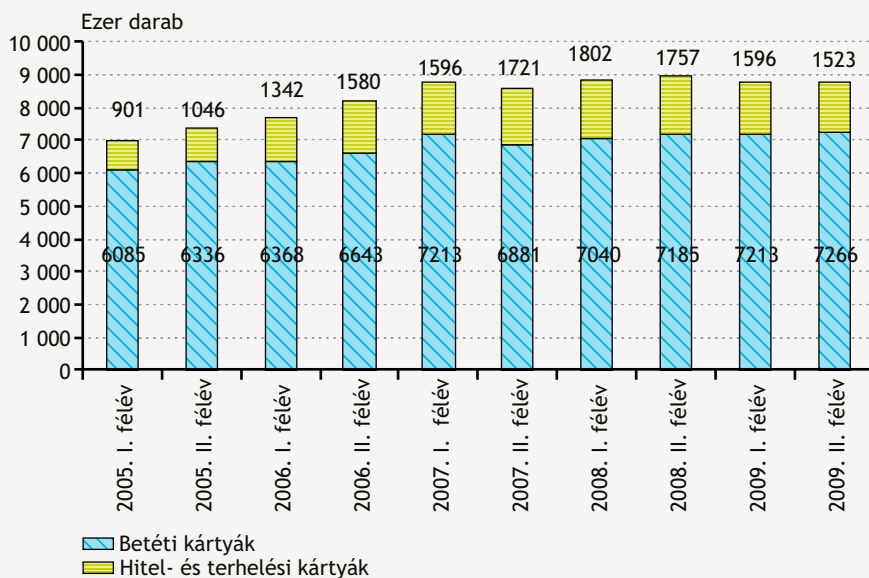
5. ábra

A bankkártyahasználat gyakoriságának növekedése

6. ábra

A betéti, hitel- és terhelési kártyák számának alakulása

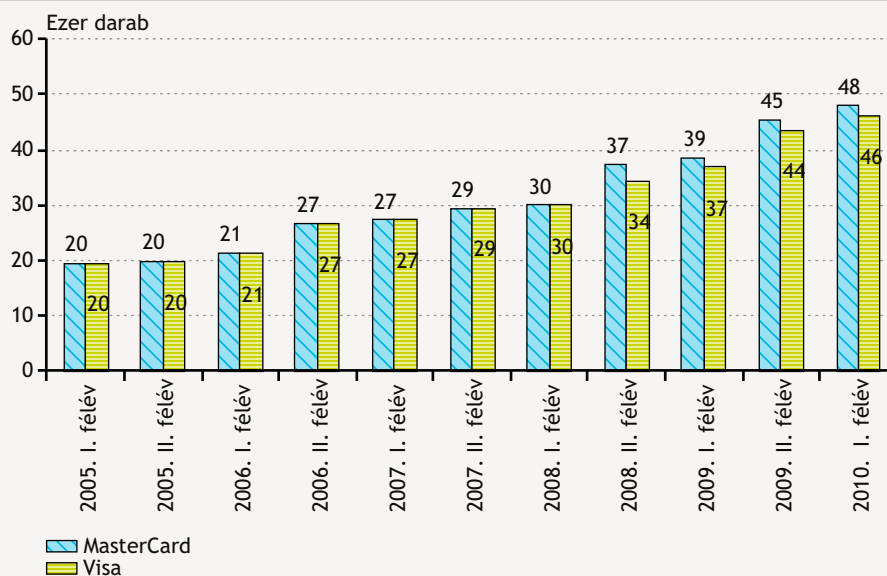

Az egy kártyára eső műveletek számának növekedése a **bankkártyák csökkenő darabszáma** mellett következett be. A kártyaszám növekedésének üteme 2007 második felében volt először negatív²¹⁶, ezt követően enyhe hullámváz után 2009 elejétől – feltehetően a gazdasági világválság hatására – ismét csökkent a bankkártyák száma. Ezen belül is a hitel- és terhelési termékeknek érzékelhető a visszaesés: 2008 második felében 2,5%-kal, az ezt követő két félév során 9,1%-kal, majd 4,6%-kal volt kevesebb a számuk, mint a megelőző félév során. Ez valószínűleg arra vezethető vissza, hogy a súlyosbodó gazdasági nehézségek miatt romló hitel-visszafizetési hajlandóság következményeként a bankok is szigorúbb hitelvizsgálat alá vetették potenciális hitelkártya-birtokos ügyfeleiket. A fentieket részletesen tartalmazza a 6. ábra diagramja, amely a kártyaszám változását mutatja az elmúlt négy év távlatában.

²¹⁶ Egyrészt profiltisztítás miatt a saját védjeggyel kibocsátott kártyakonstrukciók a megelőző évhez képest 47%-kal csökkentek, másrészt a Diners kártyák kibocsátása megszűnt Magyarországon.

7. ábra

A MasterCard- és Visa-kártyát elfogadó üzletek száma

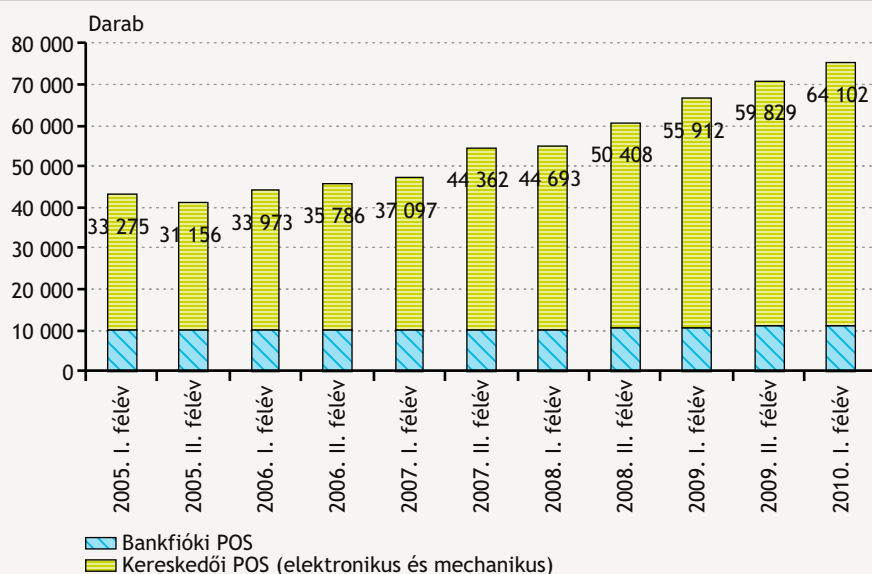

Elfogadói hálózat. A bankkártyák száma és a kártyabirtokosok használati szokásai mellett a bankkártyaüzletág fejlettségének, a kártyák készpénzkímélő használatának fontos mutatója, hogy a bankkártyával **hány üzletben** lehetséges áru és szolgáltatás ellenértékének a kifizetése. A 7. és 8. ábra az üzletek és azok pénztáraiban üzemelő **POS-berendezések** számát emeli ki, ez utóbbiba beleértve az elektronikus terminálokat és a mechanikus, úgynevezett imprintereket is. (Az imprinterekből ma már csak pár száz darab üzemel, egy részük a kis forgalmú üzletekben, ahol nem kifizetődő a drágább berendezés felszerelése, másik részük pedig háttérmegoldás arra az esetre, ha az elektronikus terminál technikai okok miatt nem üzemelne).

A két nemzetközi kártyatársaság védjegyével ellátott bankkártyák elfogadóhelyeinek száma láthatóan viszonylag jelentős mértékben évről évre bővül. 2005 és 2010 között évente a bővülés átlagosan 19%-os volt mindkét kártyatársaság esetében. Miután az elfogadó kereskedők túlnyomó többsége mindkét védjegy elfogadására szerződött, a fenti adatok nem összead-

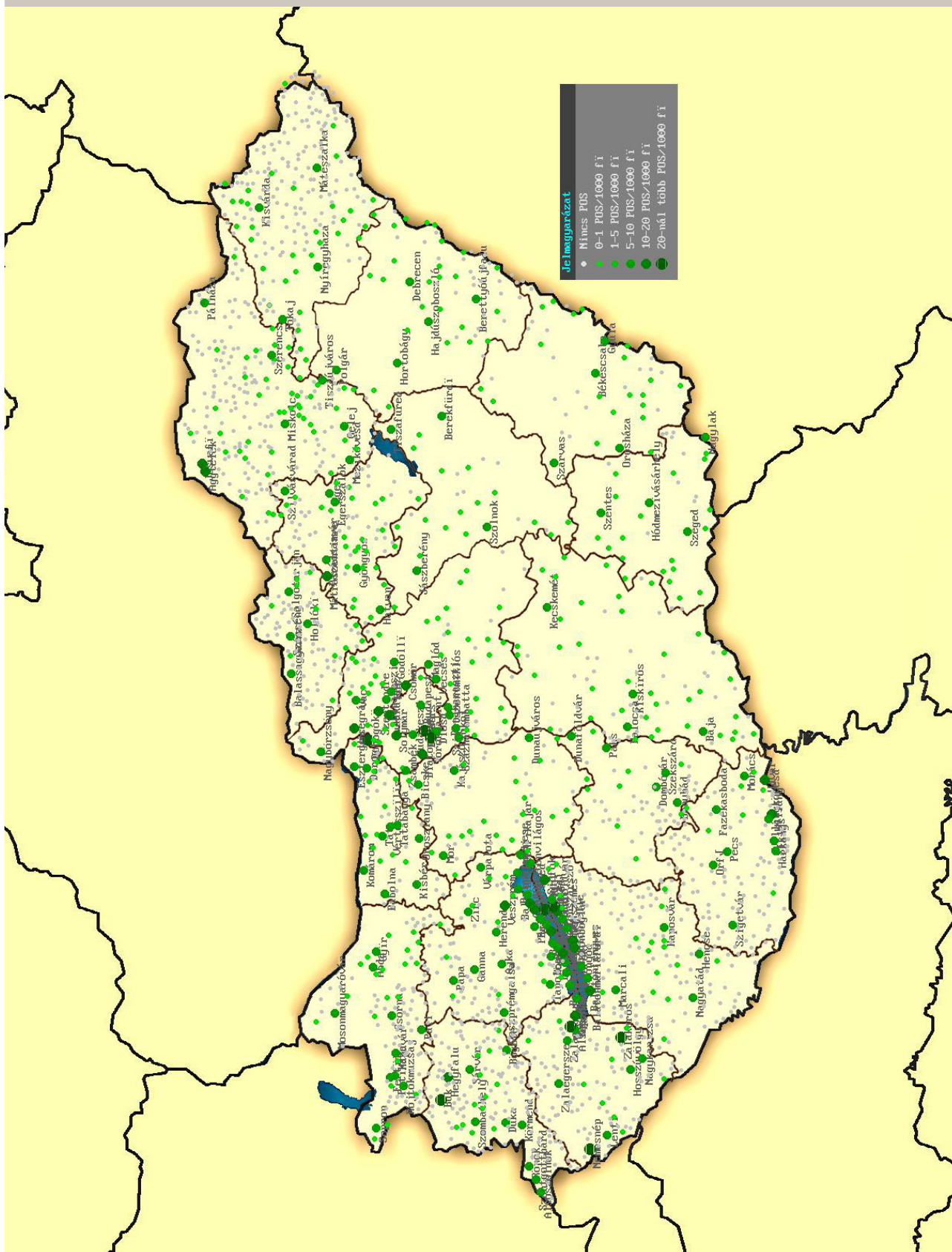
8. ábra

A kereskedői elfogadóhelyeken, postán és a bankfiókokban üzemelő POS-berendezések száma

9. ábra

A kereskedői elfogadóhelyeken üzemelő POS-berendezések száma

Forrás: Helmeczi István (2010): A magyarországi pénzforgalom térképe. MNB-tanulmányok, 84.

hatók, nagyon jelentős átfedéseket tartalmaznak. A POS-terminálok száma is jelentősen bővült az elmúlt 5 évben, évente átlagosan kb. 14%-kal. A KSH adatai szerint 2010-ben kb. 236 ezer (fizikai) kiskereskedelmi egység volt Magyarországon, ez tehát a fenti adatokkal összevetve azt jelenti, hogy a fizikai kereskedelmi egységek 20%-ában lehet bankkártyával fizetni.

Hasonló magyar sajátosság, hogy a bankfiókokban és a postahivatalokban is üzemelnek elektronikus POS-terminálok, amelyek azonban csupán – 4748 ATM-berendezés mellett – a bankkártyával történő készpénzfelvételt biztosítják banki és postai nyitvatartási időben. Ez utóbbiak száma, mint ahogyan a 8. ábrán is látható, jellemzően stagnál, 2010 közepén 11 227 volt.

Az üzletek pénztáraiban üzemelő terminálok földrajzi elhelyezkedését mutatja a 9. ábra, amelyen jól látható, hogy ezek főként Budapesten és a megyeszékhelyeken, valamint a Balatont övező településeken koncentrálódnak; tehát a turisták által látogatott helyeken. A népességarányt tekintve jellemzően az üdülővárosok, üdülőfalvak a listavezetők.

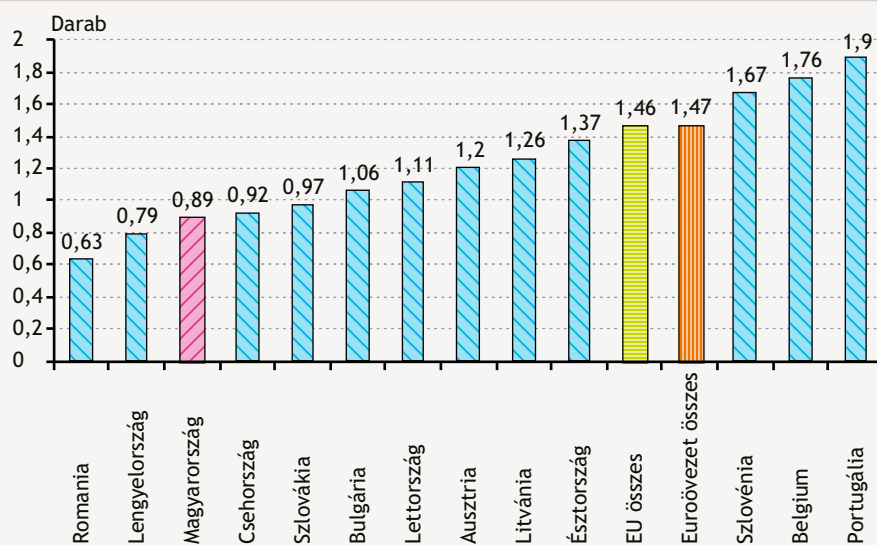
7.2. A MAGYARORSZÁGI KÁRTYAÜZLETÁG FEJLETTSÉGE NEMZETKÖZI VISZONYLATBAN

Ha megvizsgáljuk, hogy mindez mit jelent nemzetközi összehasonlításban, azaz az Európai Unió egyes országaihoz²¹⁷ viszonyítva hol helyezkednek el a hazai bankkártya-üzletág fejlettségi mutatói, a következő képet kapjuk.

10. ábra

Egy főre jutó, fizetési funkcióval rendelkező bankkártyák száma az Európai Unió egyes országában

(2008. év)

Forrás: Európai Központi Bank.

Az EKB adatgyűjtése különválasztja a fizetési és készpénzfelvételi funkcióval ellátott kártyákat, a gyakorlatban azonban a kártyák nagy része mindkét funkcióval rendelkezik. Magyarországon a forgalomban lévő 8,8 millió kártya gyakorlatilag 100%-a alkalmas fizetésre (mindössze 5000 azoknak a száma, amelyek kizárólag készpénz felvételére alkalmasak). Mint ahogyan azt a 10. ábra mutatja, hazánkban az egy főre jutó kártyaszám messze elmarad mind az európai, mind pedig az euroövezeti átlagtól: mindkettőnek a 61%-át teszi ki. Annak ellenére így van ez, hogy az MNB megbízásából a GfK Hungária Piackutató Intézet által a háztartások körében 2010 első felében végzett felmérés²¹⁸ szerint, a háztartások 85%-ában legalább egy fő rendelkezik bankkártyával.

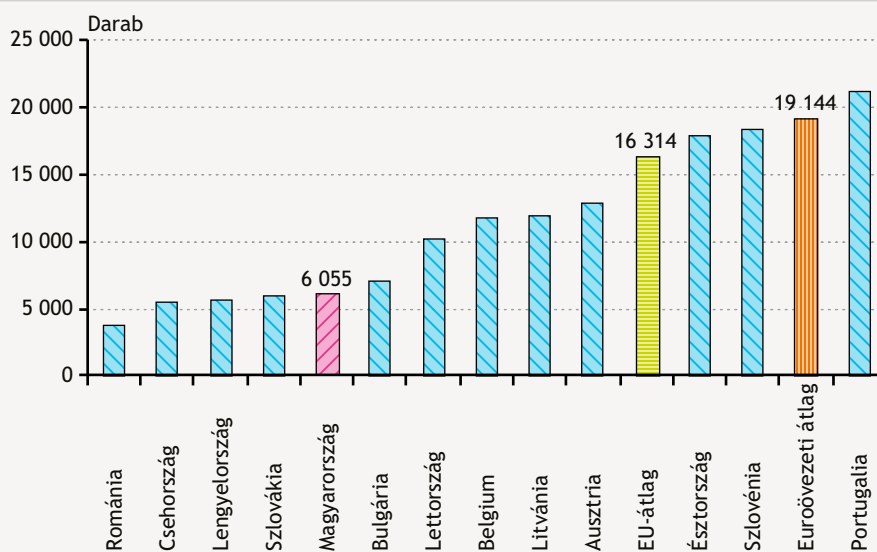
²¹⁷ Az összehasonlítás során a Magyarországgal egy időben és közvetlenül utánunk csatlakozott országokat, valamint azokat emeltük ki, amelyek lélekszáma közel azonos hazánkéval.

²¹⁸ A fizetési módok társadalmi költségeinek felmérése céljából az MNB 2010-ben indított egy projektet, amelynek keretében felmérte a pénzforgalmi szolgáltatói szektor, a vállalatok és a lakosság egyes fizetési módokhoz kapcsolódó költségeit.

11. ábra

Egymillió főre jutó POS-berendezések száma az Európai Unió egyes országában

(2008. év)

Forrás: Európai Központi Bank.

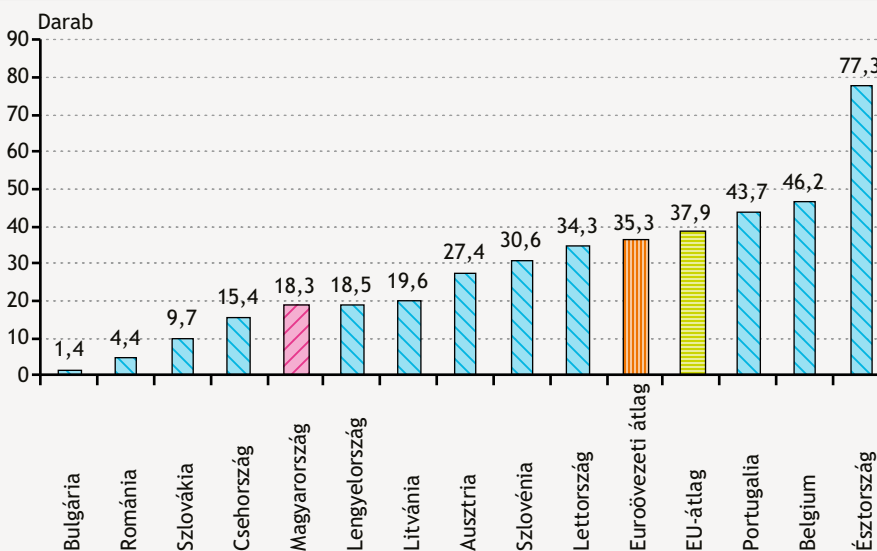
Még nagyobb az elmaradásunk a bankkártyás fizetéseket lehetővé tevő **POS-berendezések** elterjedtsége tekintetében, amely alig több mint **egyharmada az uniós átlagnak**, és kevesebb, mint harmada az euroövezeti átlagnak. Annak ellenére így van ez, hogy Magyarország adata magában foglalja a postahivatalokban és a bankfiókokban üzemelő POS-berendezéseket is (ezek száma 2008 végén 10 374 volt, ez a terminálok 17%-a).

Az egy kártyára jutó **POS-fizetések** száma hazánkban közel a **fele az EU-átlagnak**, és kicsit meghaladja az euroövezeti átlag felét.

12. ábra

Egy kártyára jutó POS-fizetési műveletek száma az Európai Unió egyes országában

(2008. év)

Forrás: Európai Központi Bank.

A magyarországi kártyaüzletág fejlettségéről tehát összességében elmondható, hogy

- az egy főre jutó kártyaszám és a kártyás fizetések gyakorisága az európai átlagtól jelentősen elmarad, és
- ugyanez mondható el az egymillió főre jutó POS-darabszám tekintetében, valamint
- az egy kártyára jutó fizetési műveletek számát illetően is,
- elmaradottságunk mértéke az elfogadás terén nagyobb, mint az egy főre jutó kártyák száma tekintetében.

7.3. A BELFÖLDI INTERCHANGE-DÍJAK ALAKULÁSA MAGYARORSZÁGON

A hazai interchange-díjak kialakulása. Hazánkban nem alakult ki nemzeti kártyarendszer, és a bankkártyás műveletek multilaterális elszámolásának indulásakor, 1995-ben, a magyar bankok a nemzetközi kártyatársaságok rendszeréhez csatlakoztak. Ennek során kezdetben átvették a Visa és MasterCard akkori **európai regionális interchange-díjait**. A későbbiekben azonban nem követték ezeknek a változását (jellemzően csökkenését), ami azt eredményezte, hogy a hazai interchange-díjak 2009-ig jelentősen meghaladták a Visa és MasterCard európai régió belül alkalmazott díjait. A hazai díjak terméktípustól függően elektronikus POS-terminál esetén 0,3–1,4% között mozogtak; illetve az akkor még szélesebb körben üzemelő mechanikus terminálok esetén az 1,6%-ot is elérték.

Bankkártya Fórum. 2004 őszén az akkor még működő Bankkártya Fórum²¹⁹ **kísérletet tett** az interchange-díjak **csökkentésére** egy bizonyos kereskedői kategóriában, a nagy áruházláncoknál. Bár többségi szavazattal a csökkentést elfogadták, néhány bank azonban nem írta alá a változtatás bejelentését a kártyatársaságok felé, ennek következtében a fórum feloszlatta önmagát.

GVH-vizsgálat. A bankok 2008. július végétől felmondták a bankközi jutalékokra vonatkozó megállapodást – feltételezhetően jelentős részben a GVH 2008 elején indult versenyfelügyeleti eljárásának hatására.

Még tartott a vizsgálat, amikor a MasterCard úgy döntött, hogy a bankok megállapodása helyett ők határozzák meg a magyarországi belföldi fizetési forgalomban használatos interchange-díjakat, a Visa esetében pedig automatikusan a határon átnyúló tranzakciók esetében alkalmazott regionális díjak léptek életbe. A Visa International 2009 januárjától, valamint a MasterCard International 2009 februárjától érvényes díjszabását tartalmazza a 2. táblázat, összehasonlításként feltüntetve („>” előtti adatként) a megelőző évek díjait is.

2. táblázat

MasterCard és Visa belföldi interchange-díjai

	Általános	Üzemanyag	Egyéb*	Kis értékű fizetések
MasterCard lakossági (betéti, hitel, Electronic)	1,2% > 0,8%+24 Ft	0,3% > 0,5%+12 Ft	1,2% > 0,5%+12 Ft	1,2% > 0,7% (0,5%)
MasterCard Business	1,2% > 1,35%+24 Ft	0,3% > 0,5%+12 Ft	1,2% > 0,5%+12 Ft	1,2% > 0,7% (0,5%)
Maestro	1,2% > 0,5%+12 Ft	0,3% > 0,5%+12 Ft	1,2% > 0,5%+12 Ft	1,2% > 0,5%
Visa lakossági – betéti	1,2% > 0,26 EUR	0,3% > 0,26 EUR	1,2% > 0,26 EUR	1,2% > 0,26 EUR
Visa lakossági – hitel	1,2% > 0,55%	0,3% > 0,55 %	1,2% > 0,55%	1,2% > 0,55%
Visa Business – betéti	1,2% > 0,6 EUR	0,3% > 0,6 EUR	1,2% > 0,6 EUR	1,2% > 0,6 EUR
Visa Business – hitel	1,2% > 1,3%	0,3% > 1,3%	1,2% > 1,3%	1,2% > 1,3%

* Más, az átlagosnál alacsonyabb díjtételeket alkalmaznak pl. az oktatás, kormányzati elfogadás és az egészségügy területén.

Forrás: Dr. Braun Csaba a „Bankközi jutalék csökkenésének hatása a magyar bankkártya-üzletágra” című, 2009. február 23-i előadásából.

²¹⁹ A Visa és MasterCard tagbankok részvételével 1995-ben alakult fórum a kártyaüzletágban felmerülő, minden tagot érintő kérdések egyeztetésére.

7.4. HAZAI ÉS NEMZETKÖZI INTERCHANGE-DÍJAK ÖSSZEHAJONLÍTÁSA

Ebben a részben összehasonlítjuk a hazai interchange-díjak mértékét néhány olyan európai ország Visa és MasterCard díjaival, amelyeket a nemzetközi kártyatársaságok közzétesznek honlapjukon.

A meglehetősen összetett, interchange-díjakat tartalmazó táblázatokból az összehasonlításhoz az **általános díjakat** emeljük ki, ezek közül is az EMV chipkártyákat elfogadó POS-terminálokön lebonyolított fizetési műveletekre vonatkozó díjakat (a hazai terminálok 86%-a ugyanis ilyen). Nem tartalmazzák a táblázatok:

- a kereskedőspecifikus és a kis összegű fizetésekre (Magyarországon ez 3000 forint) vonatkozó díjakat, valamint más okok miatt a táblázatban szereplőknél esetenként jóval alacsonyabban megállapított díjakat (ilyenek pl. az oktatás, kormányzati elfogadás, egészségügy területén alkalmazottak); valamint
- az internetes kereskedelemre és egyes speciális kereskedőtípusokra (éjszakai bárók, kaszinók, játéktermek) vonatkozó, a táblázatokban szereplőknél magasabbra állított díjtételeket sem.

A következőkben külön vizsgáljuk a két nemzetközi kártyatársaság egyes országok belföldi forgalmában használatos díjtételeit.

7.4.1. MasterCard International interchange-díjai

A 3. táblázat a MasterCard International európai régióön belüli (Intra-EEA), valamint az egyes országok belföldi POS forgalmában felszámított interchange-díjait mutatja.

Mint a 3. táblázatból látszik, Németországban és Finnországban csak a Maestro védjeggyel ellátott kártyák díjait publikálja a kártyatársaság, de például Ausztriában, Bulgáriában, Dániában, Romániában, Szlovákiában minden kártyatermékre vonatkozóan a hazai bankok határozzák meg a díjakat.

Az interchange-díjak szerkezete a MasterCardnál. Fontos még kiemelni, hogy a MasterCardnál nem különülnek el teljesen egymástól a lakossági betéti és hiteltermékek díjai,²²⁰ emiatt a lakossági betéti termékekre kétféle interchange-díjtétel létezik:

3. táblázat MasterCard interchange-díjak			
	MasterCard lakossági (betéti, hitel, Electronic)	MasterCard business	Maestro
Európán belüli regionális díj	0,14%+0,05 EUR	1,25%	0,10%+0,05EUR
Magyarország	0,80%+24 Ft	1,35%+24 Ft	0,50%+12 Ft
összehasonlításhoz néhány európai ország interchange-díjai:			
Belgium	0,80%	1,25%	0,056 EUR
Csehország	1,10%	1,55%	1,10%
Finnország	hazai bankok határozzák meg		0,40%+0,05 EUR
Franciaország	0,47%+0,05 EUR	1,25%	0,40%+0,05 EUR
Németország	hazai bankok határozzák meg		0,24%+0,05 EUR
Olaszország	1,20%	1,25%	0,40%+0,05 EUR
Hollandia	0,80%	1,25%	0,034 EUR
Lengyelország	1,40%	1,60%	1,35%
Szlovénia	0,80%	1,25%	0,40%+0,05 EUR
Svédország	0,80%	1,25%	0,40%+0,05 EUR
Egyesült Királyság	0,80%	1,30%	0,07 GBP

²²⁰ Ennek az oka az, hogy nem tudják szétválasztani BIN (Bank Identification Number) szerint a hitel- és betéti termékeket. A hazai MasterCard tagbankoktól kapott információ szerint a kártyatársaság már dolgozik a probléma megoldásán.

4. táblázat**MasterCard lakossági termékek megoszlása**

MasterCard termékek	Betéti/darab	Hitel/darab	Összesen/darab	Debit %-ban
MasterCard (standard, ezüst, arany, platina)	1 467 044	644 909	2 111 953	69
MasterCard Electronic	88 695	410 364	499 059	18
Maestro (Cirrus/Maestro)	2 783 912	0	2 783 912	100
MasterCard business	3 974	0	3 974	100
Összes MasterCard-kártya	4 343 625	1 055 273	5 398 898	80

- amennyiben a betéti kártyán MasterCard (standard, ezüst, arany, platina), vagy MasterCard Electronic védjegy szerepel, a hitelkártyákkal egyező a felszámított interchange-díj mértéke;
- amennyiben Maestro védjegy szerepel rajta, az előbbinél alacsonyabb interchange-díjat számolnak fel a fizetési műveletre (ez a védjegy kizárólag betéti konstrukciókhoz kötődik).

A vázolt probléma személetesebbé tétele érdekében a 4. táblázatban bemutatjuk a lakossági termékek védjegyenkénti és ezen belül betéti/hitelkonstrukciónkénti megoszlását Magyarországon.

Mint a 4. táblázat mutatja, a Maestro védjegy tipikusan betéti terméket szimbolizál, míg az összes többi lehet betéti és hitelkonstrukció is. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy a MasterCard business védjeggyel ellátott kártya – amelyre külön interchange-díj vonatkozik – is lehet lakossági termék.

A hazai díjtételek mértéke mindhárom kategóriában **jelentősen meghaladja a regionális forgalomban alkalmazott díjakat**, más országokhoz viszonyítva pedig, ha nem is a legmagasabbak, de a felső régióban helyezkednek el Lengyelország és Csehország után.

7.4.2. Visa Europe interchange-díjai

A Visa Europe régiós interchange-díjait, valamint az egyes országok belföldi POS forgalmában felszámított díjait tartalmazza az 5. táblázat.

5. táblázat**Visa interchange-díjak**

	Lakossági termékek		Business termékek	
	hitel/terhelési	betéti	hitel/terhelési	betéti
Európán belüli regionális díj	0,50%	0,15 EUR	1,30%	0,60 EUR
Magyarország	0,55%	0,15%+0,015 EUR	1,30%	0,60 EUR
összehasonlításként néhány európai ország interchange-díjai:				
Ausztria	1,00%	1,00%	1,00%	1,00%
Bulgária	0,40%	0,40%	0,40%	0,40%
Belgium	0,55%	0,15%+0,015 EUR	1,30%	0,60 EUR
Csehország	1,00%	1,00%	n. a.	n. a.
Dánia	0,75%	0,30%	0,75%	0,30%
Finnország	0,55%	0,19%	0,75%	0,19%
Németország	1,58%	1,58%	1,75%	1,75%
Olaszország	0,55%	0,25%+0,1 EUR	1,30%	0,60 EUR
Hollandia	0,55%	0,15%+0,015 EUR	1,30%	0,60 EUR
Lengyelország	1,35%	1,50%	1,90%	1,90%
Románia	1,00%	1,00%	n. a.	n. a.
Szlovákia	0,70%	0,70%	n. a.	n. a.
Szlovénia	1,10%	1,10%	n. a.	n. a.
Svédország	0,55%	0,15%+0,015 EUR	1,30%	0,60 EUR
Egyesült Királyság	0,77%	0,08 GBP	1,40%	0,11 GBP

A lakossági termékek esetében meghaladják a hazai díjtételek a regionális díjakat, de megegyeznek a Belgiumban, Hollandiában, Svédországban alkalmazott mértékkel. Ezzel a legalacsonyabbak között helyezkedünk el.

A kiemelkedően magas díjat felszámító Németország esetében elmondható, hogy többféle, a táblázatban szereplőnél jóval alacsonyabb, kereskedő- és termékspecifikus díjtétele is van, ezért megtévesztő a kiemelt „általános díjtétel” összehasonlítása.

A business termékek vonatkozásában ugyanazt a díjat számítják fel Magyarországon, mint a régió belüli forgalomban.

Összehasonlítva a két nemzetközi kártyatársaság által a magyarországi belföldi forgalomra meghatározott díjakat látható, hogy a Visa díjai alacsonyabbak, mint a MasterCard interchange-díjai. Ugyanez elmondható más országok esetében is.²²¹

7.4.3. Átlagos tranzakciós értékre vetített interchange-díjak

Az átlagos értékű tranzakciókat terhelő interchange-díjak. A 6. és a 7. táblázatban is látható, hogy egyes országokban az interchange-díj a százalékos érték mellett fix összeget is tartalmaz, illetve a betéti termékeknél van, ahol kizárólag fix összegből áll. A további összehasonlíthatóság érdekében rávetítettük ezeket az átlagos tranzakciós értékekre, és így mérjük meg, hogy mennyi interchange-díj terhel egy-egy fizetési műveletet.

A bankkártyás fizetések átlagos tranzakciós értékeinek kiszámításánál az Európai Központi Bank adattárházában publikált pénzforgalmi táblákat vettük alapul, amelyek legutolsó adatsora – jelen tanulmány készítése idején – a 2008. évre vonatkozik. Emiatt alkalmaztuk a nem euróban felmerülő összegek átszámítása során a 2008. december 31-i MNB deviza-közép-árfolyamot.²²² Néhány ország nem adott betéti és hiteltermékekre vonatkozó forgalmi bontást, esetükben az összes bankkártyás fizetési forgalom alapján számítottuk ki az átlagos tranzakciós értéket (ezeket zöld színnel kiemeltük).

Miután a MasterCard a „MasterCard és MC Electronic” kártyára vonatkozó díjtételt betéti és hitelkártyákra egyaránt alkalmazza, ezt rávetítettük a betéti kártyás átlagos tranzakciós értékre is és a hitelkártyásra is. A Maestro védjeggyel ellátott termékekre vonatkozó díjakat a betéti kártyás műveletek átlagos értékére vetítettük, a business kártyás díjtételeket pedig a teljes fizetési forgalom alapján kiszámolt átlagos értékre.

Összehasonlítva, hogy az egyes országokban mennyi interchange-díj terhel egy átlagos, MasterCard kártyával lebonyolított műveletet, megállapítható, hogy Magyarországnál a regionális átlagot ugyan jóval meghaladó euroösszegek szerepelnek a 6. táblázatban, a többi országhoz viszonyítva azonban az alsóbb régióban helyezkedünk el.

Ugyanezt elvégeztük a Visa-kártyákra vonatkozóan is, és azt találtuk, hogy a hazai műveleteket terhelő interchange-díjak tekintetében a többi országhoz viszonyítva az egyik legalacsonyabb a felszámított interchange-díj mértéke.

A MasterCardnál leírtaktól abban térünk el, hogy miután a Visa a businesskártyákon belül megkülönböztet hitel- és betéti interchange-díjat, ezeket a megfelelő átlagos tranzakciós értékekre vetítettük.²²³

A 6. és a 7. táblázat is jól mutatja, hogy minél magasabb egy országban az átlagos műveleti érték az interchange-díj százalékos meghatározása esetén, annál nagyobb az egy tételre jutó interchange-díj összege. A 7. táblázatban kiemeltük azokat az országokat, ahol százalékos mértékben megegyezik az interchange-díj mértéke, átlagos műveleti értékre vetített összege azonban jelentős eltéréseket mutat.

²²¹ Fontos még itt megjegyezni, hogy 2010. december 8-án a Visa és az Európai Bizottság közötti megállapodás értelmében a Visa vállalja, hogy a betéti kártyákra vonatkozó átlagos bankközi jutalék mértéke nem fogja meghaladni a 0,2%-ot az Európán belüli regionális forgalomban. E megállapodás magyar belföldi piacra gyakorolt hatása még nem világos közvetlenül, mindenesetre előrevetítheti a Visa jutalékok akár további csökkenését is. Ez tovább növelné a különbséget a két kártyatársaság által Magyarországra meghatározott jutalékmértékek között.

²²² 1 EUR = 1,0286 GBP.

²²³ Miután az EKB-adatszolgáltatás nem tartalmaz businesskártyák forgalmára vonatkozó adatgyűjtést, a businesskártyák interchange-díját az összes forgalom alapján kiszámított átlagos tranzakciós értékre vetítettük.

6. táblázat

Átlagos tranzakciós értékre vetített MasterCard interchange-díjak

	Átlagos tranzakciós érték (EUR)			Átlagos tranzakciós értékre vetített interchange-díj összege (EUR)			
				Lakossági termékek			Business
	Betéti kártya	Hitel-kártya	Össz-forgalom	MasterCard és MC Electronic betéti	Maestro betéti	MasterCard és MC Electronic hitel (hitel átl. tranz. értékre vetítve)	MasterCard business (össz.forg. átl. tranz. értékre vetítve)
Európán belüli regionális díj	51	75	57	0,122	0,101	0,155	0,713
Magyarország	32	37	33	0,344	0,204	0,385	0,534
összehasonlításul néhány európai ország interchange-díj értékei:							
Belgium	50	56	56	0,402	0,056	0,448	0,705
Csehország	43	50	67	0,477	0,477	0,546	1,039
Finnország	32	36	36	n. a.	0,177	n. a.	n. a.
Franciaország	51	51	51	0,290	0,254	0,290	0,634
Németország	63	76	68	n. a.	0,202	n. a.	n. a.
Olaszország	93	98	98	1,112	0,421	1,176	1,231
Hollandia	43	46	46	0,343	0,034	0,368	0,581
Lengyelország	31	38	34	0,430	0,415	0,393	0,537
Szlovénia	35	35	37	0,283	0,191	0,281	0,468
Svédország	35	19	46	0,281	0,190	0,151	0,569
Egyesült Királyság	58	80	67	0,468	0,068	0,640	0,876

7. táblázat

Átlagos tranzakciós értékre vetített Visa interchange-díjak

	Átlagos tranzakciós érték (EUR)			Átlagos tranzakciós értékre vetített interchange-díj összege (EUR)			
				Lakossági termékek		Business termékek	
	Betéti kártya	Hitel-kártya	Össz-forgalom	Hitel/terhelési	Betéti	Hitel/terhelési	Betéti
Európán belüli regionális díj	51	75	57	0,375	0,15	0,98	0,60
Magyarország	32	37	33	0,202	0,06	0,48	0,60
összehasonlításul néhány európai ország interchange-díj értékei:							
Ausztria	50	111	62	1,115	0,50	1,11	0,50
Bulgária	76	81	78	0,326	0,30	0,33	0,30
Belgium	50	56	56	0,308	0,09	0,73	0,60
Csehország	43	50	67	0,497	0,43	n. a.	n. a.
Dánia	48	84	51	0,631	0,14	0,63	1,44
Finnország	32	36	36	0,198	0,06	0,27	0,06
Németország	63	76	68	1,200	1,00	1,33	1,11
Olaszország	93	98	98	0,539	0,33	1,27	0,60
Hollandia	43	46	46	0,253	0,08	0,60	0,60
Lengyelország	31	38	34	0,510	0,46	0,72	0,58
Románia	53	43	51	0,432	0,53	n. a.	n. a.
Szlovákia	63	54	62	0,379	4,41	n. a.	n. a.
Szlovénia	35	35	37	0,386	0,39	n. a.	n. a.
Svédország	35	19	46	0,104	0,07	0,25	0,60
Egyesült Királyság	58	80	67	0,616	0,78	1,12	0,11

7.5. A HAZAI BANKKÁRTYA FIZETÉSI ÜZLETÁG JÖVEDELMEZŐSÉGE

A már hivatkozott, fizetési módok társadalmi költségei felmérés keretében az MNB tizenegy bankot és egy takarékszövetkezetet (továbbiakban: minta hitelintézetek) kérdezett meg bankkártya-kibocsátói és -elfogadói tevékenységükről, a 2009. évben felmerült költségeikről és bevételeikről. Ugyanezen projekt keretében háromszáz vállalat/kereskedő is megkérdezésre került, hogy lehet-e náluk bankkártyával fizetni, ha nem, miért nem; ha igen, milyen költségekkel jár ez számukra. A fejezet végén ennek tanulságait is összefoglaljuk.

Jelen tanulmányban kizárólag a hazai kibocsátású bankkártyákkal belföldön lebonyolított vásárlási műveletek forgalmát, költségeit és bevételeit vesszük számba. A készpénzfelvételi tranzakciók bevételeire, költségeire itt nem térünk ki.

7.5.1. Az üzletág egészére vonatkozó megállapítások

A magyar bankkártyapiac jövedelmezősége. A hivatkozott felmérés keretében a bankoknak kiküldött kérdőív az alábbi bevételi és költségadatokat kérte, kibocsátói oldalon külön a hitel- és betéti termékekre,²²⁴ az elfogadói tevékenységre, valamint az üzletág egészére vonatkozóan.

Bevételeként kibocsátói oldalon az éves kártyadíjak és a kondíciós lista egyéb tételeinek a vásárlási forgalomra eső hányada, valamint az interchange-díj lett figyelembe véve, hitelkártyák esetében ez kiegészült még a hitelezéshez kapcsolódó kamatbevételekkel és díjakkal.

Elfogadói oldalon a kereskedői jutalék, valamint a kereskedőktől egyéb címen beszedett összegek jelentek meg mint bevételek.

Költségként kibocsátói oldalon a következő tevékenységek bankkártyás vásárlásokra eső részének a feltüntetését kértük a bankoktól:

- ügyfélszerzés és szolgáltatási szerződés,
- kockázatelemzés,
- kártyakibocsátás,
- nem fizetési jellegű műveletek feldolgozása (idetartozik a műveletek felhatalmazása),
- belföldi bankközi elszámolás és kiegyenlítés költsége,
- visszaélések megelőzése és kezelése,
- az ügyfeleknek nyújtott kiegészítő szolgáltatások költségei,
- nemzetközi kártyatársasági tagsági és egyéb díjak,
- ügyfélszolgálat fenntartása,
- irányítási és ellenőrzési tevékenység,
- reklám- és marketingköltség,
- dokumentációkezelés és archiválás,
- pénzmossással kapcsolatos ellenőrzés és egyéb tevékenységek.

Hitelkártyáknál ez még kiegészült a nettó hitelezési veszteséggel (behajthatatlan követelések), a tartozás behajtásának költségeivel, valamint a tőkeköltséggel.

Elfogadói oldalon mindössze annyi a különbség a kibocsátóihoz képest, hogy kártyakibocsátás helyett a POS-terminálok és a vásárlási műveletek menedzselésének a költségeit vettük figyelembe. Ez utóbbinál lett feltüntetve az elfogadó bankok által fizetett interchange-díj összege is.

²²⁴ A hiteltermékek magukban foglalják a terhelési kártyákat is, míg a betéti termékek a hitelkerethez kapcsolódó betéti és az előre fizetett konstrukciókat.

Számítási módszertan. A minta hitelintézetektől kapott bevételi és költségadatokat a jegybanki bankkártyás adatszolgáltatásokból²²⁵ kinyert forgalmi adatok alapján üzletági szintre aggregáltuk.

- Először a minta hitelintézetek belföldi vásárlási forgalmának az értékét viszonyítottuk az üzletági belföldi vásárlási forgalomhoz, és a következőt találtuk: a minta hitelintézetek forgalma a betéti kártyás forgalom 97%-át, a hitelkártyás forgalom 91%-át, a kereskedői elfogadói forgalomnak pedig teljes egészét lefedi.
- Ezekkel az arányokkal számítottuk ki, hogy üzletági szinten mekkora az on-us tételek értéke a hitel- és betéti termékeknél, amelyet a teljes forgalomból levonva megkaptuk a bankközi forgalmat.
- Ezt követően ugyanezekkel az arányszámokkal felszoroztuk a minta hitelintézetek bevételeit és költségeit, így megkaptuk az üzletág egészére vonatkozó bevétel- és költségadatokat.
- Majd ugyanilyen módon aggregáltuk üzletági szintre a kibocsátó bankoknál jelentkező, interchange-díjból származó bevételeket.

Átlagos interchange-díj Magyarországon. Ennek alapján arra az eredményre jutottunk, hogy a teljes belföldi bankkártyás fizetési forgalom százalékában kifejezett belföldi bankok között kifizetett összes interchange-díj – védjegytől, kártyafajtától és kereskedőtipustól függetlenül – a hitelkártyáknál 0,75%, a betéti kártyáknál pedig 0,48% volt. 2009-ben tehát:

- 200,4 milliárd forint hitelkártyás forgalomra 1,5 milliárd forint interchange-bevétel esett;
- 1050,4 milliárd forint betéti kártyás forgalomra pedig 5,0 milliárd forint interchange-bevétel.

Amennyiben csak a valóban bankközi forgalom (off-us tételek) értékére vetítjük az interchange-bevételt, százalékosan a következő jutalékokat kapjuk:

- 156,2 milliárd forint hitelkártyás bankközi forgalom 0,96%-a;
- 567,2 milliárd forint betéti kártyás bankközi forgalom 0,88%-a.

A továbbiakban a teljes belföldi bankkártyás fizetési forgalomhoz viszonyított interchange százalékos arányszámot használjuk az elemzésben.

A bankkártyaüzletág jövedelmezősége. Megvizsgáltuk a bevétel és költségtételek egymáshoz viszonyított arányát és a jövedelmezőséget a teljes üzletági forgalomra, illetve ezen belül a kibocsátói és az elfogadói üzletágra.

A 13. ábra diagramja a bankkártya-elfogadói oldalon már nem tartalmazza (sem a költségek, sem a bevételek között) a kereskedők által a jutalék részeként fizetett, összesen 6,5 milliárd forintos interchange-díj összegét, amelyet az elfogadók kifizetnek a kibocsátó bankoknak. A kibocsátó bankok bevételi számaiban viszont szerepel az elfogadók által átutalt interchange-díj, betéti és hitelkonstrukcióra bontva. A megbontást a fizetési módok társadalmi költségei felmérés keretében bekért információ alapján végeztük el: a bevételek között elkülönítve szerepelt a hitel- és betéti kártyát kibocsátó bankok interchange-bevétele.

Abszolút értékben nézve a költségeket látható, hogy ugyanazon forgalomra vonatkoztatva a kibocsátói üzletágban felmerülő költségek (a két kártyatípusra együtt) jóval magasabbak, mint az elfogadói üzletághoz kapcsolódó költséghányad. **A számok tehát igazolják azt a feltételezést, hogy a kibocsátó és elfogadó bankok közötti költségmegosztás nem egyenletes** – ezt próbálhatja kompenzálni az interchange-díj.

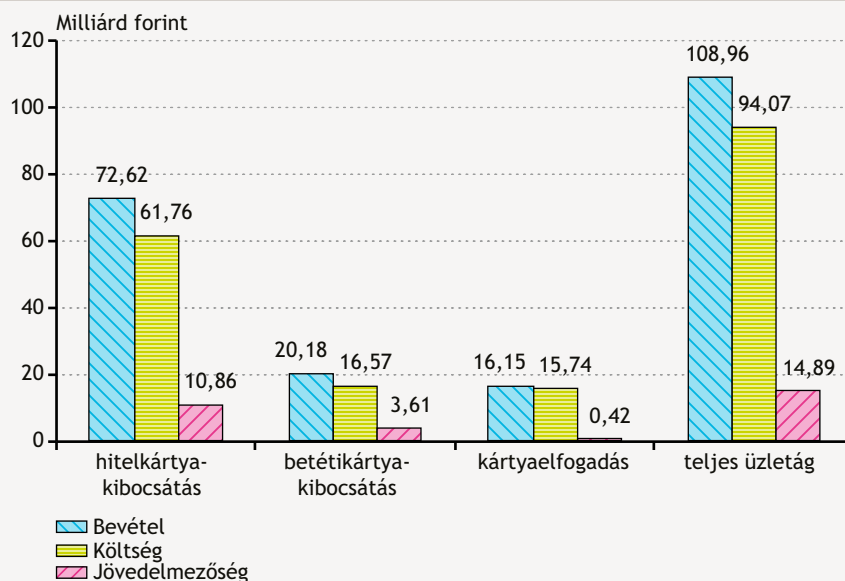
Jövedelmezőség interchange-díj nélkül. A bevételek és költségek hányadosát tekintve az is megállapítható, hogy a bankkártya-üzletág kibocsátói oldalán – az interchange-díjat is beszámítva – arányaiban és abszolút értékben nagyobb mértékben realizálnak jövedelmet a bankok, mint az elfogadói oldalon. Az **interchange-díj nélkül, mint ahogyan azt a 14. ábra diagramja is mutatja, a kibocsátói üzletág egészének jövedelme jelentősen csökkenne, de összességében még mindig jövedelmező lenne az üzletág.**²²⁶

²²⁵ A kibocsátói üzletági adatokat tartalmazó P27-es és az elfogadói adatokat tartalmazó P07-es azonosító számú MNB-adatgyűjtések.

²²⁶ Itt azzal a feltételezéssel éltünk, hogy amennyiben nincs interchange-díj, úgy az eltűnik a kereskedők felé felszámított teljes kereskedői jutalékból is, ezért látható a teljes iparágban profitcsökkenés. A két állapot teljes üzletági profitja közötti különbség tehát a kereskedőknél csapódna le.

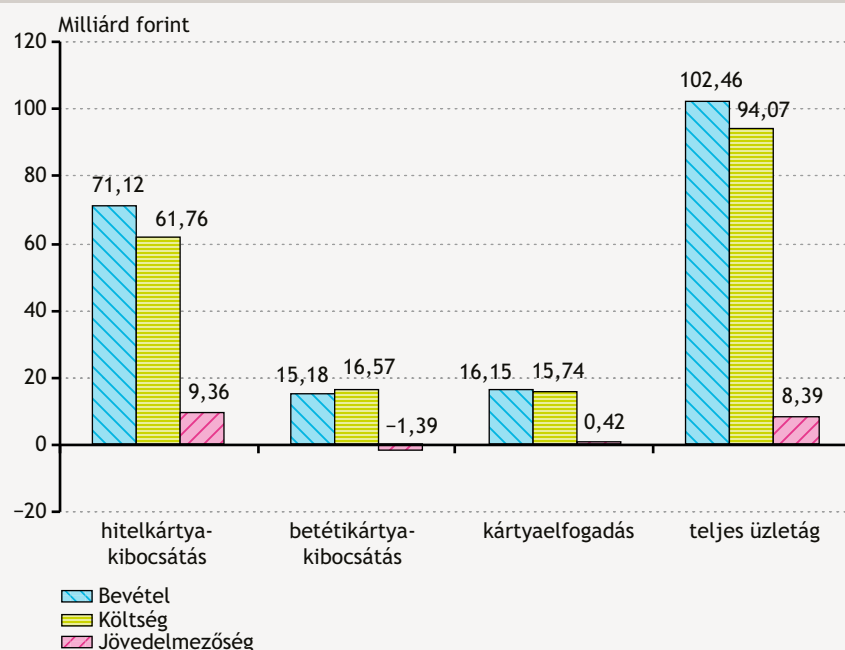
13. ábra

A bankkártyaüzletág jövedelmezősége

14. ábra

A bankkártyaüzletág jövedelmezősége interchange-díj nélkül

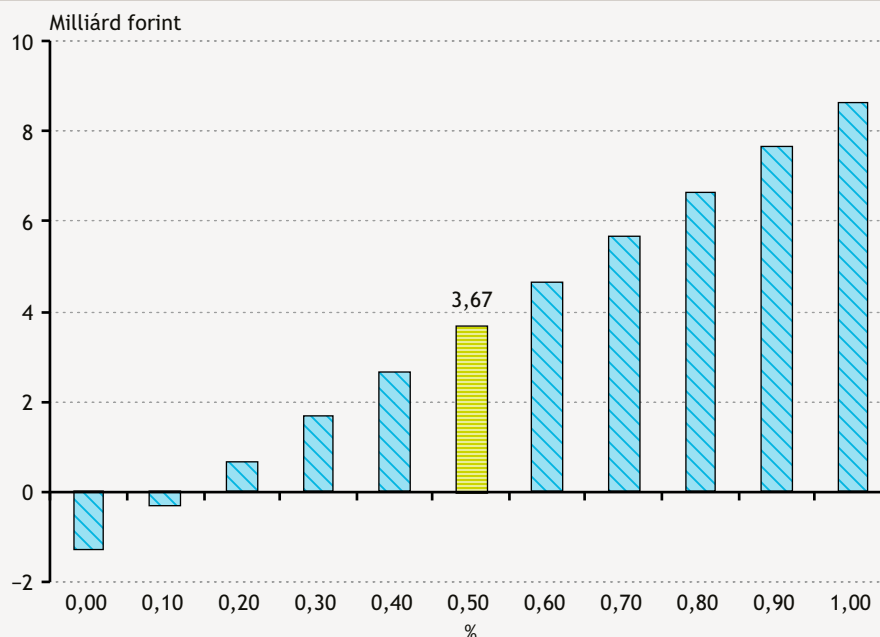

A 14. ábra azonban azt is mutatja, hogy a **hitelkártya-kibocsátói üzletág** jóval magasabb költségekkel és bevételekkel jár, ugyanis bevételi oldalon magában foglalja a határidő előtt vissza nem fizetett tartozások kamatait és a hitelezéshez kapcsolódó egyéb díjakat is, költségoldalon pedig a behajthatatlan hitelekkel szembeni veszteséget. Amennyiben a **hitelkártya-üzletágban** realizált jövedelmet csökkentjük az **interchange-díj** összegével, még mindig pozitív a szaldó.

Egészen más azonban a helyzet a **betéti kártyák** esetében, itt ugyanis az **interchange-bevétel** nélkül **veszteségessé válik az üzletág**. A **betéti kártyákra** vonatkozóan ezért megvizsgáltuk azt is, hogy az **interchange-díj** további csökkenése mit eredményezne az üzletág egészének jövedelmezőségére.

15. ábra

A betéti kártyák kibocsátásának jövedelmezősége különböző interchange-díjak mellett

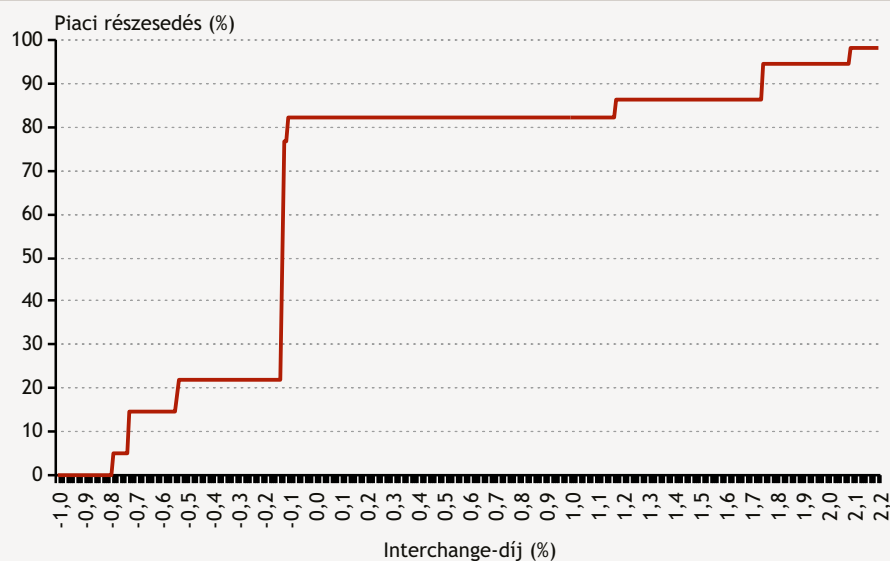

A 15. ábrán kiemeltük a jelenlegi 0,48%-os, forgalomarányos interchange-díjhoz tartozó jövedelmet, és megnéztük hogyan változna a jövedelem magasabb, illetve alacsonyabb díj esetén. Megállapítható, hogy **0,13%-os interchange-díj esetén válik veszteségessé a betéti kártya kibocsátói üzletág egésze.**

A nyereséges kibocsátók piaci részesedése. Azt is megvizsgáltuk, hogy különböző mértékű, forgalomarányos interchange-díjak mellett a betétkártya-piac hány százaléka maradna nyereséges. A 16. ábra azt mutatja, hogy a jelenlegi, 0,48%-os interchange-díj mellett a teljes belföldi betétkártya-forgalom 82,3%-át adó kibocsátó bankok esetében nyereséges az üzletág. Érdekes azonban, hogy nulla interchange-díj mellett még mindig ugyanez maradna a nyereséges betétkártya-kibocsátás forgalmon belüli aránya, és csak -0,13%-os bankközi jutalék mellett esne le 22%-ra.

16. ábra

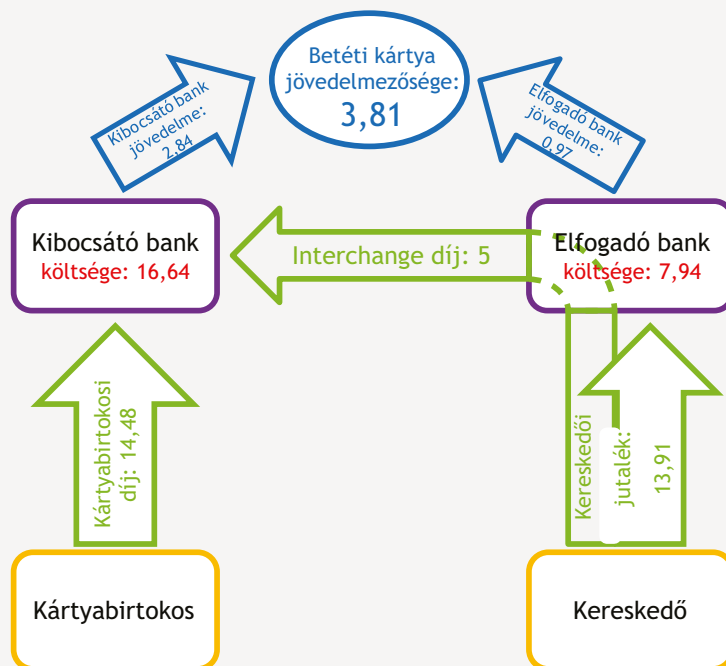
A nyereséges betétkártya-kibocsátók piaci részesedése változó interchange-díj mellett

17. ábra

A betétikártya-üzletág jövedelmezősége

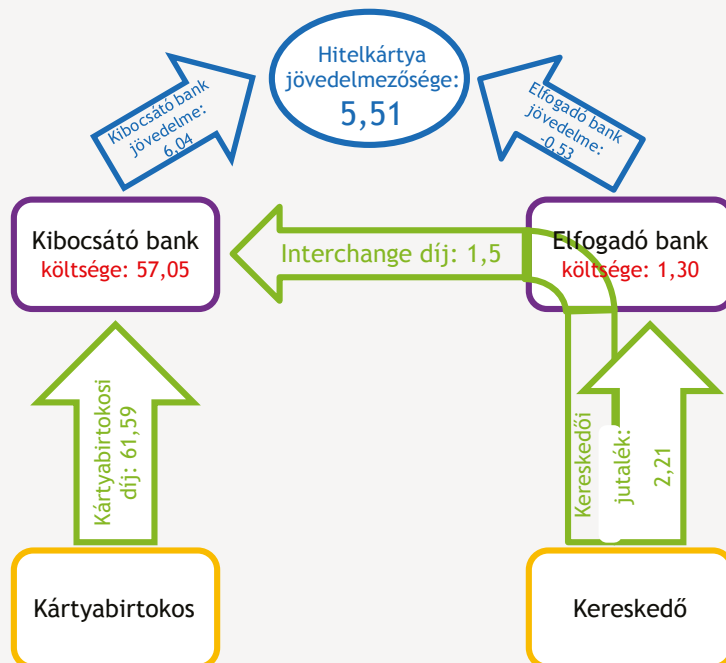
(Mrd Ft)

18. ábra

A hitelkártya-üzletág jövedelmezősége

(Mrd Ft)

Dijáramlás. A 17. és a 18. ábra a 13. számú ábrán feltüntetett költségek és bevételek áramlását mutatja a kártyaüzletág egyes szereplői között betéti és hitelkonstrukció esetén. Az elfogadó bank költségeit és bevételeit tranzakciószám alapján osztottuk fel a betéti és hitelkártyák között.

A 17. ábra azt mutatja, hogy betéti konstrukció esetén a 2009-es év során összesen mekkora összegben fizettek jutalékot a kereskedők bankjaik részére, illetve azt, hogy ebből mennyit utaltak tovább az elfogadók interchange-díj címén a kibocsátók részére. A kibocsátóknak ezenkívül bevételeik származik még a kártyabirtokosi díjakból is. A költségek és bevételek különbsége a bankoknál jelentkező nyereség, amely együttesen az egész betétikártya-üzletág jövedelmezőségét adja.

Ugyanezt megvizsgáltuk hitelkártya-konstrukció esetén is. A 17. és a 18. ábra – a költségek és bevételek összegén és a jövedelmezőségen kívül – abban is különbözik egymástól, hogy a hitelkártya-konstrukciónál a kártyabirtokosoktól származó bevételek magukban foglalják az ügyfelek részére nyújtott hitel miatt keletkező bevételeket is. A költségoldalon szintén szerepel a behajthatatlan követelések miatti veszteség, a tartozások behajtásának költségei és a tőkeköltség is.

7.5.2. Az egyes bankokra vonatkozó megállapítások

Kibocsátói üzletág

Először azt vizsgáljuk meg, hogy a bankkártya-kibocsátói üzletág – illetve ennek a belföldi fizetési műveleteket felölölő része – bevételei és kiadásai hogyan alakultak 2009-ben pár kiemelt banknál a kibocsátói és az elfogadói üzletágban.

A **hitelkártya-kibocsátás**, két bank **kivételével**, 0,85%-os forgalomarányos interchange-díj mellett **jövedelmező** a felmérésben részt vevő bankok számára, bevételeik ugyanis meghaladják költségeiket.

Ha ugyanezt a **betéti kártyák** kibocsátására is megvizsgáljuk, azt látjuk, hogy öt bank esetében a **költségek meghaladják a bevételeket**, tehát ezeknél a bankoknál – már a **jelenlegi, 0,48%-os interchange-díj mellett is** – **önmagában veszteséges a betétikártya-üzletág**.

Megvizsgáltuk, milyen súlyuk van a kibocsátói üzletágban jelen lévő bankoknak – az általuk kibocsátott kártyákkal lebonyolított belföldi fizetési forgalom alapján – a hazai bankkártya-üzletágban.

Megállapítható, hogy a bankkártyás fizetési forgalom alapján a betétikártya-kibocsátói üzletágban rendkívül magas a koncentráció. A tíz vizsgált bank közül három esetében meghaladják a bevételek a kiadásokat, míg egy banknál önmagában veszteséges a betétikártya-üzletág. **Amennyiben tovább csökkenne az interchange-díj, a forgalom egyötödét adó öt, már jelenleg is veszteséges bank kénytelen lenne felülvizsgálni a betétikártya-kibocsátói üzletágát:**

- vagy a kártyabirtokosi díjakat kénytelenek emelni, és ez azzal a következménnyel járhat, hogy ügyfelei átmennek egy olyan bankhoz, ahol alacsonyabbak a díjak,
- vagy esetleg fontolóra veszik a betétikártya-kibocsátói tevékenység beszüntetését.

Mindkettő a koncentráció további növekedését eredményezné az üzletágban, ami a verseny csökkenéséhez és feltehetően a kártyabirtokosi díjak emelkedéséhez vezethet.

Az egyes bankok helyzete interchange-díj nélkül. Azt is megnéztük, hogy annál az öt banknál, amelynél a jelenlegi interchange-díj mellett nyereséges a betéti kártyák kibocsátása, mi történik, ha nullára csökkentjük a díj mértékét. Azt találtuk, hogy ezeknek a hitelintézeteknek a bevételei nulla interchange mellett is meghaladják a költségeiket. **Ez továbbá azt jelenti, hogy a betétikártya-kibocsátás nulla interchange mellett, a betétikártya-vásárlási forgalom 82%-át adó öt hitelintézetnél még mindig nyereséges maradna.** Összehasonlításként: jelenleg 24 hitelintézet érdekelt Magyarországon betétikártya-kibocsátásban (jelen tanulmányban ide vesszük a hitelkerethez kapcsolódó betéti konstrukciókat is).

A **hitelkártya kibocsátások terén jóval egyenletesebb az üzletág bankonkénti forgalmi megoszlása**, és mindössze két bank realizál veszteséget, ezek együttes részesedése a hitelkártyák forgalmában 21%. A hitelkártya-üzletág jövedelmezőségét az interchange-díj mértéke jóval kevésbé befolyásolja (a jövedelem 15%-a), ezért csökkentése feltehetően nem járna olyan drasztikus következményekkel, mint a betéti kártyáknál.²²⁷ **Amennyiben nullára csökkenne a díj, a jelenleg nyereséges hét bank – akik a hitelkártya-vásárlási forgalom 68%-át képviselik – továbbra is nyereséges**

²²⁷ A forgalom 11%-át kitevő bankok jövedelmezőségéről nincs információnk.

maradna. Jelenleg 18 hitelkártyát kibocsátó bank van Magyarországon (jelen tanulmányban idevesszük a terhelési konstrukciókat is).

Elfogadói üzletág

A kereskedői **elfogadói üzletágban** egy bank esetében közel azonos nagyságrendű a bevétel és költség (valamivel magasabb a bevétel), kettő esetében pozitív a szaldó, három **banknak** viszont **veszteséges a bankkártya-elfogadási tevékenysége**. Ezen három bank közül kettő pár éve kapcsolódott be az elfogadói üzletágba.

Itt is megvizsgáltuk, hogyan alakult az egyes bankok belföldi vásárlásokat felölölő elfogadói forgalma, és miután a kereskedői elfogadóhelyekért folytatott versenyben fontos szerepe van, azt is megnéztük, hogy ezen belül mekkora az on-us tételek aránya.

A koncentráció az elfogadói üzletágban is jelentős: kettő **elfogadó bank kereskedői hálózatában bonyolódik le a belföldi kártyás vásárlások 93%-a**.

Megvizsgáltuk az elfogadói üzletágban jelen lévő bankoknál az on-us tételek arányát is. Itt egy bank kivételével mindegyik szereplőnél 10% körüli, vagy az alatti ezen tranzakciók aránya, egy szereplőnél viszont ennél jelentősen magasabb. Miután az on-us műveleteknél a kereskedői jutalék interchange hányada is az elfogadó banknál marad (a kibocsátó és az elfogadó ugyanaz a bank), ahol nagy az on-us arány, magasabb a bevétel.

A bankközi jutalék csökkentésének lehetséges hatásai. Átgondoltuk, milyen következményekkel járna az interchange-díj csökkentése, és a következőkre jutottunk:

- két bank esetében jelenleg van folyamatban az elfogadói üzletág kiépítése, forgalmi részarányuk egyelőre elhanyagolhatónak mondható, összesen 2,2%;
- egy, az elfogadói üzletágban jelentős, de jelenleg veszteséges szereplő esetében más a helyzet: 2009-ben az elfogadói forgalomarányos interchange-díj 0,77% volt – ha ez 0,36%-ra csökkenne, nullszaldós lenne az üzletág.

Az interchange-díj csökkenése tehát javíthatja az induló és a jelenleg veszteséges elfogadói üzletággal rendelkező bankok pozícióját, de ugyanúgy kedvezően hat a már most is nyereséges bankok üzletvitelére is. A domináns helyzetben lévő bank tehát arányaiban ugyanúgy, vagy még jobban növelheti elfogadói hálózatát, ugyanis a nagyarányú on-us forgalma miatt alacsonyabb interchange mellett is jobb alkupozícióban marad a kereskedőkkel szemben, mint a kisebb on-us hányaddal, következésképpen kisebb arányú interchange- „megtakarítással”²²⁸ rendelkező bankok.

7.6. A KÁRTYAELFOGADÁSSAL KAPCSOLATOS KERESKEDŐI ATTITÜDÖK

Az MNB-nél 2010-ben megvalósult, a fizetési módok társadalmi költségeit felmérő projekt keretében, a jegybank megbízásából a GfK Hungária 2010 első félévében háromszáz kereskedő/beszedő céget²²⁹ kérdezett meg többek között arról, hogy lehet-e náluk bankkártyával fizetni, ha igen, milyen mértékű volt a kereskedői jutalék a 2009-es évben, illetve ezen felül számított-e fel a bankjuk egyéb díjat.

A bankkártyás fizetést elutasító kereskedők. A háromszáz kereskedő egyharmada teszi lehetővé üzleteiben (összesen 1193 üzletben) a bankkártyás fizetést. Akik nem fogadnak el bankkártyát, azoknak – mint ahogyan azt a 19. ábra is mutatja – 16%-a indokolta azzal, hogy túl drágának találja.

Összehasonlításképpen: a Gazdasági Versenyhivatal által 2007-ben „A kártyaelfogadással kapcsolatos kereskedői attitűdök”²³⁰ vizsgálata céljából végzett felmérése szerint a megkérdezett kereskedők 14%-a válaszolta azt, hogy alacsonyabb kereskedői jutalék esetében bevezetnék a kártyaelfogadást.

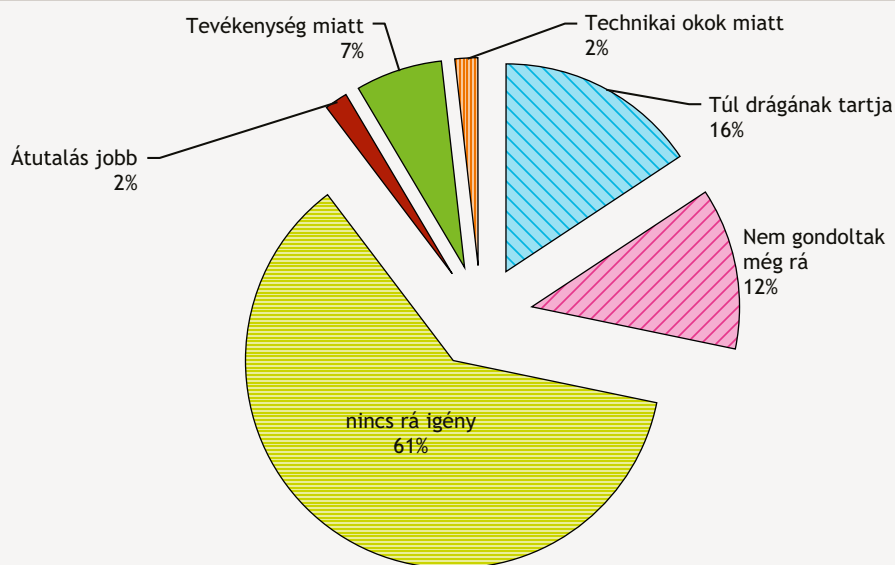
²²⁸ A kereskedői jutalék interchange része on-us forgalom esetén az elfogadó banknál marad.

²²⁹ A felmérés általában a fizetési eszközök használatára vonatkozott, beleértve a készpénzfizetést, átutalást, beszedést, sárga csekket és a bankkártyát is.

²³⁰ A tanulmány elérhető az alábbi linken: <http://www.gvh.hu/domain2/files/modules/module25/97318AF1C2E2BD62.pdf>.

19. ábra

Bankkártya-elfogadás elutasításának indoklása

Megnéztük, hogy milyen szektorban tevékenykednek azok a kereskedők, akik „túl drágának” tartják a bankkártya-elfogadást, illetve akiknek „nincs igényük rá”. A 20. és a 21. ábra mutatja, hogy mit találtunk.

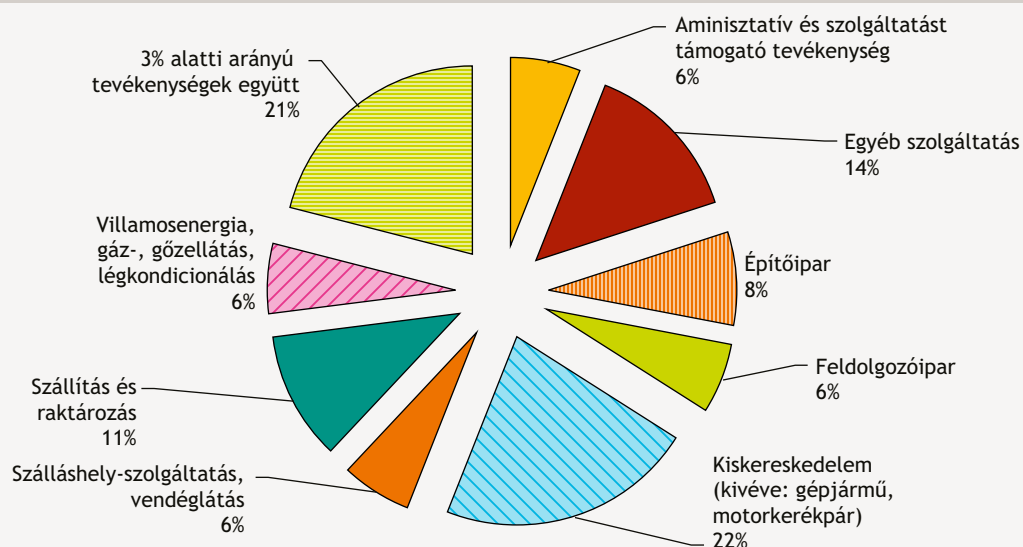
Valamivel több, mint egyötöde a bankkártyás fizetést túl drágának tartó (és ezért visszautasító) kereskedőknek a „kiskereskedelemben” tevékenykedik, de jelentős részarányt képvisel még az „egyéb szolgáltatói szektor”, valamint a „szállítás és raktározás” is. A többi szektornak egyenként 10% alatti a részesedése.

Azoknak a kereskedőknek az egyötöde, akik szerint üzleteikben nincs igény a bankkártyás fizetésre, az „egyéb szolgáltatói szektorban” tevékenykedik, de a „feldolgozóiparban” valamint a „szállítás és raktározásban” érdekelt üzletek is 10%-ot meghaladó arányban nem látják szükségét a kártyás fizetés bevezetésének.

A felmérés nem tért ki arra, hogy miért nincs igénye a válaszadónak a bankkártyás fizetés bevezetésére, de informális tudásunk szerint, több esetben **adóelkerülés** áll mögötte. Egyes kereskedők ugyanis azért nem fogadnak el bankkártyát,

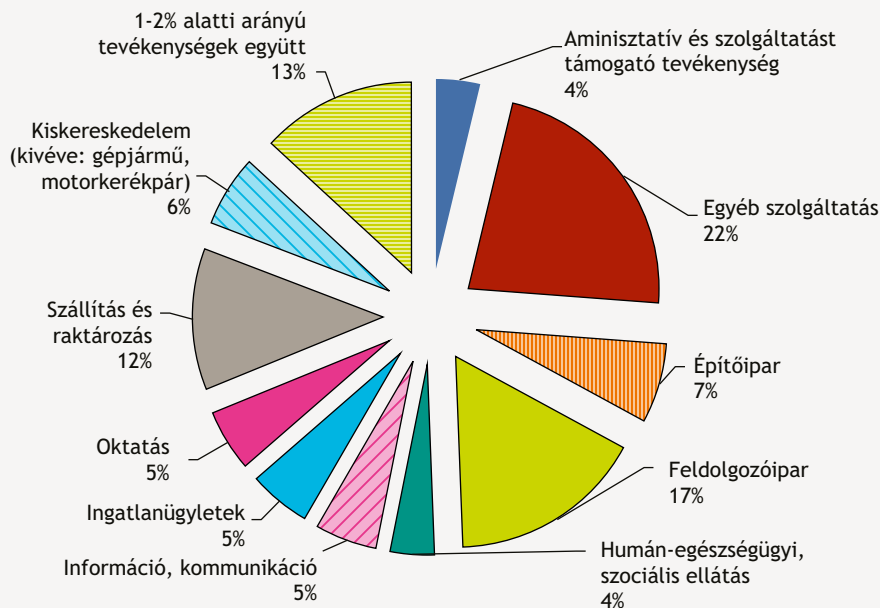
20. ábra

A „túl drága” kategória szektorális megoszlása

21. ábra

A „nincs rá igény” kategória szektorális megoszlása

mert ebben az esetben nemcsak a kereskedői jutalékot kell megfizetniük, hanem – miután „nyoma van” a fizetésnek – a termék után járó áfát is, ami jelentős többletköltség ahhoz képest, ha számla nélkül, készpénzért értékesíti az árut.

A kereskedői jutalék maximálásának hatása. A felmérés során azt is fel kívántuk mérni, hogy a kereskedői jutalék 2%-ban történő maximálásának²³¹ – ami 2010. május 1-jétől hatályos – volt-e hatása a bankkártya-elfogadói üzletágra. Megkérdeztük a bankkártyás fizetést elfogadó száz kereskedőt arról is, hogy a szabályozást megelőzően (azaz 2009-ben) mekkora jutalékot fizettek bankjuknak. Kiszűrtük azokat, akik vagy nulla jutalékot adtak meg, vagy nem nyilatkoztak a jutalék mértékéről – ezek száma jelentős, ugyanis a szűrést követően maradt 57 Visa- és 57 MasterCard-kártyát elfogadó kereskedő²³² (az American Expressre és a Diners Clubra is kértünk adatokat, ezekre magasabb jutalékot tüntettek fel a megkérdezettek – jelen tanulmány viszont elsősorban a négy szereplős kártyarendszerekre fókuszál). A két kártya védjegyre vonatkozóan nagyjából azonos válaszokat kaptunk, mint ahogyan ezt a 22. ábra is mutatja.

A válaszokból az tűnt ki, hogy a két védjegyet illetően, a kereskedők jelentős többsége – MasterCardnál 89%; Visánál 84% – már a szabályozás előtt is 2%-os vagy az alatti jutalékot fizetett. Az 1%-os jutalékot fizetők köre a következő ágazatokban tevékenykedik: üzemanyag-társaságok, napi fogyasztási cikkek, szálláshely és vendéglátás, divatáru-kereskedelem, művészet és szabadidős tevékenységek. A 2% feletti jutalékot fizetők jellemzően a napi fogyasztási, elektromos/tartós fogyasztási cikkek, valamint a lakásfelszerelés és egyéb szolgáltatási területen tevékenykednek. Összehasonlítva a két kört, láthatóan vannak átfedések, ami feltehetően abból adódhat, hogy például az internetes kereskedők vagy az éjszakai bárók, játéktérmekek – miután a fizetés biztonsága szempontjából a veszélyesebbek közé tartoznak – általában magasabb jutalékot fizetnek.

Bár jelen tanulmány nem foglalkozik a háromszereplős kártyarendszerekkel, a teljesség kedvéért megemlítyük a következőket: az American Express-kártyák elfogadásánál 23 kereskedő nyilatkozott a jutalékról – 65%-a fizetett 2%-ot, a többiek 3-5%-ot. A felmérésben résztvevők közül kilencen fogadtak el Diners Club-kártyát, ezek mindegyike 3-5%-os jutalékot fizetett.

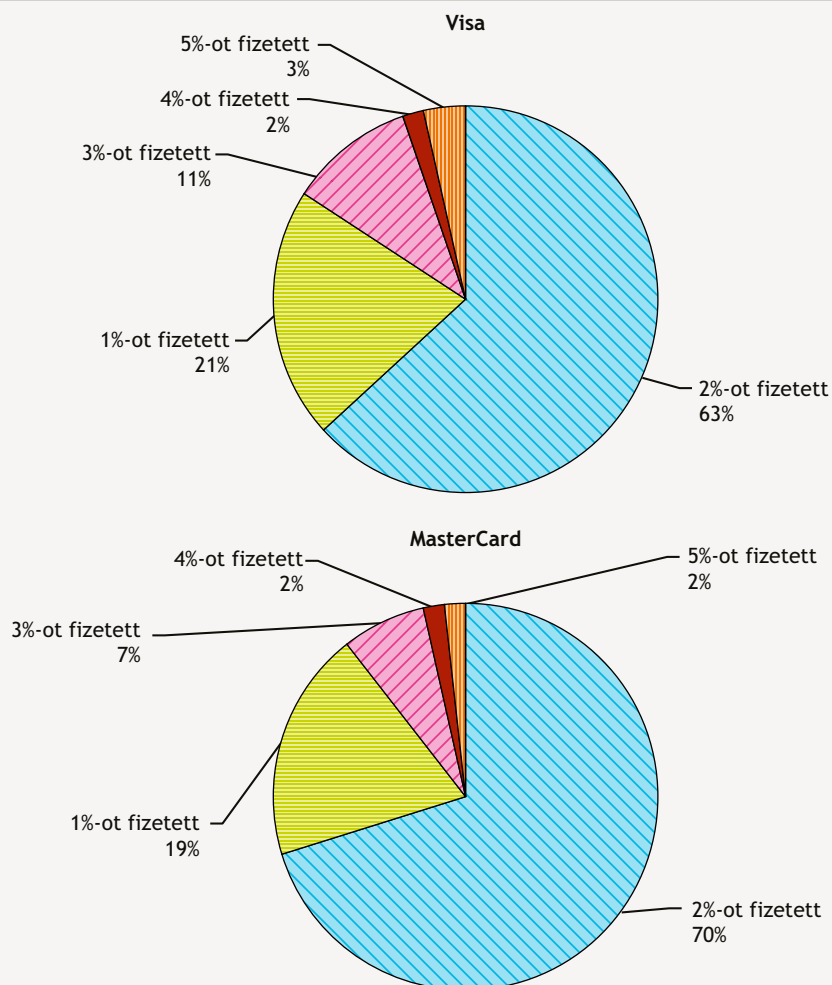
A felmérés alátámasztotta azt a feltételezést, hogy a kártyát elfogadó üzletek, illetve az ott üzemelő POS-berendezések számának növekedése fordítottan arányos a jutalék mértékével.

²³¹ A szabályozásról részletesen a következő fejezetben írunk.

²³² A kereskedők többsége mindkét kártyát elfogadja, de van, akinél vagy csak Visa-, vagy csak MasterCard-kártyával lehet fizetni.

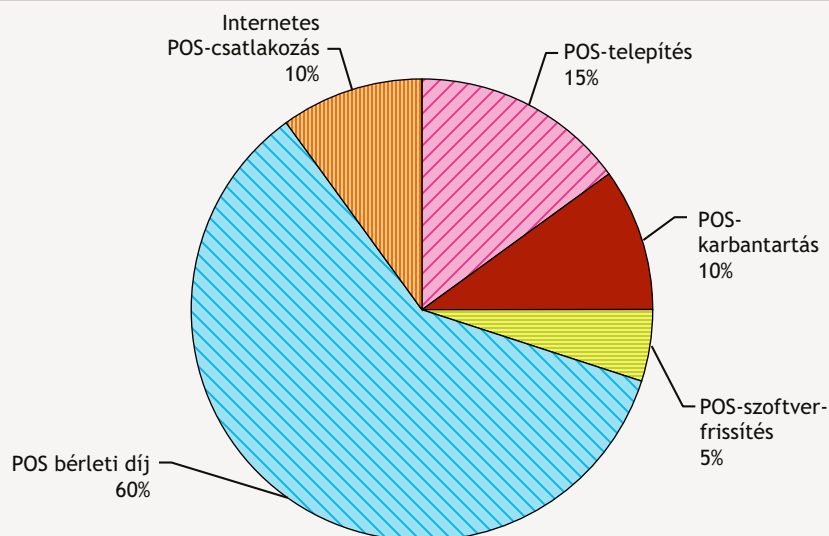
22. ábra

Visa- és MasterCard-kártyák kereskedői jutaléka

23. ábra

A kereskedői jutalékon felül az elfogadó bankok részére fizetett díjak jogcímei

Egyéb díjak. A kereskedők egyötöde fizetett a jutalékon kívül más címen is különféle díjakat elfogadó bankja részére, ezek megoszlását mutatja a 23. ábra. Megjegyezzük, hogy ez a kép nem a 2%-os szabályozás miatt kialakult helyzetet mutatja, hanem a 2009-es évre vonatkozik, amikor még nem volt a kereskedői jutaléknak törvényileg szabályozott felső határa.

A legtöbb elfogadó bank tehát POS-bérleti díj címen kért jutalékon felüli fizetést kereskedőitől; ez a kereskedők 12%-át érintette. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy a maradék 88% saját tulajdonú POS-terminállal rendelkezett – ezek aránya ugyanis információink szerint mindössze 5% –, hanem azt, hogy az esetek 12%-ában nem építette be a jutalékba az elfogadó bank a POS bérleti díját.

8. Versenyjogi eljárás Magyarországon

A vizsgálat tárgya. A magyar versenyhatóság 2008. január 31-én versenykorlátozó megállapodás gyanúja miatt versenyfelügyeleti eljárást²³³ indított a magyarországi bankkártya-kibocsátó bankok²³⁴ és a Visa és MasterCard kártyatársaságok ellen. A vizsgálat elsősorban a kártyás fizetési rendszerekben alkalmazott bankközi jutalékra irányult, emellett kiterjedt a minden kártya elfogadására vonatkozó (honour-all-cards-rule, HACR), a felárazás tilalmáról szóló szabályok (no-surcharge-rule), valamint a kártyatársaságok különféle kártyáinak egységes kezelésének (blending) vizsgálatára is. A megfogalmazódott gyanú szerint a bankközi jutalék korlátozza az elfogadó bankok közötti versenyt azzal, hogy a kártyaelfogadást folytató kereskedők által az elfogadó bankok felé fizetett díj alsó korlátjaként (küszöbértékeként) funkcionál anélkül, hogy a korlátozás negatív hatásait megfelelően kompenzálná a kereskedők felé.

8.1. A MEGÁLLAPODÁS LÉTREJÖTTE ÉS SZEREPLŐI

A Bankkártya Fórum létrehozása. A '90-es évek elején a magyarországi kártyakibocsátó bankok megalakították a Bankkártya Fórumot, amelynek deklarált célja a bankkártyák kibocsátásához kapcsolódó piacfejlesztés megvalósítása, a bankok ez irányú problémáinak megvitatása, a fő irányvonalak meghatározása, valamint a kártyatársaság felé – ekkor még csak a Visa volt jelen a magyar piacon – az egységes kommunikáció megteremtése volt. A fórum kezdeti informális jellege 1995–96-tól kezdődően megváltozott: a hazai bankkártyapiac aktív szereplői többoldalú, multilaterális²³⁵ együttműködési formát alakítottak ki, a hazai kártyakibocsátásban és -elfogadásban részt vevő bankok és a két kártyatársaság ugyanis a fórum keretében megállapodást kötött egymással.²³⁶

A fórum keretében a részt vevő bankok rögzítették a bankközi jutalék mértékét, ami alapvetően befolyásolja a kereskedők által fizetendő díjakat (MSC).²³⁷ A megállapodás kezdetén azonban ennek a hatásmechanizmusnak a versenyjogi értéklésére nem feltétlenül volt szükség, a megállapodást kötő piaci szereplők ugyanis a kereskedők felé felszámítandó minimális díjakban is megállapodtak, ami ugyancsak a verseny korlátozására irányuló, minimálárban történő megállapodás.^{238, 239}

A fórumhoz később csatlakozók. A kártyás fizetések piacára később belépő bankok szükségszerűen részesévé váltak a megállapodásnak, hiszen, ha Visa- vagy MasterCard-kártyát akartak kibocsátani vagy elfogadni, új piacra lépő kibocsátó bankként részesedtek a megállapodásnak megfelelően felszámított bankközi jutalékból, illetve az új elfogadók a megállapodásnak megfelelően bankközi jutalékot utaltak át a kibocsátó banknak, a megállapodást ráutaló magatartással elfogadták.²⁴⁰

²³³ Az ügy nyilvántartási száma Vj-18/2008.

²³⁴ Az eljárás alá vont bankok listája: Allianz Bank Zrt., AXA Bank Europe SA Magyarországi Fióktelepe, Banco Popolare Hungary Bank Zrt., BNP Paribas Magyarországi Fióktelepe, Budapest Bank Nyrt., CIB Bank Zrt., Citibank Europe plc Magyarországi Fióktelepe, Commerzbank Zrt., Credigen Bank Zrt., Dresdner Bank AG Magyarországi Fióktelep, Erste Bank Hungary Nyrt., ING Bank N.V. Magyarországi Fióktelepe, KDB Bank (Magyarország) Zrt., Kereskedelmi és Hitelbank Zrt., Magyar Cetelem Bank Zrt., Magyar Külkereskedelmi Bank Zrt., Magyarországi Volksbank Zrt., Merkantil Váltó és Vagyongbefektető Bank Zrt., OTP Bank Nyrt., Raiffeisen Bank Zrt., Sopron Bank Burgenland Zrt., Takarékbank Zrt., UniCredit Bank Zrt.

²³⁵ A kártyakibocsátás kezdetén a kevés szereplő közt kétoldalú, bilaterális elszámolás működött, amit valószínűsíthetően a rendszer hatékony működése miatt is indokolt lehetett megváltoztatni. A magyar tapasztalat mindenesetre azt mutatja, hogy a bilaterális elszámolások nem feltétlenül tekinthetők a multilaterális rendszer alternatívájának.

²³⁶ A megállapodást hét pénzintézet, a két kártyatársaság tudtával legkésőbb 1996. augusztus 28-án megkötötte, Vj-18/2008/341. Versenytanácsi határozat, 169. pont.

²³⁷ Vj-18/2008/341 Versenytanácsi határozat, 170–171. pontok.

²³⁸ Bár a versenyhatóságok gyakorlatában általánosan elfogadott, hogy az ár egy elemében történő megállapodás (bankközi jutalék) ugyancsak ár megállapodásnak minősül, valószínűsíthető, hogy az elfogadói díjakban történő megállapodás megfelelő időben történő felderítése esetén akár jóval szigorúbb megítélésre is számot tarthatott volna.

²³⁹ Vj-18/2008/341 Versenytanácsi határozat, 82. pont.

²⁴⁰ Vj-18/2008/341 Versenytanácsi határozat, 171. pont.

A kártyatársaságok szerepe. A GVH döntéshozó szerve, a Versenytanács nemcsak az aláíró, illetve később csatlakozó pénzügyi intézetek esetében tartotta megállapíthatónak a jogsértést, hanem a kártyatársaságok esetében is. Ennek kapcsán a Versenytanács úgy ítélte meg, hogy a kártyatársaságok által kialakított szabályzatok, illetve a pénzügyi intézeteknek a versenykorlátozónak talált gyakorlat kialakításában nyújtott segítség közrejátszott versenyjogi felelősségük megállapításában; közrejátszott ebben az is, hogy a kártyatársaságok tudtak a mindkét társaságra egységes díjmértékek megállapításáról. Ennek eredményeként a Versenytanács álláspontja szerint a kártyatársaságok tisztában voltak a MIF meghatározásának módjával, nemzetközi fall-back díjaikkal²⁴¹ pedig segítették a magyarországi belföldi tranzakciókra irányadó díjak meghatározását.²⁴²

A megállapodás megszűnése. Mint azt a magyarországi piac ismertetésekor jeleztük, feltételezhetően a GVH eljárásának hatására a bankok 2008. július végétől felmondták a bankközi jutaléokra vonatkozó megállapodást.

8.2. A GVH DÖNTÉSE

A GVH döntése. A Versenytanács 2009. szeptember 24-én kelt határozatában megállapította, hogy az eljárás alá vont kártyakibocsátó bankok, valamint kártyatársaságok „azzal, hogy mindkét nemzetközi kártyatársaság kártyáira és minden bankra egységesen alkalmazandó bankközi jutalék mértéket és struktúrát határoztak meg, illetve ilyen megállapodáshoz szabályzataikkal keretet biztosítottak és azt támogatták, versenykorlátozó, a tilalom alól nem mentesülő megállapodást kötöttek.”²⁴³

Versenyskorlátozó cél és hatás. A Versenytanács a vizsgált megállapodást versenyskorlátozónak minősítette mind a célját, mind pedig a tényleges piaci hatását tekintve. Érvelése szerint „a bankközi jutalékok közös és egységes megállapítása torzította a versenyt. Nem volt esély arra, hogy a Visa és MasterCard közötti verseny e téren éreztesse hatását, ami egyben azonban szükségszerűen korlátozta az elfogadó pénzügyi intézetek közötti versenyt is. A megállapodással ugyanis közvetetten befolyásolták a kereskedői díj (vagyis a kereskedő által a kártyás fizetést elfogadó pénzügyi intézetnek fizetett díj) szintjét, ami az elfogadói szolgáltatást nyújtó bankok közötti verseny egyik legfontosabb tényezője.”²⁴⁴

4. keretes írás

Versenyskorlátozó cél és hatás: A versenyskorlátozó cél esetében nem a felek szubjektív szándéka vizsgálendő, hanem hogy a megállapodásuk tartalma, annak természete alapján a verseny ellen irányul-e vagy sem. Egyes esetekben – például olyan megállapodásoknál, amelyek célja az árak rögzítésével, a kibocsátás korlátozásával vagy a piac, illetve a vevőkör felosztásával történő korlátozás – a vállalkozások közötti együttműködés jellege kezdettől fogva jelzi, hogy az negatív piaci hatásokkal jár. Ezért ezekben nem szükséges a versenyre gyakorolt tényleges hatásuk vizsgálata. Számos megállapodásnak azonban nem célja a verseny korlátozása, azonban olyan hatással járhat, ami a versenyre nézve kedvezőtlen. Ezen megállapodások esetében ezért szükség van a megállapodás hatásainak elemzésére.

A GVH eljárása során több bizonyíték is alátámasztotta, hogy a bankközi jutalékról szóló megállapodás célját tekintve versenyskorlátozó volt, mert

- (1) a két kártyatársaság együttes kezelése a két társaság közötti árverseny egyik legfontosabb elemét semlegesítette,
- (2) maguk az eljárás alá vont hitelintézetek is az elfogadó bankok közötti díjversenyt mérséklő szerepet tulajdonítottak neki, és
- (3) ezektől függetlenül is a bankközi jutalék kártyatársaságok szintjén megvalósult együttes megállapítása olyan természetű megállapodásnak minősült, amely szükségszerűen kihat a kereskedői díj terén az elfogadó pénzügyi intézetek közötti versenyre.²⁴⁵

²⁴¹ A belföldi díjmeghatározás hiánya esetén érvényesülő regionális díjak.

²⁴² A részletes elemzés tekintetében lásd a Vj-18/2008 Versenytanácsi határozat, 173–178. pontjait.

²⁴³ Vj-18/2008/341. Versenytanácsi határozat rendelkező része, a döntés teljes szövege elérhető a GVH honlapján: http://www.gvh.hu/gvh/alpha?do=2&pg=11&st=1&m5_doc=6225.

²⁴⁴ Vj-18/2008/341. Versenytanácsi határozat, 187. pont.

²⁴⁵ Vj-18/2008/341. Versenytanácsi határozat, 188. pont.

A fenti érvelés alapján a Versenytanács álláspontja szerint a bankközi jutalék kifogásolt módon történő rögzítése azzal a céllal történt, hogy a kereskedői díjak mértékét is befolyásolja, azoknak minimális mértéket szabjon.²⁴⁶

Versenykorlátozó hatás. A versenykorlátozó cél mellett a Versenytanács a fenti érvelés mentén megállapíthatónak tartotta a versenykorlátozó hatást is, hiszen a „*mesterségesen egységesített költségtényező, a MIF az elfogadási szolgáltatás árának alsó korlátját képezte, így a bankközi jutaléokra vonatkozó megállapodás az elfogadói szolgáltatások piacán az elfogadó bankok közötti árverseny korlátozásához vezetett.*” A két kártyatársaság együttes kezelésének káros következményeire hívja fel a figyelmet a Versenytanács akkor is, amikor rögzíti, hogy egy korábbi csökkentési kísérlet éppen azért hiúsult meg, mert az egyik kártyatársaság szabályai elfogadták a többségi döntéshozatalt, míg a másiké csak az egyhangú döntéshozatalt tették lehetővé.²⁴⁷

A megállapodás versenykorlátozó hatását az is alátámasztotta, hogy a jutalék mértéke a kártyás fizetés elterjedésével sem csökkent, illetve hogy a jutalék mértéke az olyan tranzakciók árának is alsó korlátjaként szolgált, ahol nem is volt szükség a bankközi jutalék megfizetésére, mivel a kártyaelfogadó és a kártyakibocsátó ugyanaz a pénzügyintézet volt.²⁴⁸

Hálózati szabályok. A Versenytanács álláspontja szerint a MIF versenykorlátozó hatását növelték az egyéb megkötések, mint a honour all cards rule, blinding, no-surcharge rule. A Versenytanács ugyanakkor ezeknek az önálló jogellenessége tekintetében nem foglalt állást.

Mentesülés lehetősége. Egy versenykorlátozó megállapodás – még ha az célzat alapon versenyellenes is – mind a közösségi, mind a magyar versenyszabályokban rögzített feltételek esetén mentesülhet a tilalom alól. Ehhez azonban azt kell igazolni, hogy a korlátozással járó objektív előnyök nagyobbak a hátrányoknál, és hogy a haszon méltányos része eljut a fogyasztókhoz úgy, hogy a megállapodás közben az érintett vállalkozásokra nem ró olyan korlátozásokat, amelyek e célok eléréséhez nem nélkülözhetetlenek, illetve nem teszi lehetetlenné, hogy a kérdéses áruk jelentős része tekintetében a verseny megszűnjön.

A Versenytanács nem vitatta, hogy a többoldalú kártyás fizetési rendszerek számos hatékonysági előnnyel járhatnak, nem látta azonban bizonyítottnak – elsősorban a két kártyatársaság együttes kezeléséből fakadó versenytorzulás miatt –, hogy a korlátozás minden időpontban csak a feltétlenül szükséges mértéket érte volna el, illetve, hogy a haszon megfelelő része eljutott volna a kártyabirtokosokhoz, illetve a kereskedőkhöz. Ebben közrejátszott az, hogy

- a) a MIF mértéke hosszú évekig változatlan maradt, miközben a piac mindkét oldala jelentősen átalakult és a költségek is csökkentek,
- b) egységes MIF-et alkalmaztak a betéti kártyákra és a költségesebb hitelkártyákra,
- c) a MIF megállapítását, illetve a későbbi módosításokat nem előzte meg költségelemzés, és ami legalább olyan lényeges, a piac két oldala változó szükségleteinek, jellemzőinek figyelembevételével.²⁴⁹

A Versenytanács mentesülés kapcsán rámutatott arra, hogy az eljárás alá vont vállalkozásoknak elsőként azt kellett volna bemutatniuk, hogy a bankközi jutalék mindkét kártyatársaságra nézve egységes, a bankok által közösen történő meghatározása (és ebből eredően annak mértéke) milyen hatékonysági előnyökkel jár, és ezen előnyök meghaladják-e a versenykorlátozásából fakadó hátrányokat – ezekre vonatkozóan azonban az eljárás alá vontak semmilyen adatot, információt nem szolgáltatottak.

Kötelezettségvállalási javaslat: Az eljárás alá vont bankok a Magyar Bankszövetség közvetítésével 2008. október 22-én válláláscsomagot terjesztettek elő az eljárás megszüntetése érdekében. A vállalatok legfontosabb irányai a következők voltak:

²⁴⁶ Vj-18/2008/341. Versenytanácsi határozat, 205. pont.

²⁴⁷ Vj-18/2008/341. Versenytanácsi határozat, 199–205. pontok; a csökkentési kísérletről lásd részletesebben a határozat 106. és az azt követő pontjait.

²⁴⁸ Lásd a magyar piaci helyzetről írott részben az on-us tranzakciókról írottakat.

²⁴⁹ Vj-18/2008/341. Versenytanácsi határozat, 207. pont.

- oktatási, tájékoztatói kampányok;
- csatlakozás a MasterCard Merchant Mentor Programhoz, az elfogadói oldal tájékoztatásának erősítése, új piaci szegmensek bevonása az elfogadói körbe (közjegyzők, ügyvédek stb.);
- piaci sztenderdek továbbfejlesztése, a bankkártyás folyamatok, felületek egységesítése;
- kormányzati kártyaelfogadás fejlesztése.²⁵⁰

A Versenytanács azonban a vállalások alapján nem látott módot az eljárás kötelezettségvállalás elfogadásával történő megszüntetésére, mivel a versenykorlátozó magatartás olyan természetű volt, hogy az nem a jövőre nézve előremutató vállalásokkal, hanem a jogsértés kimondásával és a megfelelő súlyú szankcióval sújtandó. A vállalások révén nem lehetett múltbeli, a versenykorlátozó megállapodás természetéből fakadó túlázásból adódó káros hatásokat felszámolni.

Szankciók. A Versenytanács indokoltnak tartotta bírság kiszabását is azokra a szereplőkre, akik tevékenyen részt vettek a versenytörzítő megállapodás létrehozásában, tekintettel arra, hogy a megállapodás versenytársak közötti kapcsolatot érintett, és hosszú ideig éreztette hatását. A versenykorlátozó megállapodás megkötésében, illetve működtetésében az eljárás alá vont vállalkozások eltérő mértékű felelősséggel bírnak, amit a jogsértés szankcionálásakor úgy vett a Versenytanács figyelembe, hogy a MIF-megállapodáshoz mint a piacralépés egyik feltételévé vált megállapodáshoz később csatlakozó bankokkal szemben nem állapított meg bírságot.

A bírság alapjául a 2004–2007. években országosan kifizetett bankközi jutalék jogcímén az összes kibocsátó banknál befolyt teljes összeget vette a versenyhatóság. Enyhítő körülményként vette figyelembe a Versenytanács, hogy az eljárás alá vontak maguk is felismerték, hogy a bankközi jutalék mértékén változtatni kellett volna. Az eljárás során együttműködő magatartást tanúsítottak, így például a jogsértés feltárását, a történeti eseményeket pontosabban megvilágító, saját versenyjogi felelősségük megállapításához szükséges iratokat maguk szolgáltatták, az eljárás megindulását követően tevékenyen együttműködtek, jelentős anyagi terhet jelentő kötelezettségvállalási javaslatot dolgoztak ki, továbbá, hogy részben hasonló megállapodásokat az Európai Bizottság ez ideig nem sújtotta bírsággal.

Jogorvoslat. A kártyatársaságok és azok a bankok, akikre a versenyhatóság bírságot szabott ki, megfellebbezték a döntést. Az ügyben az eljárást a Fővárosi Bíróság 2010. október 29-én az Európai Bizottság előtt folyó MasterCard-ügyre tekintettel felfüggesztette.

5. keretes írás

Áttekintés a versenytörvény – a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény – hivatkozott rendelkezéseiről

Mentesítés: A versenykorlátozó megállapodásokra vonatkozóan a magyar jogrend is ismeri a mentesülés lehetőségét (17. §). A közösségi versenyszabályokkal összhangban, a versenytörvény szerint a megállapodás mentesül a versenykorlátozó megállapodás tilalma alól, ha (1) hozzájárul a gazdasági fejlődés előmozdításához, vagy a versenyképesség javulásához, (2) a megállapodásból származó előnyök jelentős része a fogyasztókhoz jut, (3) a gazdasági verseny korlátozása vagy kizárása a gazdaságilag indokolt közös célok eléréséhez szükséges mértéket nem haladja meg, és (4) nem teszi lehetővé az érintett áruk jelentős részével kapcsolatban a verseny kizárását.

Kötelezettségvállalás: A versenytörvény szerint (75. §), ha a versenyfelügyeleti eljárás során az ügyfél kötelezettséget vállal arra, hogy magatartását meghatározott módon összhangba hozza e törvény rendelkezéseivel, a GVH végzéssel – az eljárás egyidejű megszüntetésével – kötelezővé teheti a vállalat teljesítését anélkül, hogy a végzésben a törvénytörtés megvalósulását vagy annak hiányát megállapítaná. A versenytörvény szerint kötelezettségvállalással abban az esetben szüntethető meg az eljárás, ha a közérdek hatékony védelme így módon biztosítható leghatékonyabb módon. A külföldi versenyhatóságok által is gyakran alkalmazott eljárás lezárási módjának előnye, hogy a feltárt versenyproblémát az érintett vállalkozás közreműködése mellett gyorsabban és hatékonyabban lehet orvosolni. A kötelezettségek teljesítését a GVH utóvizsgálatban ellenőrzi, amennyiben a vállalkozás nem teljesíti a kötelezettségvállalásait, érdemi bírsággal sújtható.

²⁵⁰ Az eljárás alá vontak 2009 márciusában egy módosított, kibővített vállalat is benyújtottak a Versenyhatóság felé.

Kiszabható szankciók, bírság: A versenytörvény különféle szankciókat tesz lehetővé, ezek közül az egyik legsúlyosabb, hogy a Versenytanács a magatartás törvénybe ütközésének megállapításával egyidejűleg bírságot szabhat ki az eljárás alá vont vállalkozásokkal szemben. A bírság összege legfeljebb a vállalkozás előző üzleti évben elért nettó árbevételének 10 százaléka lehet. A bírság összegének megállapítása során az eset összes körülményeire – így különösen a jogsértés súlyára, a jogsértő állapot időtartamára, a jogsértéssel elért előnyre, a jogsértő felek piaci helyzetére, az eljárást segítő együttműködő magatartásra, a törvénybe ütköző magatartás ismételt tanúsítására – tekintettel kell meghatározni.

Fellebbezés: A kártyatársaságok és azok a bankok, akikre a versenyhatóság bírságot szabott ki, megfellebbezték a döntést. Az ügy jelenleg a Fővárosi Bíróság előtt van.

9. Szabályozási kísérletek Magyarországon

A kártyás fizetéssel kapcsolatban 2009–2010 során több szabályozási kezdeményezés is történt Magyarországon, ezek részben a bankközi jutalék és a kereskedői jutalék mértékére irányultak, illetve – jogharmonizációs kötelezettségből kiindulva – a felárzás engedélyezésére vagy tiltására vonatkoztak.

9.1. SZABÁLYOZÁS A BANKKÖZI JUTALÉKKAL ÉS A KERESKEDŐI DÍJAKKAL KAPCSOLATBAN

Az egyes pénzügyi témájú törvények módosításáról szóló 2009. évi CL. törvény a pénzforgalmi törvényt²⁵¹ módosította oly módon, hogy egyrészt a bankközi jutalékok mértékére, másrészt a kereskedők által fizetendő díjak esetében felső korlátokat vezetett be.

A szabályozás kezdeményezésére egyéni képviselői indítvány keretében került sor, amelyet a parlament nagy többséggel fogadott el, noha az egyeztetések során szakmai szervezetek, szabályozó hatóságok (PSZÁF, MNB), illetve a jogszabály előkészítéséért általában felelős kormányzati szervek kétségeiket fejezték ki. A szabályozás megkérdőjelezői azon az állásponton voltak, hogy megfelelő előkészítő anyagok és hatástanulmány nélkül lehetetlen megállapítani az interchange-díj indokoltságát, társadalmilag hatékony mértékét, ezért ellenezték az idő előtti szabályozást.

A bankközi jutalék mértékének szabályozása. A bankközi jutalékok²⁵² mértékével kapcsolatban a szabályozás arra tett kísérletet, hogy tranzakciótípusok szerint maximálja az elfogadó bankok által a kártyakibocsátó bankoknak fizetendő jutalékok mértékét. Ennek értelmében magánszemélyek hitelkártyákkal végzett tranzakciói esetén a felszámítható maximális díjmérték a tranzakciók értékének 0,75%-a, debatkártyák esetén a tranzakciók értékének 0,3%-a, de maximum 100 forint. Egyéb esetekben – például az üzleti kártyák esetében – 0,8%-os maximum érvényesült volna.

Kereskedői jutalékok mértékének szabályozása. A szabályozási terv a bankközi jutalékok mértékén túl a kereskedői jutalékok mértékének is felső korlátot kívánt állítani. A törvény szövege rögzítette, hogy „a POS-terminálok használatáért felszámított díj maximuma a forgalom értékének 2 százaléka lehet.”²⁵³

Problémák a szabályozással. A tervezett szabályozás 2010. március 1-jén lépett volna hatályba²⁵⁴, a törvény értelmezésével kapcsolatban azonban komoly problémák merültek fel. Ez odavezetett, hogy még a szabályozás hatálybalépését megelőzően ismét módosításra került sor:

- törölték a bankközi jutalék mértékének szabályozására vonatkozó részeket,
- 2010. május 1-jére módosították a hatálybalépést, és
- az alábbiak szerint pontosították a kereskedői jutalék mértékére vonatkozó előírást.

²⁵¹ A pénzforgalmi szolgáltatás nyújtásáról szóló 2009. évi LXXXV. törvény.

²⁵² A szabályozásban a „bankközi jutalék” kifejezés nem szerepel. A maximálásra került díjak körét a törvény „készpénz-helyettesítő fizetési eszköz – ide nem értve a csekket és az elektronikus pénzeszközt – használata esetén, amennyiben a kibocsátó pénzforgalmi szolgáltató és az elfogadó pénzforgalmi szolgáltató nem azonos, az elfogadó pénzforgalmi szolgáltató által a kibocsátó pénzforgalmi szolgáltató részére – közvetlenül vagy közvetve – megfizetett díj”-ként határozta meg [2009. CL. törvény, 165. § (3) bek.].

²⁵³ 2009. CL. törvény, 165. § (5) bek.

²⁵⁴ 2009. CL. törvény, 169. § (5) bek.

A pénzforgalmi szolgáltatások nyújtásáról szóló 2009. évi LXXXV. törvény 35. § (3) bekezdése értelmében:

„A készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel – ide nem értve a csekket és az elektronikus pénzeszközt – lebonyolított fizetési művelethez közvetlenül kapcsolódó, a kedvezményezettrel szemben a pénzforgalmi szolgáltató által érvényesíthető jutalékok, díjak és egyéb költségek mértéke nem haladhatja meg a fizetési művelet teljesítésének fedezetét biztosító fizetési számlára vagy hitelkeretre terhelt összeg két százalékát.”

A fentiek értelmében a Magyarország területén nyújtott kártyás fizetési szolgáltatás esetében a kereskedői díjak maximális mértéke két százalék lehetett a törvény hatálybalépését követően, a bankközi jutalék mértékére vonatkozóan pedig nem volt szabályozás.

Az MNB megbízásából végzett felmérés szerint²⁵⁵ a Visa- és MasterCard-kártyák elfogadására szerződött kereskedőknek csupán a 10-15%-ánál²⁵⁶ jelentett változást a szabályozás, a többiek korábban is 2%-os vagy az alatti jutalékokat fizettek bankjuknak.

A szabályozás hatásai. Az elfogadó bankok a szabályozás hatására az olyan esetekben, amikor a korábban alkalmazott jutalék mértéke meghaladta a törvényben előírtat, vagy egyszerűen csökkentették a jutalék mértékét 2%-ra, vagy ezzel együtt a fizetési művelethez közvetlenül nem kapcsolódó **költségeket** – mint például a POS karbantartásának és bérletének költsége – kivették a kereskedői jutalékból, és azonfelül, adminisztratív költségként **külön számlázták a kereskedők felé.**

A 2010 első félévére vonatkozó jegybanki adatszolgáltatás alapján elmondható, hogy a jutalék maximálása az első félévben még **nem eredményezte a kereskedői elfogadóhelyek korábrinál nagyobb arányú növekedését**, bár igaz, hogy a szabályozás csupán a félév harmadik harmadától volt hatályos. A szabályozás előtti félévben, 2009 második féléve során, ugyanúgy 7%-kal növekedett a POS-berendezések száma a megelőző félévhez képest, mint 2010 első félévében.

A 2010. évi CLIX. törvény 167. § (1.) g) pontja végül 2011. január 1-jei hatállyal hatályon kívül helyezte a kereskedői jutalék maximálására vonatkozó törvényi rendelkezést.

Gondolatok a bankközi jutalék és a kereskedői jutalék együttes szabályozásával kapcsolatban. Elméletben elképzelhető a bankközi jutalék és a kereskedői jutalék együttes szabályozása, azonban ennek az eszköznek az alkalmazásáról nincsenek gyakorlati tapasztalatok. A kettős szabályozás általában történő elmaradásának minden bizonnyal fontos oka, hogy az elfogadói oldalon megjelenő esetleges piaci kudarc okaként egyértelműen a bankközi jutalékokat szokás megjeleníteni. Elképzelhető az is, hogy a kártyaelfogadó bankok megállapodnak egymással a kereskedői díj mértékében,²⁵⁷ ez azonban kevésbé tekinthető piaci kudarcnak, inkább egyértelmű versenykorlátozó megállapodásnak, árkartellnek.

Nem zárható ki az sem, hogy a végső árak maximálása azt eredményezi, hogy a bankközi jutalékról szóló megállapodás esetében is csökkenteni kell a megállapított díjmértéket, így a szabályozás a végső változó elvárt értékének meghatározásával eléri a célját, ám a hazai piacon erre végül nem kerülhetett sor a kereskedői jutalék maximálásának hatályon kívül helyezése miatt.

A 2010. május 1-jétől 2010. december 31-ig hatályos szabályozás, az elfogadó díjak maximálása közvetlenül a kereskedőknek felszámított díjakra hatott, míg a korábbi szabályozás elsősorban a piaci mechanizmusok nem határos működését eredményező bankközi jutalékokat próbálta volna szabályozni. A kereskedői díjak maximálása terén még markánsabban jelenik meg a megfelelő hatástanulmányokkal alátámasztott szabályozás problémája, hiszen itt közvetlen árszabályozásról van szó. A maximált árak esetén pedig gyakori, hogy a végső árak a maximált árakhoz igazodnak, illetve az is elképzelhető, hogy bizonyos fogyasztók esetében az árszabályozás meggátolja az egyébként mindkét fél számára indokolt szerződéskötést. Ezek a fejlemények pedig akár a fizetési rendszerek nem hatékony működését is eredményezhetik.

²⁵⁵ A fizetések társadalmi költségeit felmérő, az MNB-ben 2010-ben megvalósított projekt keretében, a GfK száz MasterCard- és/vagy Visa-kártyát elfogadó kereskedőt kérdezett meg a 2009-ben fizetett jutalék mértékéről.

²⁵⁶ Részletesen lásd a Visa- és MasterCard-kártyák kereskedői jutaléka című, 22. számú ábrán.

²⁵⁷ Erre is van gyakorlati példa, a kártyás piac indulása idején a magyarországi kártyaelfogadó bankok között létezett ilyen megállapodás. Lásd korábban a GVH eljárására vonatkozó részt, illetve Vj-18/2008/341. Versenytanácsi határozat, 170–171. pontjait.

A bankközi jutalék esetében a piac hatékony működését szolgáló mérték meghatározása rendkívül nehézkes.²⁵⁸ A korábban írottak alapján elképzelhető, hogy az optimális működést eredményező jutalékmérték nem nulla, hanem egy pozitív szám, tehát a bankközi jutalék valós módja lehet a kártyás fizetéssel járó externáliák kezelésének. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy ez az állítás jelenleg sem a nemzetközi, sem a magyar piacon nincs empirikus bizonyítékokkal alátámasztva. A kereskedők szubjektív véleménye az egyes egyénekre lebontva ennek éppen ellentmondani látszik²⁵⁹, valószínűsíthető azonban, hogy a teljes fizetési rendszer jóléti hatásait nézve a kártyás fizetés költségei alacsonyabbak. Az egyes fizetési rendszerek összehasonlítására megfelelő kutatások szükségesek²⁶⁰, amelyek alapján kialakíthatók azok a megfelelő társadalmi ösztönzők, amelyek a pénzforgalmat versenysemleges módon a legalacsonyabb költségű fizetési módok felé terelik. Egy esetleges szabályozás alapvető érdeke, hogy a bankközi jutalék az optimális szinthez közeli mértékben kerüljön meghatározásra.

9.2. SZABÁLYOZÁS A FELÁRAZÁSSAL KAPCSOLATBAN

A belső piaci pénzforgalmi szolgáltatásokról 2007-ben elfogadott európai uniós irányelv rendelkezett arról, hogy a tagállamok annak implementációja során kötelesek szabályozni azt, hogy a kereskedők a különböző fizetési eszközök esetén eltérő árakat érvényesíthessenek. Ez lehetővé teszi, hogy a kereskedők előnyben részesítsék a számukra kedvezőbb (jellemzően olcsóbb) fizetési eszközt. Az irányelv lehetővé teszi, hogy a tagállamok ettől a rendelkezéstől eltérjenek.

Magyarországon a pénzforgalmi törvény elfogadása során rögzítették, hogy „a kedvezményezett készpénz-helyettesítő fizetési eszköz használatáért díjat, költséget vagy egyéb fizetési kötelezettséget számíthat fel, vagy kedvezményt nyújthat.”²⁶¹ A 2010. évi CLIX. törvény 165. §-a azonban a korábbi rendelkezést megváltoztatta, így 2011. január 1-jétől „a kedvezményezett készpénz-helyettesítő fizetési eszköz használatáért díjat, költséget vagy egyéb fizetési kötelezettséget nem számíthat fel” – vagyis jelenleg nincs lehetőség a felárazásra.

²⁵⁸ A bankközi jutalék optimális mértékéről ad elméleti összefoglalót, pl. Weiner-Wright (2005).

²⁵⁹ Hiszen a kereskedők részére a kártyás fizetés költségei sokkal nyilvánvalóbbak, ezért valószínűsíthetően jóval nagyobb súllyal esnek latba.

²⁶⁰ Európai szinten jelenleg is folyamatban van ilyen kutatás, amelyet az Európai Bizottság Versenypolitikai Főigazgatósága rendelt meg, lásd Allix (2009) előadás a Payment Systems Market Expert Group előtt. Hasonló kutatásokat folytat az Európai Központi Bank és a Magyar Nemzeti Bank is.

²⁶¹ 2009. évi LXXXV. törvény 36. § (4) bekezdés.

10. Következtetések

10.1. ELKÉPZELHETŐ A BANKKÖZI JUTALÉKOK SZABÁLYOZÁSA

Bankközi jutalék szükségessége. A bankközi jutalékkal kapcsolatos elméletek és gyakorlati tapasztalatok alapján megállapítható, hogy a rendszer optimális működéséhez szükség lehet a rendszerben rejlő externáliák kezelésére, ezért elképzelhető, hogy egyfajta kiegyenlítő mechanizmus alkalmazása indokolt lehet. Meg kell azonban jegyezni, hogy a témában rendelkezésre álló közgazdasági irodalom nem szolgáltat egyértelmű választ arra, hogy feltétlenül szükség van-e a bankközi jutaléokra, ugyanakkor a legtöbb modell szerint ez egy lehetséges módja a rendszer optimalizálásának.

Versenyjogi aggályok. A négy szereplős kártyarendszerekben alkalmazott bankközi jutalékok komoly versenyjogi aggályokat vetnek fel, számos versenyhatósági eljárás témáját képezték. Az a tény, hogy a bankközi jutalékról döntést hozó piaci szereplők nem reprezentálják a rendszer valamennyi résztvevőjét, érdekonfliktushoz vezet, és felveti annak a lehetőségét, hogy a jutalékok meghatározók nem feltétlenül a rendszer optimális működésére, hanem saját nyereségük optimalizálására törekcsenek. A bankközi jutalék alkalmas lehet az elfogadói piacra belépés akadályozására, valamint profitmaximalizáló szintje esetén a fogyasztói árak növelésére, torzítására.

Indokolt lehet a szabályozás? Mivel a rendszer optimális működéséhez indokolt lehet a kiegyenlítő mechanizmus által reprezentált jövedelem-redistribúció, a rendszer szereplői viszont ebben nem feltétlenül tudnak megállapodni, elképzelhető, hogy a rendszer optimalizálására szabályozási eszközökre van szükség.

10.2. EGYELŐRE KEVÉS PÉLDA ÁLL RENDELKEZÉSRE, ÉS UNIÓS SZABÁLYOZÁS NEM IS VÁRHATÓ A KÖZELJÖVŐBEN

Szabályozás Ausztráliában, versenyhatósági eljárások Európában. Átfogó szabályozási példa egyelőre csak Ausztráliában áll rendelkezésre. Az Európai Unió szabályozási kompetenciával rendelkező szervei előtt a szerzők tudomása szerint nincs szabályozási javaslat, még előkészítő fázisban sem. A bankközi jutalékok mértékére ugyanakkor komoly hatással vannak az Európai Bizottság Versenypolitikai Főigazgatóságának eljárásai, különösen, hogy a MasterCard eljárás után, illetve a Visa betéti kártyás eljárás során a kártyatársaságok radikálisan csökkentették a határon átnyúló tranzakciókra vonatkozó díjakat. Ezeket a fejleményeket – elsősorban, de nem kizárólagosan a kártyatársaságok képviselői – előszere-tettel azonosítják egyfajta szabályozással.

A jövőben ennek megfelelően rövid távon semmi esetre sem várható átfogó európai szintű szabályozás a témában, számítani lehet azonban arra, hogy a Visa-bankkártyák esetében Európai Bizottsággal való megállapodás hatására a díjak további csökkentése várható.

10.3. A MAGYAR KÁRTYAPIAC FONTOS SAJÁTÓSÁGAI

Fejletlenebb piac. A magyar kártyapiac fejletlenebb, mint az európai átlag; a tranzakciók száma jóval alacsonyabb az európai uniós átlagnál. Az elmaradás viszonylagosan nagyobb a kártyaelfogadás, mint a kártyakibocsátás terén.

On-us tranzakciók. A magyar kártyapiacon rendkívül jelentős számú az on-us tranzakció, amikor a kártyakibocsátó és a kártyaelfogadó azonos. Ilyen esetekben nem kerül sor bankközi jutalék fizetésre, ugyanakkor ez fontos gátját jelentheti az elfogadói oldalon a piacra lépésnek, illetve jelentős versenyelőnyt jelent a már piacon levő nagyméretű elfogadó(k) számára.

Kártyatársaságok nem egyforma kezelése. A magyar kártyapiacra irányadó belföldi bankközi jutalékok mértékéhez a Visa esetében irányadók lesznek az Európai Bizottság által lefolytatott eljárásokban tett kötelezettségvállalások (mivel jelenleg is a regionális díjak érvényesek Magyarországon), míg a MasterCard esetében nem (mivel itt önálló magyarországi belföldi bankközijutalék-mértéket határoztak meg). A MasterCard magasabb bankközi jutalékot tud kínálni, így szabályozói/hatósági beavatkozás következtében a kártyakibocsátók szemében jelentős versenyelőnyben van a másik kártyatársasággal szemben.

10.4. VERSENYHATÁSOK AZ ELFOGADÓI PIACON

A bankközi jutalékkal kapcsolatos modellek és a hatósági szabályozás általában nem tér ki arra, hogy a kártyaelfogadói piac önmagában rendelkezik-e olyan sajátosságokkal, ami ennek az alpiacnak a szabályozását, vagy kiemelt versenyszempontú kezelését tenné indokolttá.

Ezt a kérdést azért is indokolt lehet megvizsgálni, mivel Magyarországon ez a piac hosszú ideig lényegében csupán két szereplővel működött, és a közelmúltban történt belépések ellenére lényegében ma is ugyanez a két meghatározó szereplő található meg a piacon.

A szereplők korlátozott számának egyik fontos indoka valószínűsíthetően éppen a bankközi jutalék. Azok a kártyaelfogadók, akik kártyakibocsátók is, számíthatnak arra, hogy a tranzakciók egy része saját kibocsátású kártyákkal történik (on-us tranzakció), amelyeknél bankközi jutalékot nem számítanak fel. Így ilyen esetekben az on-us tranzakciók relatív költségelőnyt jelentenek a kártyákat is kibocsátó kártyaelfogadónak, ami – különösen az on-us tranzakciók magas aránya miatt – jelentős belépési korlát lehet a kártyaelfogadás piacára.

Érdemes még megvizsgálni azt, hogy ezenkívül a kártyaelfogadói piac rendelkezik-e olyan sajátossággal (pl. egyéb belépési korlátok vagy hálózatos hatás), ami miatt különleges kezelése lenne indokolt. A bankközi jutalékon kívül nem valószínűsíthetők egyéb jelentős belépési korlátok, a kártyaelfogadás kapcsán főként a pénzügyi szektorban szokásos mértékű korlátokkal kell számolni. Ezt az is alátámaszthatja, hogy Magyarországon a közelmúltban számos kártyakibocsátó hitelintézet lépett be erre a piacra.

Önmagában az elfogadói piacon a hálózatos hatás sem jelent belépési/terjeszkedési korlátot, illetve versenyelőnyt. Az egyes elfogadóknak ugyanis nem önálló hálózatot kell építeniük, hanem egy részhálózatot; a hálózathoz tartozás nem attól lesz értékes, hogy egy kereskedő egy adott elfogadó hálózatához tartozik, hanem attól, hogy egy adott társaság kártyáit fogadja el.

A kártyaelfogadás területén az egyes elfogadók versengő ajánlatai valószínűleg megfelelő versenynyomást jelentenek ahhoz, hogy kialakuljon a megfelelő verseny. Az elfogadói piacon – a bankközi jutalék kivételével – nem ismertek olyan mechanizmusok, amelyek megkönnyítenék, hogy az elfogadó bankok nem versenyző magatartást tanúsítsanak, ezért ezen a piacon valószínűleg elégségesek a versenyfelügyelet hagyományos eszközei a piac hatékony működésének biztosításához.

10.5. A MAGYAR PIAK KAPCSÁN MEGFONTOLANDÓ LÉPÉSEK

Szabályozás Magyarországon. 2009 során egyéni képviselői indítványra Magyarországon a bankközi jutalékok és ehhez kapcsolódóan a kereskedői díjak szabályozására került sor. A tervezett szabályozás a bankközi jutalék tekintetében végül nem lépett hatályba; a kereskedői jutalék tekintetében 2010. május 1-jétől 2%-os felső korlát volt érvényben, amit egy újabb törvénymódosítással 2011. január 1-jétől hatályon kívül helyeztek.

A szabályozás tanulságai. A kereskedői jutalékok szabályozásával kapcsolatban nem állnak rendelkezésre nemzetközi tapasztalatok, mivel az sajátosan magyar jelenség. Ebben minden bizonnyal az is szerepet játszik, hogy a valószínűsített piaci kudarcok a bankközi jutalékkal kapcsolatban merülnek fel, annak sikeres kezelése esetén önmagában a kártyaelfogadás kapcsán nem azonosíthatók egyértelmű szabályozási igények. A magyar szabályozásról rendelkezésre álló tapasztalatok alapján az állapítható meg, hogy ez a lépés önmagában a kereskedők kis százalékát érintette a négy szereplős kártyarendszerek esetében, mivel az általuk fizetett jutalék korábban is 2% alatt volt.

Állapotfelmérés és hatástanulmány. A bankközi jutalék esetében azonban a fentiek értelmében nem lehet teljesen elvetni azt az elképzelést, hogy a szabályozás javíthatná a piac működését. Egy ilyen szabályozásnak azonban mindenféleképpen alapos **állapotfelmérésen és hatástanulmányokon** kellene alapulnia, ellenkező esetben ugyanis a szabályozás akár kontraproduktív is lehet. A szükséges tanulmányoknál alapvető, hogy **valamennyi** érdekcsoport **társadalmi hasznai és költségei** figyelembevételre kerüljenek, köztük a rendszert használók és a platformot biztosítók érdekei is. Így bankkártyák esetében a kártyabirtokosok és kártyaelfogadó kereskedők, készpénz esetében a platformot biztosító állam költségeit (és megtakarításait) is számszerűsíteni kell. Egy ilyen tanulmány elvégzése ugyanakkor számos módszertani kérdés előzetes eldöntését foglalja magában, ugyanis jelenleg **nem létezik egyértelműen elfogadott módszertan** a kérdésben.

Fizetési forgalom optimalizálása. A társadalmi költségek és hasznok figyelembevétele szükségessé teszi, hogy a kártyás fizetések optimalizálására irányuló törekvéseket olyan projekt kereteibe kell beilleszteni, amely a teljes fizetési forgalom optimalizálását célozza. Az egyes fizetési csatornák fejlesztése és optimalizálása nem történhet önállóan: csak a teljes fizetési forgalomra vonatkozó fejlesztési tervben alakíthatók ki azok az ösztönzők, amelyek biztosítják ezeknek a piacoknak a helyes működését.

Versenyszemleges beavatkozás. A fizetési rendszerre vonatkozó fejlesztési tervnek alapvetően a versenysemlegesség elvéből kell kiindulnia, csak így biztosítható ugyanis, hogy piackonform eszközökkel az alacsonyabb költségű fizetési csatornák felé terelődjön a fizetési forgalom. A korrekt szabályozás ennek megfelelően segíthet a fizetési csatornákon belül, illetve a fizetési csatornák közötti torzítatlan verseny feltételeinek megteremtésében.

Felhasznált irodalom

ELEMZÉSEK

- ARMSTRONG, MARK (2006): Competition in two-sided markets. *The RAND Journal of Economics*, vol. 37 no. 3, pp. 668–691.
- ARMSTRONG, MARK – WRIGHT, JULIAN (2007): Two-sided Markets, Competitive Bottlenecks and Exclusive Contracts. *Economic Theory*, vol. 32 no. 2, pp. 353–380.
- BAXTER, WILLIAM P. (1983): Bank Interchange of Transactional Paper. Legal and Economic Perspectives. *Journal of Law and Economics*, vol. 26 no. 3, pp. 541–588.
- BISHOP, SIMON – WALKER, MIKE (2010): *The Economics of EC Competition Law: Concepts, Application and Measurement*. London, Sweet & Maxwell.
- BOS, PIERRE V. F. (2006): International Scrutiny of Payment Card Systems. *Antitrust Law Journal*, vol. 73 iss. 3., pp. 739–777.
- BRADFORD, TERRY – HAYASHI, FUMIKO (2008): Developments in Interchange Fees in the United States and Abroad. *Payments System Research Briefing*, April, Federal Reserve Bank of Kansas City.
- BULMER, JOHN (2009): *Payment Systems: The Debit Card Market in Canada*. PRB 09-09E. Ottawa, Library of Parliament.
- CARLTON, DENNIS W. – FRANKEL, ALAN S. (1995a): The Antitrust Economics of Credit Card Networks. *Antitrust Law Journal*, vol. 63 iss. 2, pp. 643–668.
- CARLTON, DENNIS W. – FRANKEL, ALAN S. (1995b): The Antitrust Economics of Credit Card Networks. Reply to Evans and Schmalensee Comment. *Antitrust Law Journal*, vol. 63 iss. 3, pp. 903–912.
- CHANG, HOWARD H. – EVANS, DAVID S. (2000): The Competitive Effects of the Collective Setting of Interchange Fees by Payment Card Systems. *Antitrust Bulletin*, vol. 45 iss. 3, pp., 641–677.
- EDEY, MALCOLM (2010): *Competition and regulation in the card payments market*. („Cards & Payments Australia 2010, Sydney, 15 March 2010 konferencián elhangzott beszéd).
- EURÓPAI BIZOTTSÁG (2007): *Report on the retail banking sector inquiry*. http://ec.europa.eu/competition/sectors/financial_services/inquiries/sec_2007_106.pdf.
- EVANS, DAVID S. (2002): The Antitrust Economics of Two-sided Markets. *AEI-Brookings Joint Center for Regulatory Studies*, September, 253.
- EVANS, DAVID S. – SCHMALENSEE, RICHARD (1995): Economic Aspects of Payment Card Systems and Antitrust Policy Toward Joint Ventures. *Antitrust Law Journal*, vol. 63, pp. 861–901.
- EVANS, DAVID S. – SCHMALENSEE, RICHARD (2005): The Economics of Interchange Fees and Their Regulation. An Overview. *MIT Sloan Working Paper*, 4548-05, May, MIT Sloan School of Management.

- FRANKEL, ALAN S. – SHAMPINE, ALLAN L. (2006): The economic effects of interchange fees. *Antitrust Law Journal*, vol. 73 iss. 3, pp. 627–674.
- GABSZEWITZ, JEAN – WAUTHY, XAVIER (2004): Two-sided markets and price competition with multi-homing. *CORE Discussion Papers*, 2004/30, Université catholique de Louvain, Center for Operations Research and Econometrics.
- GANS, JOSHUA S. – KING, STEPHEN P. (2003): The Neutrality of Interchange Fees in Payment Systems. *Topics in Economic Analysis & Policy*, vol. 3 iss. 1, article 1.
- KAISER, ULLRICH – WRIGHT, JULIAN (2006): Price structure in two-sided markets. Evidence from the magazine industry. *International Journal of Industrial Organization*, vol. 24 no. 1, pp. 1-28.
- KATZ, MICHAEL (2001): *Reform of credit card schemes in Australia II*. Reserve Bank of Australia, August.
- KOVÁTS SURD (2009): *A bankkártyás fizetések versenyjogi megítélése és társadalmi költségei*. Kézirat.
- KRUEGER, MALTE (2009): The Elasticity Pricing Rule for Two-sided Markets. A Note. *Review of Network Economics*, vol. 8 no. 3, article 4.
- LEINONEN, HARRY (2010): Transparent price competition of two-sided subsidisation in card payments? Is there a need for a more efficient business model for the card industry?. *Journal of Payments Strategy & Systems*, vol. 4 no. 2, June.
- LOWE, PHILIP – MACFARLANE, IAN (2005): Payments system reform. The Australian experience. Proceedings. *Payments System Research Conferences*, May, pp. 269–278.
- PRAGER, ROBIN A. – MANUSZAK, MARK D. – KISER, ELIZABETH K. – BORZEKOWSKI, RON (2009): Interchange Fees and Payment Card Networks. Economics, Industry Developments, and Policy Issues. *Finance and Economics Discussion Series*, 2009-23, Federal Reserve Board.
- RESERVE BANK OF AUSTRALIA (2008a): *Merchant Service Fees and Market Shares for Credit and charge Cards*.
- RESERVE BANK OF AUSTRALIA (2008b): *Reform of Australia's Payments System. Preliminary Conclusions of the 2007/08 Review*.
- RESERVE BANK OF AUSTRALIA (2008c): *Regulation of Card Payment Systems*.
- ROCHET, JEAN-CHARLES (2003): The Theory of Interchange Fees. A Synthesis of Recent Contributions. *Review of Network Economics*, vol. 2 no. 2, pp. 97–124.
- ROCHET, JEAN-CHARLES – TIROLE, JEAN (2002): Cooperation among Competitors. Some Economics of Payment Card Associations. *The RAND Journal of Economics*, vol. 33 no. 4, pp. 549–570.
- ROCHET, JEAN-CHARLES – TIROLE, JEAN (2003a): An Economic Analysis of the Determination of Interchange Fees in Payment Card Systems. *Review of Network Economics*, vol. 2 no. 2, pp. 69–79.
- ROCHET, JEAN-CHARLES – TIROLE, JEAN (2003b): Platform Competition in Two-Sided Markets. *Journal of the European Economic Association*, vol. 1 no. 4, pp. 990–1029.
- ROCHET, JEAN-CHARLES – TIROLE, JEAN (2004): *Two-Sided Markets: An Overview*. http://faculty.haas.berkeley.edu/hermalin/rochet_tirole.pdf.
- ROCHET, JEAN-CHARLES – TIROLE, JEAN (2006): Two-Sided Markets. A Progress Report. *The RAND Journal of Economics*, vol. 35 no. 3, pp. 645–667.

ROCHET, JEAN-CHARLES – TIROLE, JEAN (2007): Must-take cards and the Tourist Test. *DNB Working Paper*, No. 127, January, De Nederlandsche Bank.

SCHMALENSEE, RICHARD (2002): Payment Systems and Interchange Fees. *Journal of Industrial Economics*, vol. 50 no. 2, pp. 103–122.

TURJÁN ANIKÓ – DIVÉKI ÉVA – KESZY-HARMATH ZOLTÁNNÉ – KÓCZÁN GERGELY – TAKÁCS KRISTÓF (2011): Semmi sincs ingyen. A főbb magyar fizetési módok társadalmi költségének felmérése. *MNB-tanulmányok*, 93.

WANG, ZHU (2010): Regulating Debit Cards. The Case of Ad Valorem Fees. *Economic Review*, first quarter, pp. 71–93, Federal Reserve Bank of Kansas City.

WEINER, STUART E. – WRIGHT, JULIAN (2005): Interchange Fees in Various Countries. Developments and Determinants. *Review of Network Economics*, vol. 4 no. 4, pp. 290–323.

WRIGHT, JULIAN (2003): Optimal Card Payment Systems. *European Economic Review*, vol. 47 no. 4, pp. 587–612.

VERSENYHATÓSÁGI DÖNTÉSEK

AUSTRALIAN COMPETITION AND CONSUMER COMMISSION – RESERVE BANK OF AUSTRALIA (2000): *Debit and credit card schemes in Australia. A study of interchange fees and access*, October.

AUTORITÀ GARANTE DELLA CONCORRENZA E DEL MERCATO (2010): *Relazione sull'attività svolta nel 2009*. [Az olasz versenyhatóság 2009. évi jelentése a tevékenységéről]. 31. 03. 2010.

COMPETITION COMMISSION (Svájc) (2005): *Credit Cards – Interchange Fee. Summary of the Decision by the Competition Commission dated 5 December 2005*. URL: <http://www.news.admin.ch/NSBSubscriber/message/attachments/14446.pdf>.

EURÓPAI BIZOTTSÁG (2000): Notice pursuant to Article 19(3) of Council Regulation No 17 (Case COMP/D1/29.373 – Visa International) (Text with EEA relevance). *OJ C 293*, 14. 10. 2000, pp. 18–21.

EURÓPAI BIZOTTSÁG (2001): 2001/782/EC. Commission Decision of 9 August 2001 relating to a proceeding under Article 81 of the EC Treaty and Article 53 of the EEA Agreement (Case No COMP/29.373 – Visa International) (Text with EEA relevance) (notified under document number C(2001) 2425). *OJ L 293*, 10.11.2001, pp. 24–41.

EURÓPAI BIZOTTSÁG (2002): 2002/914/EC. Commission Decision of 24 July 2002 relating to a proceeding under Article 81 of the EC Treaty and Article 53 of the EEA Agreement (Case No COMP/29.373 – Visa International – Multilateral Interchange Fee) (Text with EEA relevance) (notified under document number C(2002) 2698). *OJ L 318*, 22.11.2002, pp. 17–36.

EURÓPAI BIZOTTSÁG (2009): Commission decision of 19/XII/2007 relating to a proceeding under Article 81 of the EC Treaty and Article 53 of the EEA Agreement (Case No COMP/34.579 – MasterCard, COMP/36.518 – EuroCommerce, COMP/38.580 – Commercial Cards). 19.12.2009.

EURÓPAI BIZOTTSÁG (2010): Notice published pursuant to Article 27(4) of Council Regulation (EC) No 1/2003 in Case COMP/39.398 – Visa MIF (Text with EEA relevance). *OJ C 138*, 28.5.2010, pp. 34–36.

GAZDASÁGI VERSENYHIVATAL (2009): Vj-18/2008/341. *A Versenytanács végzése és határozata a Vj-18/2008 számú versenyfelügyeleti eljárással kapcsolatban*. Budapest, 2009. 09. 24.

Judgment – Case A 318/02, SERVIRED Interchange fees. Bírósági döntés. Madrid, 2005. április 11.

Judgment on individual exemption – Case no. A314/2002 SISTEMA 4B. Bírósági döntés. Madrid, 2005. április 11.

OFT (2005): *Companion paper to decision – Investigation of the multilateral interchange fees provided for in the UK domestic rules of Mastercard UK Members Forum Ltd (formerly known as MasterCard/ Europay UK Limited)*. Case CP/0090/00/S. 6 September 2005, 3.11–3.12 bek. URL: http://www.oft.gov.uk/shared_oft/ca98_public_register/decisions/oft811.pdf.

Proceedings in the case of amendment or revocation – Case no. A287/00 Euro 6000. Bírósiági határozat. Madrid, 2005. április 11.

Resolución – Expte. A 291/01 Tasas Intercambio Visa. Bírósiági határozat. Madrid, 2002. április 11.

UNITED STATES COURT OF APPEALS (1986): *National Bancard Corporation v. Visa Usa Inc.* Bírósiági ítélet – Amerikai Fellebbviteli Bírósiág, 779 F.2d 592, 54 USLW 2402, 1986-1 Trade Cases 66,912, 1986. január 10.

UNITED STATES COURT OF APPEALS (2003): *United States of America v. Visa U.S.A. Inc., Visa International Corp. and MasterCard International Inc.* Bírósiági ítélet – Amerikai Fellebbviteli Bírósiág, 2003. szeptember 17.

UNITED STATES DISTRICT COURT (2001): *United States of America v. Visa U.S.A. Inc., Visa International Corp. and MasterCard International Inc.* Bírósiági ítélet – Amerikai Körszeti Bírósiág, New York Déli Körszet, 98 Civ. 7076 (BSJ), 2001. szeptember 10.

JOGSZABÁLYOK

EURÓPAI BIZOTTSÁG (2008): Az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata. *HL C 115*, 2008.05.09.

EURÓPAI BIZOTTSÁG (2003): A Tanács 1/2003/EK rendelete (2002. december 16.) a Szerződés 81. és 82. cikkében meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról. *HL L 1*, 2003.01.04., magyar különkiadás 8/2. kötet.

Európai Bizottság (2009): A Bizottság határozatának összefoglalója az Európai Közösséget létrehozó szerződés 81. cikke és az EGT-megállapodás 53. cikke szerinti eljárásról (COMP/34.579, COMP/36.518, COMP/38.580). *HL C 264*, 2009.11.06, pp. 8–11.

EURÓPAI BIZOTTSÁG (1997): Commission Notice on the definition of relevant market for the purposes of Community competition law. *OJ C 372*, 09.12.1997.

SAJTÓKÖZLEMÉNYEK, HÍREK

COMMERCE COMMISSION (Új-Zéland): *Commission alleges price-fixing in credit card interchange fees*. Sajtóközlemény. 2006. november 10.

COMMERCE COMMISSION (Új-Zéland): *Commerce Commission and Visa reach agreement to settle credit card interchange fee proceedings*. Sajtóközlemény. 2009. augusztus 12.

COMMERCE COMMISSION (Új-Zéland): *Commerce Commission and MasterCard agree to settle credit card interchange fee proceedings*. Sajtóközlemény. 2009. augusztus 24.

COMMERCE COMMISSION (Új-Zéland): *Credit card settlements lower New Zealand business costs*. Sajtóközlemény. 2009. október 5.

EURÓPAI BIZOTTSÁG: Antitrust: *Commission notes MasterCard's decision to temporarily repeal its cross-border Multilateral Interchange Fees within the EEA*, MEMO/08/397. Brüsszel, 2008. június 12.

EURÓPAI BIZOTTSÁG: Antitrust: *Commissioner Kroes notes MasterCard's decision to cut cross-border Multilateral Interchange Fees (MIFs) and to repeal recent scheme fee increases – frequently asked questions*, MEMO/09/143. Brüsszel, 2009. április 1.

EURÓPAI BIZOTTSÁG: *Antitrust: Commission sends Statement of Objections to Visa*, MEMO/09/151. Brüsszel, 2009. április 6.

EURÓPAI BIZOTTSÁG: Antitrust: *Vice President Almunia welcomes Visa Europe's proposal to cut interbank fees for debit cards*, IP/10/462. Brüsszel, 2010. április 26.

FINEXTRA: *Merchants win collective bargaining powers over US interchange fees*. 2008. július 17. URL: <http://www.finextra.com/news/fullstory.aspx?newsitemid=18740>.

FINEXTRA: *US House and Senate near interchange deal*. 2010. június 22. URL: <http://www.finextra.com/news/fullstory.aspx?newsitemid=21524>.

FINEXTRA: *US Senate votes to curb debit card interchange fees*. 2010. május 14. URL: <http://www.finextra.com/news/fullstory.aspx?newsitemid=21390>.

OFFICE OF COMPETITION AND CONSUMER PROTECTION (UOKIK): *Decision on determining the interchange fee in Visa and MasterCard systems*. Sajtóközlemény. Lengyel Versenyhivatal, 2007. január.

OFFICE OF COMPETITION AND CONSUMER PROTECTION (UOKIK): *Interchange fee – UOKIK wins*. Sajtóközlemény. Lengyel Versenyhivatal, 2010. április.

OFFICE OF FAIR TRADING (OFT): *Mastercard agreement anti-competitive, rules OFT*. Sajtóközlemény, 168/05, 2005. 09. 06.

OFFICE OF FAIR TRADING (OFT): *OFT launches new Mastercard investigation*. Sajtóközlemény, 20/06, 2006. 02. 02.

OFFICE OF FAIR TRADING (OFT): *Statement regarding expansion of OFT investigation into interchange fees*. Sajtóközlemény, 20/07, 2007. 02. 09.

REGO, ANA RITA: *MasterCard, retailers offer views on Visa's debit-card offers*. 2010. június 30. URL: <http://www.mlex.com>.

UNITED STATES COURT OF APPEALS: *Brief of Appellee Visa U.S.A., Inc. at 64, National Bancard Corp. (NaBanco) v. Visa U.S.A., Inc.*, 779 F.2d 592 (11th Cir. 1986) (No. 84-5818).

MNB-tanulmányok 96.

A bankközi jutalék szerepe a kártyás fizetési rendszerekben

2011. október

Nyomda: D-Plus

H-1037 Budapest, Csillaghegyi út 19-21.

